

השקפה פסח

לשכת הרבנות
כפר חב"ד

פתח דבר

ב"ה

ערב שבת הגדול ה'תשע"ז

"מצווה על כל אחד ואחד שילמד הלכות הרגל קודם הרגל, עד שיהיה בקי בהם וידע את המעשה אשר יעשה" (שו"ע אדה"ז סי' תכט סעי' ג).

בעמדנו בימים הסמוכים לחג הפסח, הנני מוציא לאור קיצור וסיכום מהלכות חג הפסח הנצרכות - על פי מנהגי חב"ד. בהלכות משולבים גם פסקי אבי מורי הגה"ח הרב מרדכי שמואל ע"ה שהתפרסמו בעבר.

תודתי נתונה למשפחת סטמבלר על שנטלה על עצמה להדפיס את הלכות החג ובמהדורה מכובדת, לעילוי נשמת אביהם הרה"ח ר' יעקב ע"ה. ישלם להם ה' יתברך בכל מילי דמיטב בגשמיות וברוחניות.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח מתוך חירות אמיתית מכל עניינים המבלבלים, חירות בגשם וברוח, ועיקר העיקרים גאולה אמיתית ושלימה בקרוב ממש.

הרב מאיר אשכנזי

מרא דאתרא כפר חב"ד

תוכן עינים

- 1..... פתח דבר
- 6..... שלושים יום לפני הפסח
- 7..... חודש ניסן
- 8..... ברכת האילנות
- 9..... שבת הגדול
- 10..... הכשרת הבית לפסח - הקדמה
- 10..... העבודות לניקיון הבית - זכות:
- 10..... איסור אכילה, איסור הנאה, איסור בל יראה ובל ימצא, מצוות השבתה:
- 11..... שני דרכים להינצל מבל יראה ובל ימצא:
- 11..... חיוב בדיקת חמץ - מדרבנן:
- 12..... גם בדיקה וגם ביטול:
- 12..... חיוב בדיקת חמץ דרבנן - גם על פחות מכזית:
- 13..... עד מקום שידו מגעת:
- 13..... שותפות ואחריות האישה ובני הבית:
- 14..... ניקיון והכשרת המטבח
- 15..... כלי המטבח:
- 18..... שימוש בפסח בכלי חמץ שלא ניתן להכשירו:
- 19..... פרטים בהלכות הגעלת כלים
- 23..... טבילת כלים
- 24..... בדיקת חמץ
- 24..... זמן הבדיקה:
- 26..... עשרה פתיתים:
- 27..... הברכה והבדיקה:
- 28..... להסתייע בבני הבית בבדיקת חמץ:
- 29..... הביטול שאחרי הבדיקה:
- 29..... הלכות בבדיקת חמץ:
- 31..... מכפלות, כיסים, ועוד:
- 31..... העוזב את ביתו לפני הפסח:
- 33..... ניקיון ובדיקת הרכב:
- 34..... מכירת חמץ

- 35..... זמן חלות המכירה:
- 35..... מכירה עבור אדם אחר:
- 35..... מכירת הכלים:
- 36..... כניסה לחדר המכור לגוי:
- 36..... הדברים הנמכרים לגוי:
- 37..... שימוש במקום שנמכר לגוי:
- 38..... בעלי חיים:
- 38..... אחריות על חפצים:
- 38..... מכירת חמץ של בית כנסת וכיו"ב:
- 39..... הנוסע לחו"ל:
- 39..... לקנות חמץ כדי להשתמש בו אחרי הפסח:
- 39..... גם מכירה לחמץ וגם ביטול לחמץ - מדוע?
- 41..... סוף זמן אכילת חמץ**
- 41..... לזרוק חמץ לפח האשפה שבחוץ:
- 42..... ♦ ניקיון השיניים ופלטת שיניים:
- 43..... ביעור חמץ**
- 44..... ביטול היום:
- 46..... שימוש בתרופות בפסח, וכללי תערובת חמץ**
- 64..... הקדמה:
- 47..... תערובת חמץ שאינה ראויה לאכילה:
- 48..... שימוש בתרופות וכיוצא בזה:
- 49..... קוסמטיקה ועוד:
- 50..... במענה לשאלת חברי "הצלה" מכפר חב"ד:
- 51..... שימוש בקטניות בפסח**
- 53..... צורכי תינוקות**
- 54..... הכנת האוכל בפסח וזהירות באכילה**
- 54..... שימוש במים חמים במטבח - חילוקים בין מטבח חמץ למטבח של פסח:
- 55..... דברי האריז"ל על הנזהר מאכילת משהו חמץ בפסח:
- 55..... שלא לאכול דברים מתועשים בפסח, תבלינים, קילוף פירות וירקות:
- 58..... מצה שרויה**
- 59..... תענית בכורות**
- 61..... מנהגי ערב פסח**
- 62..... איסור עשיית מלאכה בערב פסח:

הלכות פסח

- 63.....: הכנות לליל הסדר:
- 63.....: תשלום עבור המצות:
- 46.....: שטיפת החסה:
- 64.....: הכנת החרוסת:
- 66.....: הפרשת חלה:**
- 66.....: סדר ההפרשה:
- 67.....: שכח להפריש חלה מהמצות לפני כניסת החג:
- 69.....: בהתקדש חג הפסח:**
- 69.....: הדלקת נרות:
- 69.....: אמירת סדר קרבן פסח:
- 69.....: תפילת ערבית:
- 70.....: כלים נאים על השולחן:
- 71.....: ליל הסדר - הקדמה
- 73.....: ההכנות לסדר ועריכת ה"קערה":**
- 37.....: מצות:
- 74.....: סידור הקערה:
- 47.....: זרוע:
- 57.....: ביצה:
- 57.....: מרור:
- 67.....: חרוסת:
- 77.....: כרפס:
- 77.....: חזרת:
- 77.....: מי מלח:
- 78.....: הסיבה:**
- 80.....: ארבע כוסות:**
- 80.....: סוג היין:
- 81.....: הכוס:
- 81.....: נשים וקטנים:
- 83.....: סימני הסדר:**
- 38.....: קדש:
- 58.....: ורחץ:
- 58.....: כרפס:
- 68.....: יחץ:
- 87.....: גודל המצה:

הלכות פסח

- 78..... מגיד: "מה נשתנה":
- 88..... רחצה:
- 89..... מוציא:
- 90..... מצה:
- 92..... בני הבית באכילת המצה:
- 39..... מרור:
- 49..... כורך:
- 59..... שולחן עורך:
- 69..... צפון - אפיקומן:
- 97..... כוס של אליהו:
- 98..... ברכת המזון:
- 99..... שפוך חמתך:
- 99..... הלל:
- 101..... קריאת שמע שעל המיטה
- 102..... חול המועד
- 103..... שביעי של פסח

שלושים יום לפני הפסח

שלושים יום לפני הפסח מתחילים כבר ענייני הפסח:

א. מצווה על כל אחד ואחד ללמוד הלכות פסח, עד שיהא בקי בהם (שו"ע אדה"ז תכט,ג). זהו שלא כמו בזמנים הקודמים שלא היו ספרי הלכות ולא הייתה לכל אדם אפשרות ללמוד בעצמו, ואז המצווה הייתה על הרב ללמד לתלמידיו הלכות הרגל שלושים יום לפני הרגל (כמבואר שם סי' תכט סעי' ב-ג). אך כיום שיש לכל אחד ספרים ללמוד בהם, המצווה היא על כל אחד ואחד ללמוד בעצמו.

ב. משלושים יום לפני החג טוב לשים לב כאשר מתעסק עם חמץ, שלא יישאר חמץ דבוק באופן שלא יוכל להסירו בקלות כשיגיע ערב פסח (שם תלו,כג).

ג. למנהגינו אין לאכול מצה הכשרה לפסח כבר מזמן זה (אגרו"ק ח"ח ע' שיט). אך מצה של חמץ מותר לכו"ע לאכול עד ערב פסח.

חודש ניסן

♦ אין אומרים תחנון, אב הרחמים וצדקתך (תכט - ח, יב).

♦ אין מתענים כל חודש ניסן - כולל ערב ר"ח אייר, ואפילו תענית יארצייט, חוץ מתענית בכורות בערב פסח. מפני שרוב ימי החודש נחשבים כיום טוב בגלל קרבנות הנשיאים קרבן פסח וימי חג הפסח, וכיון ש"יצא רוב החודש בקדושה, לפיכך נוהגין לעשות כולו קודש כעין יום טוב" (תכט, ט).

אבל חתן וכלה ביום חופתם יתענו בחודש ניסן - ואפילו בראש חודש ניסן (תכט, ט), מפני שראש חודש ניסן הוא יום תענית צדיקים על שמתו בו נדב ואביהוא.

♦ למנהגינו לא הולכים להתפלל על הקברים בחודש ניסן מפני שאין אומרים תחנון בימים אלו. לכן מי שיש לו יארצייט בחודש ניסן ילך אל הקבר בערב ר"ח ניסן (אך לגבי העלייה לקברי צדיקים, יש להעיר מהמובא שחסידיים נהגו לעלות על קבר אדמו"ר הרש"ב ביום היארצייט שלו - ב' ניסן, וראה גם פסק"ת תכט, ד).

♦ בי"ב ימים ראשונים של חודש ניסן אומרים (אחר אמירת שיעור התהילים בשחרית) את פרשת "הנשיא". ביום י"ג אומרים מ"זאת חנוכת המזבח" שהוא כנגד שבט לוי (תכט, טו).

גם כוהנים ולויים אומרים את ה"יהי רצון" שאחר פרשת הנשיא, כי זה שייך לעיבור הנשמה (היום יום ר"ח ניסן), ומצד "עיבור" יכולה להיות לכוהנים וללויים שייכות לכל השבטים.

מטעם זה כל אחד מישראל אומר כל יום ביהי רצון "באם אני עבדך משבט פלוני", ולא נחשב שבי"א מתוך הי"ב ימים אמר תפילה שאינה שייכת אליו. כיון שכל אחד מישראל כלול משאר כל ישראל ומכל השבטים (ראה שלחן מנחם ח"ב ע' רסב).

♦ מצוה לחזק מנהג אמירת הנשיאים, לאחר שנעשתה בו חלישות (שלחן מנחם ח"ב ע' רנח).

♦ מצווה על כל אחד לתת צדקה למעות חיטים כדי לחלק לעניים את צורכי הפסח (תכט, ה). בימינו נותנים לעניים את כל צורכי החג ולא רק חיטים למצות.

♦ את חג הפסח צריך כל אדם לחגוג בביתו ולא במקום אחר, מפני "שקשה ביותר להדר כפי הרצון בענייני פסח כשנמצאים במקום אחר" (אגרו"ק חכ"ד ע' סז).

ברכת האילנות

♦ למנהגינו: הרואה בימי ניסן (ולא אדר או אייר), אילנות מאכל (ולא סרק), המוציאים פרח (ולא אם כבר הוציאו פרי), צריך לברך - על הראיה הראשונה (דווקא): "בא"ה אמ"ה שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם" (סדר ברכות הנהנין לאדה"ז פי"ג הי"ד, ודיוקי הרבי בזה ראה שלחן מנחם ח"א ע' שנ-שנא).

♦ הברכה היא שבח לקב"ה על החידוש שבדבר, שהאדם ראה שהקב"ה הפריח עצים יבשים.

♦ גם נשים ממברכות ברכת האילנות, ויש לחנך לזה גם קטנים.

♦ אפשר לברך גם בשבת ויו"ט. ויש מברכים דווקא בשבת כדי להשלים למאה ברכות.

לכתחילה יברך על ראיית שתי אילנות פורחים לפחות, אך בדיעבד יכול לברך גם על אילן פורח אחד (בדי השולחן סי' סו, סקי"ח).

♦ אין לברך על אילנות המורכבים מין בשאינו מינו, מפני שקיומם הוא נגד רצון ה' ואין להודות לה' על כך. אך יכול לברך על אילנות של ערלה.

שבת הגדול

- ◆ שבת שלפני הפסח נקראת שבת הגדול, לפי שנעשה בה נס גדול של "למכה מצרים בבכוריהם" (תל,א).
- ◆ אחרי מנחה אומרים מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו", לפי שבשבת זו הייתה "התחלת הגאולה והניסים" (תל,ב). מנהג הרבי לאומרה עם הציבור בישיבה על מקומו.
- ◆ נהגו בדורות האחרונים שהרב דורש הלכות פסח בשבת שלפני הפסח, כדי לידע את המעשה אשר יעשון (תכט,ב).
- ◆ בשנה שחג הפסח חל באמצע השבוע, אין אומרים "ויהי נועם" ו"ואתה קדוש" במוצאי שבת הגדול.
- אך בשנה שחג הפסח חל בשבת - העיד הגר"י לנדא ז"ל מהנהגת אדמו"ר הרש"ב, שאמרו "ויהי נועם" ו"ואתה קדוש" במוצאי שבת הגדול (כיון שיש ששת ימי מעשה המותרים במלאכה).

הכשרת הבית לפסח - הקדמה

העבודות לניקיון הבית - זכות:

♦ הרבי מהר"ש סיפר, שפעם אחת בראש השנה - לאחר שהרלו"צ מברדיטשוב אמר את היהי רצון שאומרים אחר תקיעת שופר על המלאכים היוצאים מן התקיעה, מן השברים, מן התרועה ומן התקיעה (קשר"ק) - הוסיף הרלו"צ ואמר: אב מתוק, אב רחום, אם המלאכים היוצאים מן השופר שתקע בו לוי יצחק בן שרה סאשע חלשים המה, יבואו המלאכים הקדושים והבריאים היוצאים מן השופר, שנבראו מהעבודה והיגיעה אשר עבדו ויגעו עמך בני ישראל לפני פסח, כאשר הם עמלים קראצ'ן (לגרד), ש'אבן (להחליק), ר'ייבן (לשפשף), ק'אשערן (להכשיר הכלים), לכבוד חג הפסח להידור מצוה, וימליצו טוב בעדנו אמן. עכ"ד. אם כך, הניקיונות לפסח אינן רק חובה כי אם גם זכות.

איסור אכילה, איסור הנאה, איסור בל יראה ובל ימצא, מצוות השבתה:

♦ בחמץ בפסח יש איסור אכילה ואיסור הנאה, וזמן החלות שלהם מן התורה הוא בחצות יום י"ד - תחילת שעה שביעית. ומדרבנן איסור האכילה חל בתחילת שעה חמישית, ואיסור ההנאה חל בתחילת שעה שישית.

אך יש בחמץ איסור נוסף ומיוחד שאינו קיים בשאר איסורי תורה, וזהו לאו של "בל יראה ובל ימצא", היינו שאסור שיהיה ברשותו של האדם בפסח חמץ השייך לו.

נוסף לזה ישנה מצוות עשה של "תשביתו שאור מבתיכם", היינו שתורה מצווה לא רק את השלילה - שאסור שיהיה לאדם חמץ, אלא היא מצווה גם את החיוב - שצריך להשבית את החמץ מן העולם, וכל רגע ורגע שאינו מבער את החמץ מן העולם הוא עובר על מצוות עשה מן התורה.

הן המצוות עשה של "תשביתו" והן המצוות לא תעשה של "בל יראה ובל ימצא" הם בכזית חמץ דווקא, אך על פחות מכזית חמץ לא עוברים על "בל יראה ובל ימצא" מן התורה, וגם אין ציווי מן התורה של השבתה.

יש חילוק בין הלאו של "בל יראה ובל ימצא" לבין המ"ע של "תשביתו" לגבי זמן חלות החיוב, שמצוות תשביתו חלה מן התורה בחצות יום י"ד - תחילת שעה שביעית. אך

האיסור של "בל יראה ובל ימצא" חל להלכה רק בליל טו, כיון שכתוב "לא יראה" וגו' **שבעת ימים**" (תלא,א).

שני דרכים להינצל מבל יראה ובל ימצא:

◆ ישנן שתי דרכים איך האדם יכול להינצל מאיסור "בל יראה ובל ימצא" שמן התורה:

א. על ידי שיאסוף את החמץ ויוציאנו מביתו ויבערנו, ולא יראה ולא ימצא אצלו חמץ **במציאות**.

ב. האדם ישאיר את החמץ ברשותו, אלא **שלפני** זמן איסור ההנאה (מן התורה לפני שעה שביעית, ומדרבנן לפני שעה שישית) הוא יבטל ויפקיר את החמץ, וכך לא יעבור עליו לאחמ"כ בב"י וב"י, משום שב"י וב"י עוברים רק על חמץ שלו ולא על חמץ שאינו שלו, שהרי כתוב "לא יראה לך" - **שלך**.

בדרך זו של ביטול והפקר לפני שהגיע זמן האיסור, לא יתחייב גם במצוות עשה של תשביתו כשיגיע הזמן, מפני שהחמץ לא יהיה שלו כשיגיע זמן מצוות "תשביתו", ואדם מצווה להשבית רק חמץ שהוא שלו.

אך לאחר שהגיע זמן איסור ההנאה שמן התורה או מדרבנן לא יוכל כבר לבטל ולהפקיר את החמץ, מפני שבין כך הוא אינו ברשותו מחמת איסור ההנאה, ובכל זאת תורה מחייבת עליו בב"י וב"י ד"עשאן הכתוב כברשותו לחייב עליו". אלא כדי להינצל מב"י וב"י יהיה מוכרח לבער ולהשבית את החמץ מביתו ומן העולם. ו"התשביתו" בזמן זה יהיה כפשוטו "שישבית ויבער החמץ מן העולם לגמרי עד ששום אדם לא יוכל ליהנות ממנו וכו'. אבל אם רוצה לבטלו ולהפקירו אין זה מועיל כלום" (תלא,ב).

חיוב בדיקת חמץ - מדרבנן:

◆ "אבל חכמים גזרו, שאין ביטול והפקר מועיל כלום לחמץ אף קודם שהגיע זמן איסור הנאתו, אלא הוא צריך לחפש אחריו במחבואות ובחורים וכו' ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו ולעשות לו כמשפט שיתבאר בס"י תמה". וזהו משני טעמים: או מחשש שלא

יבטל את החמץ בלב שלם. או מחשש שיבוא לאכול את החמץ שנשאר ברשותו, מפני שהאדם רגיל לאוכלו כל השנה.

גם בדיקה וגם ביטול:

בפועל אנו נוקטים בשתי הדרכים - קודם זמן האיסור: גם מבטלים את החמץ, וגם בודקים ומוציאים אותו מן הבית ומבערים אותו מן העולם. הביטול מתייחס לחמץ שבכל זאת נשאר בבית, דהיינו או חמץ שלא נמצא בבדיקה ולא היה ידוע לנו היכן הוא נמצא. או חמץ שידענו היכן הוא - כגון שנמצא בבדיקת החמץ או שמלכתחילה היה במקום ידוע, אלא ששכחנו ממנו, או שנפל ונשאר ברשותנו בלי כוונה. או חמץ שידו של אדם אינה מגעת לשם וקשה לו להוציאו בבדיקה. אך עיקר התעסקותנו בימים שלפני הפסח היא בדרך של הבדיקה, לחפש אחר החמץ בכל מקום שיש חשש שהכניסו אליו חמץ במשך השנה, להוציאו מכל גבולנו, ולבערו ביום י"ד עד תחילת שעה שישית ועי"ז לא לעבור על ב"י וב"י.

חיוב בדיקת חמץ דרבנן - גם על פחות מכזית:

א. למרות שאיסור ב"י וב"י וחיוב השבתה מה"ת הם רק בכזית, אך בדיקת חמץ שמדרבנן נועדה להוציא מן הבית גם פירורי חמץ ולא רק כזית חמץ, מפני שחכמים גזרו שחייב לבער מן הבית גם פחות מכזית חמץ, כלשון אדה"ז בשו"ע (תמב,כח): "מד"ס אפילו פחות מכזית חמץ שהוא עומד בעינו ואינו מודבק לדבר אחר חייב לבערו, גזרה משום כזית".

ואמנם איתא בגמ' (פסחים ז,ב) שפירורים לא חשיבי ואינו עובר עליהם בב"י וב"י, מ"מ זהו רק לעניין שאין צריך לבטלם דממילא בטלי, אך עדיין צריך לבערם מן הבית "גזרה משום כזית".

ב. בשו"ע שם הוסיף אדה"ז, ש"אפילו נתערב בדבר אחר ויש בתערובות טעם חמץ חייב לבערו אע"פ שבטלו, גזירה שמא ישכח ויאכל ממנו בפסח וכו'". ומדבריו לכאן משמע, שלגבי חמץ פחות מכזית כמו שעומד בפנ"ע ליכא חשש שמא יבוא לאוכלו, ורק כשנתערב בדבר אחר שיש בו כזית איכא חשש זה. ולפי"ז כל החיוב לבדוק ולבער פחות מכזית חמץ כמו שעומד בפנ"ע הוא רק מן הטעם של "גזירה אטו כזית", ואין חשש שמא יבוא לאוכלו לגבי חתיכה פחות מכזית. אכן יש לומר, שלגבי זמן האכילה עצמו איכא חשש שמא יבוא לאוכלו גם לגבי פירורים, כגון כאשר באמצע האוכל מעיין בספר שיש בו פירורי חמץ.

ג. עוד יותר כתב אדה"ז (תמב,ל), ש"ישראל קדושים הם, ונוהגין להחמיר על עצמן וגוררים כל החמץ הנמצא אפילו משהו והוא דבוק בבית או בכלי, ומחמירין עוד לגרור הספסלים והכיסאות והכתלים שנגע בהן חמץ".

עד מקום שידו מגעת:

✦ כלל חשוב בבדיק"ח ובניקיונות לפסח, שאדם צריך לבדוק חמץ רק עד היכן שידו של אדם מגעת. וכגון אם יש במקרה או בתוך הספה מקום שלא ניתן להגיע אליו ויש בו מעט חמץ, א"צ להתאמץ ביותר להגיע לשם, מפני שלגבי מקום זה אין חשש שיבוא לאוכלו, וחמץ זה נכלל בביטול שהאדם עושה. אלא שאם ניתן - כגון במקרה, יש לשפוך על החמץ הנמצא שם חומר ניקוי כמו כלור שיפסול אותו מאכילה והרי הוא כמבוער.

שותפות ואחריות האישה ובני הבית:

✦ בדיקת החמץ אינה מתחילה רק בליל יד, אלא היא מתחילה בעצם הרבה קודם לכן. שהרי חיוב הבדיקה איננו רק בחורים ובסדקים שברצפה, כי אם בכל מקום שיש חשש שהכניסו אליו חמץ במשך השנה, כולל בריהוט כמו ארונות, כסאות, שולחנות, מקרר וכו'.

אלא, שבדיקת הרהיטים וכו' אינה מוכרחה להיות בליל י"ד לאור הנר, ובמקרים רבים מספיק לזה אור היום או החשמל, ויש הבודקים לאור פנס, אך חייבים מן הדין להוציא את החמץ גם ממקומות אלו.

לאחר שניקו היטב את הארונות והרהיטים לפני ליל יד, א"צ בליל י"ד לבדוק אותם שוב אם הקפיד שלא להכניס בהם חמץ, כיון שהם נחשבים בליל י"ד כמקום שאין מכניסים בהם חמץ (ראה פסק"ת תלג,ח).

ונמצא, שאנו מסתמכים ביותר על הניקיון של האישה עם בני הבית, הנעשית לפני הבדק"ח של הבעל בליל יד. ואכן הדין הוא, שאישה נאמנת על בדיקת חמץ שנעשית לפני הפסח למרות שהיא פסולה לעדות, מפני שבדק"ח לפני הפסח היא מדרבנן (שהרי מבטלים את החמץ, ומן התורה מספיק ביטול כנ"ל), "והימנה רבנן בדרבנן".

לפי"ז, האחריות של האישה והמסייעים לה בהוצאת החמץ מן הבית - גדולה ביותר, ועל בעל הבית - בעל החמץ - מוטלת החובה לעורר לעודד ולהדריך שהדברים ייעשו כהלכה. מפני שחיוב בדיקת חמץ מוטל בעיקרו על בעל הבית - בעל החמץ, ולא על האישה ובני הבית המסייעים לה.

ניקיון והכשרת המטבח

כל מקום שמניחים עליו אוכל של פסח, או כלי פסח, או מגבות של פסח, וכיו"ב מן הדברים שיש קשר קרוב בינם לבין אכילת האדם - צריך להיות: נקי, מוכשר ככל הניתן, ועטוף - כמו שיתבאר.

אין לשים את מוצרי הפסח בלי כיסוי - על המדף שהשתמשו איתו במשך השנה לחמץ, ואפילו אם השתמשו איתו רק בחמץ קר, ואפילו אם בפסח עצמו ג"כ משתמשים איתו רק בקר, ואפילו אם ניקו אותו והכשירו אותו היטב.

אופן הכשרת המטבח:

♦ **השיש:** בלע חמץ כל השנה ע"י שימוש ברותחין, או ע"י מים שהיו עליו במשך 24 שעות ונעשה כבוש ובלע אפילו על ידי מים קרים. מן הדין צריך להכשירו במים רותחים בכלי ראשון. אך כיון שאי אפשר (במציאות) להכשירו בכלי ראשון, מכשירים אותו על ידי עירווי מכלי ראשון ואבן מלובנת. סדר הכשרת השיש הוא כך:

מנקים את השיש היטב מכל לכלוך, ממתנינים 24 שעות בלי להשתמש בשיש, מלבנים אבן או ברזל באש (אפשר ללבן אותם על הכיריים לאחר שניקו אותם היטב), שופכים מים רותחים על השיש ומעבירים את האבן או הברזל המלובנים בתוך המים על כל השיש. האבן או הברזל המלובנים מרתיחים את המים שעל גבי השיש, וכך מכשירים את השיש במים רותחים המעלים בועות. אם המים הפסיקו להעלות בועות, יש ללבן שוב את האבן או הברזל ולהעבירה במים המעלים בועות על שאר השיש.

הכלי ששופכים ממנו את המים הרותחים על השיש, צ"ל לכתחילה כזה שלא השתמשו בו לחמץ, ואין להשתמש בכלי זה אח"כ בפסח. אם אין כלי כזה, ישתמש בכלי של חמץ שאינו בן יומו. כך צ"ל בכל ההכשרות לפסח שעושים בעירווי מכלי ראשון - שיובאו לקמן.

אפשר גם להעביר על המים שעל השיש מגהץ, ועי"ז להרתיחם ולהכשיר את השיש.

לאחר ההכשרה יש לכסות את השיש היטב בכיסוי עבה כמו פי וי סי או ניר כסף עבה. אין להניח דברי פסח על שיש של חמץ גם לאחר ההכשרה.

אם יש חשש שהשיש יתקלקל בהכשרה כזו, יש לנקות את השיש בחומר ניקוי חריף הפוגם את הבלוע בו, ולכסותו הרמטי בכיסוי עבה כמו פי וי סי או ניר כסף עבה. הכיסוי יעשה בחתיכה אחת, כדי שבמהלך הפסח לא יהיה חיבור על ידי מים או נוזל אחר בין הכלים או האוכל של פסח, לבין השיש, שעל ידי זה יכולה לעבור בליעת החמץ

מן השיש אל דברי הפסח. חשש זה קיים גם אם עומדים על השיש אוכל או כלים קרים במשך 24 שעות, מפני שכבוש כמבושל ועל ידי הכבישה יכולה הבליעה לעבור אל דברי הפסח. לכן יש להקפיד לכסות את השיש היטב - ובחתיכה אחת. אם ציפוי השיש לא נעשה בחתיכה אחת, יש להניח את הסירים וכו' על גבי מגשית, ולהבטיח שלא יהיה מגע של מים או נוזל אחר בינם לבין השיש.

♦ גם את הקירות שסביב השיש והכיריים - שבלעו חמץ מהבל הסירים ונגיעתם - יש לנקות היטב, לערות עליהם מכלי ראשון, ולאחר מכן לכסות אותם היטב בנייר כסף עבה שיעמוד כל הפסח. יש להיזהר במהלך הפסח שהסירים לא יגעו בקירות.

יש לנקות היטב ולכסות גם את הארונות שמעל הכיריים והשיש, כיון שנבלע בהם חמץ מהבל הבישול.

כלי המטבח:

♦ מקור: יש לנקות היטב ובפרט בגומיות ובפינות, ולצפות את המדפים וכן את הידיות שלו מבחוץ בנייר כסף עבה שלא יקרע כל ימי הפסח.

♦ שולחן האוכל: אם אוכלים עליו לעיתים בלי מפה, וכן אם מניחים עליו סירים חמים, אם יש אפשרות - כגון בשולחן פלסטיק, או בשולחן עץ פשוט שאינו מצופה בצבע, או בשולחן המצופה פורמייקה - יש לערות עליו מים רותחים מכלי ראשון ולצפות אותו בציפוי עבה כמו פי וי סי ובחתיכה אחת, ורק על זה לשים את המפה של פסח. אם יש בו חריצים שקשה לנקותם, צריך לפני העירוני לשפוך עליהם חומר פוגם כנ"ל.

אך על שולחנות עץ יפים לא ניתן לערות כיון שהדבר יקלקל את השולחן, וכן על שולחנות המצופים צבע לא יועיל עירוני כיון ששכבת הצבע מעכבת את המים מלהפליט את מה שנבלע בתוך העץ. ולכן צריך לנקותם ככל האפשר, ואם נשאר פירוורים שקשה להוציאם יש לנקותם עם חומר ניקוי פוגם, ולאחר מכן לפרוס עליהם את הכיסוי העבה הנ"ל, ועל זה את המפה של פסח.

בשולחנות שמקפידים לא להשתמש איתם כל השנה בלי מפה, ולא להניח עליהם עצמם סירים חמים - אין צריך עירוני, ומספיק לנקותם היטב ולכסות אותם בכיסוי עבה, ועל זה לשים את המפה של פסח.

♦ כיסא ושולחן של תינוק: צריך לנקות באופן יסודי, אך לעיתים א"א להבטיח שלא נשאר דבוק שם פירוורי חמץ, ובפרט אם יש ריפוד לכיסא וכו', ולכן יש לשפוך כלור על המקום המלוכלך, וכך פוסלים את החמץ מאכילה והרי הוא כמבוער. אם לא ניתן

לעשות זאת ונשארו פירורים, יש לצפות את המקום עם ניילון או ניר כסף שיחזיק כל הפסח ויחשב כמחיצה בינו לבין החמץ ולא יבוא לאוכלו. בכל אופן אין להשאיר לכלוך של חמץ באופן גלוי - למרות שמדובר בפירורים. ואף שהם נמצאים במקום שקשה להוציאם, אך נהגו ישראל לטוח בטיט מקומות כאלו, ולא הסתפקו בזה שאין ידו של אדם מגעת לשם (תמב,ל).

אם רוצים להשתמש בפסח בשולחן של כיסא התינוק שהשתמשו איתו במשך השנה בחמץ, כיון שהוא בלע חמץ במשך השנה יש לנקותו ביסודיות ולאחמ"כ לערות עליו מים רותחים מכלי ראשון ולצפות אותו בציפוי עבה כגון פי וי סי, ועליו נייר כסף עבה שיישאר כל ימי הפסח. אם יש פינות שקשה לנקותם היטב, יש לשפוך עליהן חומר חריף הפוגם את החמץ ונעשה כמבוער.

♦ **ברזים:** לכתחילה יש להחליף ברזים לפסח (בגלל חמץ שנבלע בהם על ידי שנשפך תבשיל חמץ רותח עליהם, וכן על ידי ההבל שעולה אל הברז מכלי חמץ רותחים שהונחו בכיור וכיו"ב). ובדיעבד יש לנקותם היטב ולהכשירם ע"י שיזרמו מים רותחים מהבוילער במשך כמה דקות ובזרם חזק, וכן לשפוך מים רותחים בעירו מכלי ראשון על כל חלקי הברז מבחוץ (השפיכה מבחוץ אינה חייבת להיות בזמן זרימת המים מהבוילער). לאחמ"כ יש לכסות את ידיות הברז בנייר כסף.

♦ **כיור של חרס:** א"א להכשיר, ויש לנקותו היטב עם חומר חריף ולהניח בתוכו כיור של פסח. יש לשפוך מים רותחים עם חומר חריף לתוך נקב יציאת המים, כדי לפגום את טעם החמץ שיתכן שנמצא שם.

♦ **כיור של מתכת:** שייך להכשירו בעירו מכלי ראשון עם אבן מלובנת כדלעיל לגבי השיש. אלא שקשה להעביר עליו את האבן ולהכשירו כהלכה, כמו"כ יתכן שהאדם יחשוש שהכיור יתקלקל מן האבן המלובנת ולא יכשירו כראוי. ולכן עדיף שלאחר ההכשרה ישימו בתוכו כיור של פסח. את המסננת שבכיור יש להחליף בכל אופן.

♦ **כיריים של גז:** סביב החצובות יש לערות מכלי ראשון.

לכתחילה יש להחליף את החצובות - היינו הברזלים שהסיר מונח עליהם - לפסח. ואם א"א, יש לפרקם ולנקותם היטב, ללבן אותם היטב באש כמה דקות, ולאחמ"כ לצפות אותם בנייר כסף עבה ולשים לב שיישארו מצופות כל ימי הפסח (כיון שהחצובות בלעו חמץ ע"י אש - גם בלי רוטב, כאשר נשפך עליהם חמץ בעת הבישול, לכן לא מספיקה להם הגעלה וכן לא מספיק להם ליבון קל שאם מניחים עליו קש - ישרף, אלא הם צריכים ליבון חמור שיאדימו באש. בימינו שהם עשויים מחומר שאינו מאדים, צריכים עכ"פ ללבן אותם כמה דקות באש).

את המבערים שהאש יוצאת מהם יש לנקות היטב בחומר פוגם, ולהבעיר אותם משך זמן כדי שהחמץ שבהם ישרף.

את הכפתורים ינקה היטב ויכסה אותם בנייר כסף עבה. עדיף להחליף אותם בכפתורים מיוחדים לפסח.

הרבה נוהגים לאחר כל ניקיונות אלו, להניח על הכיריים פח מיוחד לפסח.

♦ גז זכוכית: אי אפשר להכשיר.

♦ קולט אדים: לא ניתן להכשיר. ולכן אם מניחים בפסח כלים תחתיו יש לכסותו היטב, כדי שההבל היוצא מהסיר לא ייצור חיבור בין הסיר לבין החמץ הבלוע בקולט.

♦ מיקרוגל: אי אפשר להכשיר, מפני שבלע ע"י לחות וצריך הגעלה בכלי ראשון ולא ניתן לעשות זאת. מלבד זה שיש לו דלת זכוכית ואי אפשר להכשירה.

♦ מדיח כלים: אי אפשר להכשיר, מפני שחום המים שבמדיח אינו מגיע לחום של הגעלה שהוא כ-100 מעלות. נוסף לזה, יש במדיח הרבה חלקי פלסטיק וגומיות שקשה מאד לנקות אותם.

♦ פלטה וכיריים חשמליות: יש לנקות ולהדליק חצי שעה על החום החזק ביותר, ולערוך סביבם מים מכלי ראשון ולאחמ"כ לצפות אותם בנייר כסף עבה.

♦ מיחם: קשה מאד לנקות בגלל האבנית שיש בו, ואין להכשירו לפסח.

♦ תנור של חמץ: למעשה אין להכשירו, מפני שצריך ליבון חמור שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו, ואי אפשר לעשות זאת מפני שיתקלקל. ועוד שקשה מאד לנקות את השומן ואת פירוורי החמץ הדבוקים בכל פינה וחריץ בתנור. ועוד שאת דלת הזכוכית א"א להכשיר. לכן יש לעטוף אותו ולמכרו לגוי.

אם רוצה להניח עליו דברים בפסח, יש לנקות אותו היטב עם חומר חריף ולאחמ"כ להדליק אותו חצי שעה על החום הכי גבוה. לאחר מכן יש לכסותו היטב (במקרה זה שרק רוצה להשתמש מעל התנור, א"צ להגעיל את החצובות, ומספיק להוציאם מן הגז ולהצניעם במקום נפרד). זה שצריך להכשיר את התנור - כדי להשתמש מעליו, זהו משום שכל זמן שיש בו חמץ צריך להצניעו מחשש שיבוא להשתמש בו בפסח (תנא, א). ועוד, שצריך למוכרו לגוי וממילא אסור להשתמש גם מעליו. לכן צריך להכשירו כנ"ל ואז אין חשש שיבוא להשתמש בחמץ, ועוד שלאחר שיכשירו א"צ למכרו לגוי.

♦ כלי פלסטיק: לא ניתן להכשיר.

◆ כלי זכוכית וחרסינה: א"א להכשיר.

◆ גביעים: א"א להכשיר מפני שיכולים להתקלקל בהכשרה, ויש לקנות גביעים חדשים לפסח.

◆ פמוטים: יש לנקות היטב ולהניחם על גבי מגש של פסח במקום נפרד ולא על שולחן האוכל של פסח. אם רוצים להשתמש במגש של החמץ, יש להכשירו או לנקותו ולאחמ"כ לצפות אותו בניר כסף.

◆ מגבות מטבחה: יש לקנות חדשות לפסח. אם אי אפשר, יש לכבס ולהרתיח היטב את מגבות החמץ.

◆ בר מים מינרלים של חמץ אסור לשימוש בפסח.

◆ תבשיטים: טבעות שאכלו או בישלו איתם, אפילו רק לפעמים, יש לנקות היטב, ולהכשירם בעירוני מכלי ראשון. יש נשים שנוהגות לא ללבוש אותם בפסח בזמן האכילה והבישול כלל, ותבוא עליהן הברכה.

שימוש בפסח בכלי חמץ שלא ניתן להכשירו:

◆ המנהג, שלא משתמשים בפסח - בלי הכשרה - בכלי שהשתמשו בו בחמץ אפי' בחמץ צונן, ואפילו אם גם השימוש בפסח הוא רק בצונן, ואפילו אם השימוש בחמץ היה עראי בלבד.

ולכן יש לייחד עבור הפסח כלים שלא ניתן להכשיר מחמץ, כמו ספלים לנטילת ידיים, פח אשפה, מגב לשטיפת הרצפה, סמרטוטי רצפה, קערות לנטילת ידיים וכיו"ב. וכל שכן שצריך לייחד מטאטא לפסח מפני שבוודאי יש במטאטא החמץ פירוורי חמץ.

◆ איסור השימוש בכלי חמץ, הוא מזמן איסור אכילת החמץ.

פרטים בהלכות הגעלת כלים

♦ הכלל בהכשרת כלים הוא, כבולעו כך פולטו. לכן, כלי ששימושו ע"י אש בלי רוטב, כגון שפוד שצלו עליו חמץ, סיר אפיה, מחבת או כלי אחר ששימושו הוא עם מעט שמן - רק כדי שהתבשיל לא יידבק למחבת או לכלי - צריך ליבון גמור באש, ולכלים אלו לא מועילה הגעלה אפילו בדיעבד.

אך אם השימוש בכלי הוא על ידי רוטב, כגון סיר בישול, או מחבת שטיגנו בו באופן שהשמן רחש בו - מספיקה לו הגעלה.

♦ כלי שדינו בהגעלה ואי אפשר להכניסו לכלי אחר להגעילו בו - מפני גודלו, מכשירים אותו בעירווי מכלי ראשון עם אבן מלובנת. היינו עירווי מהכלי שעמד על האש מיד כשמורידים אותו מן האש רותח, ויערה ברציפות בלי הפסק הקילוח באמצע העירווי, ולא יגעו המים בדבר אחר לפני שיגיעו לכלי שרוצה להכשירו. כמו"כ יעביר אבן או ברזל מלובנים על הכלי והמים יעלו בועות (אם אינם מעלים בועות נחשב לעירווי בלבד). ניתן להעביר את האבן או הברזל המלובנים ע"י צבת וכיו"ב.

יש אפשרות נוספת להכשיר את הכלי, על ידי שירתיה בו מים ויכניס את האבן או הברזל המלובנים לתוכו באופן שהמים הרותחים יגלשו לחוץ, ונחשב להגעלה בכלי ראשון לכל הכלי.

♦ עירווי ואבן מלובנת מועילים רק לכלי שתשמישו על ידי עירווי, או שתשמישו בכלי ראשון שאינו עומד על גבי האש - כמו השיש במטבח שמניחים עליו סירים חמים שהם כלי ראשון. אך לכלי ראשון עצמו היושב על גבי האש לא מועיל עירווי ואבן מלובנת, וחייב להגעילו בתוך כלי ראשון עצמו.

אך הפתרון להרתיה מים ולהכניס לתוכם אבן מלובנת והמים יגלשו לחוץ כנ"ל, מועיל גם לכלי ראשון היושב על גבי האש.

♦ הגעלה רק מפליטה את הבלוע בדפנות הכלי, אך אינה מסלקת את החמץ הדבוק בו. ולכן צריך לשפשף ולרחוץ את הכלי ואת הידיות שלו היטב ולהסיר ממנו את הלכלוך והחלודה לפני ההגעלה.

לכן משתדלים שלא להגעיל כלי חמץ לפסח, משום שצריך לנקותם היטב ויש מקומות וחיבורים שקשה לנקות. אם בכל זאת רוצה להכשיר את הכלי לפסח, יעשה (לפני ההגעלה) ליבון קל עם מבער במקומות שקשה לנקות.

ויש שכתבו, שגם כלי של חמץ שקל לנקותו רצוי שלא להגעילו לפסח מחשש שההגעלה לא תהיה כראוי (ראה פסק"ת תנא, ב).

◆ כל כלי מתכת חדשים - מלבד אלו העשויים אמייל - נוהגים להגעיל לפני שמתחילים להשתמש בהם, מחשש שמרחו עליהם שומן של איסור כדי להבריקם (ראה המ"מ בפסק"ת תנא, ד).

◆ בהגעלת כלים חדשים יש לבדוק לפני ההגעלה שאין מדבקה על הכלי.

◆ כלים חדשים מגעילים לפני כלי חמץ (וכן כלים שבלעו בחום כלי שני מגעילים לפני כלים שבלעו בחום של עירו מכלי ראשון. וכלים שבלעו מחום של עירו מכלי ראשון, מגעילים לפני כלים שבלעו מחום כלי ראשון).

◆ על המים להעלות בועות בזמן ההגעלה - וזהו חום של כ-100 מעלות.

◆ האש תהיה תחת הסיר שמגעילים בו ולא בצדדיו.

◆ צריך שיהיה במים שבכלי שישים כנגד כל הכלים שמגעיל בהם. לכן המגעיל כלים רבים יחליף מפעם לפעם את מי ההגעלה.

◆ אופן ההגעלה: מכניסים את הכלי למים הרותחים ושוהים מעט כדי שהכלי יספיק לפלוט, ומוציאים את הכלי כדי שלא יבלע שוב מן המים שבסיר ההגעלה - לאחר שפלט את מה שהיה בתוכו.

◆ מיד לאחר ההגעלה יש לשים את הכלי שהוגעל במים קרים - כדי שלא יבלע מן הלכלוך שבמים הרותחים שעל גביו. אך גם אם לא עשה זאת הועילה ההגעלה וא"צ הגעלה נוספת.

◆ אחרי ליבון א"צ לשטוף את הכלי במים קרים.

◆ המנהג הוא שלא להגעיל כלים על מנת להחליפם מחלבי לבשרי או להיפך, משום חשש שהאדם יתבלבל וישתמש בכלי כפי שימוש הקודם (מג"א סי' תקט סקי"א). רק על מנת לעשות את הכלי פרווה מותר להגעילו (וע"ע פסק"ת תנא, טז).

◆ אם מגעיל בכלי של פסח א"צ להגעיל את הכלי עצמו קודם, אך לאחר ההגעלה ירתיח בו מים וישים בסיר אבן או ברזל מלובנים עד שישפכו המים לחוץ, וזה ישיר לפסח את כלי ההגעלה עצמו. ואם מגעיל בכלי של חמץ יעשה כך לפני שמגעיל בו, וישתמש בכלי של חמץ שאינו בן יומו.

♦ אין מברכים על הגעלת כלים, משום שלדעת רוב הראשונים הגעלת כלים איננה מצוה בפני עצמה, והיא נועדה רק להציל את האדם מאכילת האיסור הבלוע בדפנות הכלי, ויסודה במצוות לא תעשה שלא לאכול נבילות וכיו"ב ואין מברכים על מצוות לא תעשה (וראה פסק"ת תנא, א טעמים נוספים).

♦ נהגו שלא להגעיל שום כלי שהוא בן יומו, אלא לחכות 24 שעות ואח"כ להגעיל את הכלי (ונחלקו הפוסקים אם חישוב ה-24 שעות הוא מן הזמן שהשתמשו בו בפעם האחרונה בחמין שהיד סולדת בהם, או מן הזמן שניקה את הכלי).

♦ אם א"א לחכות 24 שעות והאדם זקוק לכלי, ישפוך עליו מים חמים שהיד סולדת בהם - ובתוכם חומר חריף הפוגם את הטעם הבלוע בכלי, ואח"כ יגעילו (חום שהיד סולדת בו הוא 40-45 מעלות).

♦ כלי שבלע על ידי חום של עירו מכלי ראשון, או חום כלי שני, או חום כלי שלישי - כל שהשתמשו בו בחום שהיד סולדת בו מחמירים להגעילו בכלי ראשון, משום שחוששים שהשתמשו איתו פעם בחום כלי ראשון ובלע בחום כלי ראשון, ולדעת הרמ"א (תנא,ו) הולכים אחרי מיעוט תשמישו. אך בכלים שברור באופן מוחלט שלא השתמשו בהם בחום כלי ראשון, מספיק להגעילם בעירו מכלי ראשון.

♦ כלי שצריך להכשירו בהגעלה יכול להכשירו על ידי ליבון קל, היינו באש ובאופן שכאשר יגע בו קש - יישרף. וא"צ ליבון חמור - שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו.

♦ אדה"ז כתב (תנב,כא) שיש מדקדקים שנוהגים להגעיל כלים עד שלושה ימים לפני פסח. המנהג להגעיל ב"ג, או בבוקר יום יד. מדינא מותר להגעיל בערב פסח עד שעה חמישית, ובשעת הדחק עד הלילה.

♦ ניתן להרתיח את סיר ההגעלה גם בחשמל ולא רק באש (אף שדנו בזה האחרונים - הובאו בנטע"ג פרק עב ואילך, ובפסק"ת תנב,ט).

♦ ניתן להגעיל רק סכין שכולו מתכת, אך סכין העשוי משני חלקים כגון מתכת עם ידית עץ, א"א להגעיל מחמץ לפסח.

♦ לא ניתן להכשיר מחבת טפלון מחמץ לפסח, משום שהיא צריכה ליבון שהרי משתמשים בה בלי רוטב, ואם ילבנו אותה יתקלקל הציפוי לגמרי וממילא לא ילבנו אותה כראוי, והדין הוא שכלי שיכול להתקלקל ע"י הליבון אין ללבנו גם אם אדם זה לא חס עליו. אם עבר וליבנו, אסור להשתמש בו (פמ"ג סי' תנא מש"ז סק"ב).

♦ לא מכשירים כלי אמיל מחמץ לפסח (מפני הספק אם דינו ככלי זכוכית או מתכת, ראה המצויין בפסק"ת תנא,מט).

הלכות פסח

- ◆ תבניות אמייל חדשות אינן צריכות הכשרה, כי לא מורחים עליהן שומן בעת ייצורן.
- ◆ רשת גריל חדשה אינה צריכה הכשרה, מפני שלא מרוח עליה שומן.
- ◆ סירי טפלון חדשים אינם צריכים הגעלה, משום שמיוצרים בחום גבוה מאד השורף את השומן שמורחים עליהם בעת הייצור.
- ◆ סדר ההכשרה הוא: הגעלה ואח"כ טבילה (לכלי הצריך טבילה).

טבילת כלים

- ◆ הטבילה נדרשת לכלי שהיה בבעלות של גוי.
- ◆ תבניות של תנורים אינן צריכות טבילה, מפני שדין התנור כקרקע כיון שאינו עשוי להיטלטל, וממילא התבניות נחשבות כלי קרקע וכלי קרקע פטורים מטבילה.
- ◆ מחבת אמ״ל צריך טבילה.
- ◆ סירי מתכת צריכים טבילה.
- ◆ כלי חרסינה צריכים טבילה.
- ◆ רק כלי פלסטיק שאוכלים בהם עצמם צריכים טבילה - כמו כוסות צלחות וסכו״ם. אך כלי אחסון העשויים מפלסטיק אינם צריכים טבילה.
- ◆ לכתחילה יש לטבול את הכלי ג' פעמים.
- ◆ הטבילה צריכה להיות ע״י איש או אישה למעלה מגיל מצוות.
- ◆ קטן יכול לטבול כלים - כאשר ישראל גדול עומד על גביו ורואה שטובל כהלכה.
- ◆ לפני הטבילה יש להסיר מן הכלי את המדבקות והדבק וכיו״ב כדי שלא תהיה חציצה בטבילה.
- ◆ אם טבל את הכלי ולאחר הטבילה ראה שנשאר על הכלי מעט דבק: אם אינו מקפיד ולא אכפת לו כלל שהדבק יישאר בעת השימוש בכלי - כשר. אך כלי הגשה חשובים שמקפיד שלא יהיה בהם שום לכלוך או דבק וכיו״ב, צריך לטבול שוב.
- ◆ דעת אבי מורי הרב ע״ה שאין לברך על טבילת כלים, מפני שותפות אפשרית של יהודים בבעלות הקודמת על הכלים.

בדיקת חמץ

♦ כל מקום שיש חשש שהכניסו אליו חמץ במשך השנה, חייב בדיקה (תלג, יג).

♦ לפני בדיקת חמץ יש לטאטא ולשטוף את הבית היטב (תלג, לח). השטיפה צ"ל ביום הבדיקה או סמוך לו, ויש לוודא שלא הכניסו למקום חמץ לאחר השטיפה.

כתב אדה"ז (תלג, לט): "ואחר שכיבדו היטב בכל המקומות, צריך הוא לחזור ולבדוק בכל המקומות לאור הנר בחורים ובסדקים הצריכים בדיקה שמא יש שם מעט חמץ, שהכיבוד אינו מועיל כלום למה שבחורים וסדקים". עוד כתב (שם סעי' מ): "ואפילו תחת המטות צריך הוא לבדוק לאור הנר אחר הכיבוד" ע"ש. מדבריו משמע, שלגבי שטח החדר הגלוי שאין עליו רהיטים, אפשר לסמוך על השטיפה שנעשתה במקום וא"צ לבדוק שם לאור הנר. הבדיקה לאור הנר צ"ל רק במקומות שהשטיפה לא מועילה בהם, וזה בחורים וסדקים של החדר או מתחת לרהיטים - שלא הזיז אותם בזמן השטיפה.

♦ הובא לעיל (משוע"ר תמב, כח) שמדרבנן צריך להוציא מן הבית גם חמץ בשיעור של פחות מכזית, וממילא צריך לבדוק את החמץ היטב כדי שלא יישאר בבית גם פחות מכזית חמץ.

♦ חיוב הבדיקה בחורים וסדקים הוא רק במקומות שידו של אדם מגעת לשם, שיש חשש שמא יבוא בפסח לאכול את החמץ הנמצא שם. אך בחורים כאלו שאין ידו של אדם מגעת לחמץ הנמצא בהם, א"צ בדיקה (תלג, יט).

זמן הבדיקה:

♦ זמן הבדיקה הוא מיד בצאת הכוכבים של ליל יד, ואם אינו בודק בתחילת הלילה נחשב ל"מבטל תקנת חכמים" (תלא, ו ע"ש הביאור).

♦ בחצי שעה שלפני צאת הכוכבים אסור לאדם להתחיל שום מלאכה או אכילה או לימוד, וכן אסור להתרחץ או להסתפר וכיו"ב (תלא, ה). לגבי לימוד מועיל להעמיד שומר שיזכיר לו, ומיד בצה"כ יבדוק (תלא, יא). במשך החצי שעה מותר לאכול פירות - אפילו הרבה, וכן פת או מיני מזונות עד כביצה (שהיא 57 גרם) בלבד. שתיה - מותרת בלי הגבלה.

ההיתר לאכול עד כביצה הוא רק בחצי שעה שלפני הבדיקה, אך כשהגיע זמן הבדיקה אסור לאכול כלום עד שיבדוק, וזהו לשיטת אדה"ז הנ"ל שאם אינו בודק מיד כשיגיע הזמן נקרא עובר על תקנת חכמים.

(חשיבות החצי שעה שלפני צאת הכוכבים לעניין בדיקת חמץ, היא מצד שבעצם הבדיקה הייתה צ"ל בזמן זה גופא ולא בצאת הכוכבים. כמו שביאר אדה"ו (תלא,ה), שמלכתחילה הבדיקה הייתה צ"ל ביום י"ד לפני הביעור, אלא שביום בני אדם טרודים במלאכתם וקרוב הדבר שישכחו לבדוק, ולכן תקנו חכמים לבדוק בליל יד. אלא שאם כך זמן הבדיקה היה צריך להיות מיד כשהאדם נכנס לביתו מעבודתו, והיינו חצי שעה לפני צאת הכוכבים, כיון שאז הוא עדיין לא התחיל להתעסק בשום דבר בביתו ואינו טרוד ולא ישכח לבדוק. אלא שאור הנר אינו מבהיק היטב באותה שעה כיון שזהו לפני צאת הכוכבים, ולכן דחו חכמים את הבדיקה לצאת הכוכבים. עכ"פ נמצא, שזמן זה של החצי שעה שלפני צה"כ הוא בעצם זמן הבדיקה הראוי - שבגללו הקדימו את הבדיקה מיום י"ד לליל יד, כיון שהאדם אינו טרוד בזמן זה, ורק בגלל סיבה צדדית שאור הנר מבהיק יותר בלילה דחו את הבדיקה לצאת הכוכבים. כיון שזמן זה הוא בעצם זמן הבדיקה הראוי, לכן אסור להתעסק בשום דבר בחצי שעה זו כיון שהוא נחשב לזמן הבדיקה בעצם).

♦ שיעור קבוע של הציבור מותר ללמוד גם אחרי צאת הכוכבים ויבדוק לאחר הלימוד, כיון שגם כשיבדוק אחרי צה"כ לא תתבטל מצות הבדיקה "לגמרי" (תלא,ט).

♦ איסורים הנ"ל הם רק על מי שחל עליו חיוב הבדיקה, והיינו בעל הבית. אך שאר בני הבית יכולים לאכול ולעשות מלאכה וכיו"ב בזמן זה, כיון שאין עליהם חובת בדיקה (על פי סי' תלב,ח).

אם התחיל לאכול או ללמוד או לעשות מלאכה לפני החצי שעה שקודם צאת הכוכבים, יכול להמשיך בהם גם במהלך החצי שעה, אך יפסיק מיד בצאת הכוכבים ויבדוק את החמץ (תלא,ו).

♦ תפילת ערבית: בשו"ע (תלא, ו-ז) מחלק בין הרגיל להתפלל ערבית בציבור לבין הרגיל להתפלל ביחיד, שהרגיל להתפלל בציבור יתפלל בצה"כ ורק אח"כ יבדוק, כדי שלא תתבטל תפילת הציבור "לגמרי" מחמת הקדמת הבדיקה. אך הרגיל להתפלל ביחיד יבדוק חמץ בזמן ואח"כ יתפלל. אך (בהיום יום של ערב פסח) כתב הרבי בסתם: "בדיקת חמץ אחר תפילת ערבית", וביאר הרבי (שלחן מנחם ח"ב ע' ער-רעא) שאמנם בשו"ע יש חילוקים בזה, אך בהיום יום מובאים "מנהגי החסידים המיוסדים על מנהגי הנשיאים או על הוראותיהם, והמנהג המקובל הוא כנ"ל - תמיד לאחר תפילת ערבית", וביאר שם הטעם "כי מנהגינו להאריך ביותר בבדיקת חמץ" ע"ש. ונמצא שמנהגינו לבדוק חמץ אחר תפילת ערבית - בין כשמתפלל בציבור ובין כשמתפלל ביחיד.

♦ על בעלי החנויות וכיו"ב לשים לב לסגור את החנות כדי שיבדקו את ביתם בזמן. מי שאינו יכול לבדוק בזמן, יכול למנות אחד מבני ביתו לשליח שיבדוק את ביתו בזמן. אך יש לזכור שבבדיקת חמץ "מצוה בו יותר מבשלוחו".

עשרה פתיתים:

♦ לפני הבדיקה יפזר עשרה פתיתים. ואין זה מחשש שלא ימצא חמץ בבדיקה ונמצא שברכתו הייתה לבטלה, דלדעת אדה"ז (תלב,יא) ברכתו לא תהיה לבטלה גם אם לא ימצא חמץ, כיון שהמצווה היא לבדוק ולחפש בלבד. אלא טעם הנחת הפתיתים כתב הרבי בהגדה (ד"ה "המנהג להניח") שזהו "כדי שבביטול היום יוכל לומר כל חמירא וחמיעא דחמיתיה" (שמצאתי). וע"ש טעם נוסף.

♦ זה שמפזרים עשרה פתיתים זהו על פי הקבלה. וכתב הרבי בהגדה (ד"ה "ויש לשרוף"), שזה שאדה"ז כפל וכתב גם שקודם הבדיקה יפזר עשרה פתיתים, וגם כתב שיש לשרוף עשרה פתיתים, זהו "כי הן בבדיקה והן בשריפה צ"ל עשרה פתיתין" ע"ש.

פרטי הנחת עשרה פתיתים:

א. העשרה פתיתים יהיו מחמץ קשה שאינו מתפורר.

ב. כל חתיכה תהיה עטופה בנייר. אין לעטוף בנייר כסף, משום שהדבר מקשה על החמץ להישרף ולא יקיים מצוות תשביתו.

ג. כל אחד מהפתיתים יהיה פחות מכזית, כדי שאם יאבד ולא ימצאנו בבדיקה, יוכל לסמוך בדיעבד על הביטול ולא יצטרך לבדוק ולחפש שוב ושוב עד שימצא. דאם יהיה בו כזית לא יוכל לסמוך על הביטול, כיון שתק"ח לבדוק ולבער דווקא ולא לסמוך על הביטול (באופן כזה).

ד. בכל העשרה פתיתים יחד יהיה כזית כדי לקיים מצוות תשביתו בביעורם, דתשביתו דאורייתא הוא בכזית ואין חיוב מן התורה לבער פחות מכזית (נקטנו מצד הביעור ולא מצד הבדיקה, כיון שחיוב בדיקה וביעור שמדרבנן יש גם על פחות מכזית כנ"ל, אך חיוב ביעור דאורייתא יש רק על כזית).

ה. את העשרה פתיתים מניחים במקומות שקל למצוא אותם ולא בחורים וסדקים (אין לאתגר את הבודק במציאתם, כדי לא להסתבך אם לא ימצאו. ויש להעיר, שהרבי פיזר בעצמו את העשרה פתיתים, ולא המשב"ק רש"ב גנזבורג שהיה עמו. וזהו דלא

כהסוברים שדווקא אחרים יפזרו את הפתיתים, כדי שהבודק יבדוק היטב ולא יתרושל בבדיקתו. וראה פסקי תשובות תלב,ד).

הברכה והבדיקה:

◆ יש המדקדקים ליטול ידיים לפני הבדיקה, כיון ש"מצוה חשובה היא וראויה להיות בנקיות" (תלב,יב ע"ש).

◆ קודם ידליק את הנר ואח"כ יברך "על ביעור חמץ". כמו"כ לאחר הברכה יתחיל לבדוק בחדר שבו בירך דווקא. כל זה כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לבין תחילת הבדיקה.

◆ אין לדבר בין הברכה לבין תחילת הבדיקה. ואם דיבר בעניינים שאינם שייכים לבדיקה חוזר ומברך (תלב,ו).

באמצע הבדיקה מותר לדבר בעניינים השייכים לבדיקה. אך גם אם דיבר בעניינים שאינם שייכים לבדיקה, אינו חוזר ומברך (תלב,ז). וטוב שלא ידבר באמצע הבדיקה בעניינים שאינם שייכים לבדיקה - עד לאחר אמירת "כל חמירא", כיון שהברכה "על ביעור חמץ" מתייחסת גם לביטול שאחרי הבדיקה (עפ"י תלא,א).

אך לבני הבית שאינם בודקים את החמץ, מותר לדבר במהלך הבדיקה גם בעניינים שאינם שייכים לבדיקה.

◆ אין צורך לכבות את החשמל בחדר בזמן בדיקת חמץ, וכך נהג הרבי.

◆ בודקים לאור נר של שעווה ועל ידי נוצת עוף. הבודק יניח את החמץ שמצא בבדיקה בתוך שק קטן של נייר. בגמר הבדיקה יניח את שקית הנייר (שבה נמצא החמץ שמצא) ואת הנוצה ושאריות הנר - בכף של עץ, יכרוך את שקית הנייר בחוט ויקשור אותם (הגדת הרבי).

זה שמניחים את כל הפתיתים בשקית אחת, ובכף אחת, וקושרים אותם יחד, זהו כדי לצרף את כל חתיכות החמץ יחד שייחשבו כחתיכה אחת שיש בה כזית חמץ, וממילא יתחייב עליהם בביעור מן התורה ויקיים מצוות תשביתו דאורייתא בביעורם. דאמנם בכל החתיכות יחד יש כזית, אך כל חתיכה עטופה בנפרד ובכל חתיכה יש פחות מכזית, ובפחות מכזית אין חובת ביעור מן התורה. לזה מכניסים את כל החתיכות לשקית אחת ולכף אחת כדי לצרפם, ונחשבים עי"ז כחתיכה אחת שיש בה כזית, וממילא מתחייבים על זה בביעור מן התורה.

♦ לדעת אבי מורי הרב ע"ה, ראוי שכל בני הבית ישמעו את הברכה הנאמרת על הבדיקה. כיון שהברכה "על ביעור חמץ" מתייחסת לכל השלבים שעושים אח"כ בחמץ: הבדיקה, ביטול הלילה, ביטול היום והביעור. וכל בני הבית הרי אומרים "כל חמירא" עכ"פ ביום.

על פי זה בני הבית לא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" על ברכת "על ביעור חמץ".

♦ בבדיקת חמץ צריך להזיז רק את הרהיטים שמזיזים כל השנה כמו מיטות וכיו"ב. אך ארונות בגדים וכיו"ב א"צ להזיז, מפני שגם בפסח לא יוזזו ושוב אין ידו של אדם מגעת לחמץ שאולי נמצא מאחוריהם, וגם אם יש חמץ מאחוריהם אין חשש שיבוא לאוכלו ומספיק לו הביטול.

♦ במקומות שחושש להכניס נר מחמת שריפה, יבדוק לאור פנס.

♦ אם בדק וחיפש היטב ולא מצא את כל העשרה פתיתים, יכול לסמוך על הביטול, כיון שבכל אחד מן הפתיתים אין כזית. ובפרט שמוכר ג"כ את החמץ לגוי, ומה שלא מצא תהיה דעתו לכוללו במכירה.

♦ אם לאחר בדיקת ביתו הולך לבדוק בית נוסף, א"צ לברך שוב על הבדיקה (עפ"י דברי אדה"ז תלב,ז שעד שלא יבדוק את כל המקומות השייכים לו לא יצא י"ח בדקה. וראה פסק"ת תלב,ו).

להסתייע בבני הבית בבדיקת חמץ:

♦ אפשר להיעזר בבני הבית לבדיקת חמץ, ע"י שהעוזרים ישמעו את הברכה ממנו וייצאו ידי חובה, ולא יענו ברוך הוא וברוך שמו על ברכתו. **בעה"ב יבדוק פינה אחת בחדר שבירך בו, והשומעים ימשיכו את הבדיקה בחדר ששמעו בו את הברכה, ואח"כ ילכו לבדוק בחדרים האחרים (אם בעה"ב לא יבדוק אפילו פינה אחת, לא יוכל בעה"ב לברך אלא השליח הוא זה שיברך על הבדיקה).**

הרבי (באגרו"ק חט"ו ע' קנז) מדייק מלשון אדה"ז בסידור: "ויעמיד מבני ביתו אצלו", שאפשר אפי' לכתחילה להסתייע באחרים לבדק"ח - זאת למרות דברי אדה"ז בשו"ע (תלב,ח) ש"נכון הדבר שיבדוק הוא בעצמו וכו' ומצווה בו יותר מבשלוחו". וחיידוש הוא, שבשביל לקיים את ה"מצווה בו יותר" מספיק שיבדוק בעצמו רק חלק מן הבית, וא"צ לבדוק את כל הבית בעצמו דווקא (- זאת למרות שקיום חובת הבדיקה נעשה ע"י בדיקת הבית כולו, ואם חלק מן הבית לא נבדק לא עשה ולא כלום. ובכל זאת מספיק שבעה"ב יבדוק רק פינה אחת ויקיים בזה את ה"מצווה בו יותר").

אם ה"עוזרים" לא התחילו את הבדיקה בחדר ששמעו בו את הברכה, או אפילו לא שמעו את הברכה כלל, או שדיברו בין ברכת בעה"ב לבין תחילת הבדיקה שלהם - לא יברכו בעצמם, משום שהם עושים את מצוות בעה"ב ולא את מצוותם, ואם בעה"ב היה בודק שם לא היה מברך שוב, כיון שכבר בירך פעם אחת (ראה תלב, ט).

לכל ה"עוזרים" תהיה נוצה ונר לצורך הבדיקה עצמה, אך אינם צריכים כף, מפני שאחרי הבדיקה מכניסים את כל החמץ והפתיתים לשקית של בעה"ב, ובה כבר יש כף.

♦ בדיעבד, גם עבד או אישה או קטן שיש בו דעת לבדוק כראוי כשרים לסייע לבעה"ב לבדוק חמץ (מפני שבדק"ח היא חיוב מדרבנן, וחכמים האמינו להם בדין זה כנ"ל). אך מצוה מן המובחר לסמוך בבדק"ח לאור הנר רק על גברים אחרי גיל בר מצוה (תלב, י).

♦ שפחה נכרית, וכן פסולי עדות כמחללי שבת או אוכלי נבלות וטרפות, אינם נאמנים על בדק"ח, ואינם יכולים לסייע בבדק"ח.

הביטול שאחרי הבדיקה:

♦ לאחר בדיקת החמץ אומר בודק החמץ "כל חמירא" ומבטל-מפקיר את כל החמץ שלא מצא בבדיקה (ראיתי מקפידים שהנשים יהיו נוכחות בעת שאבי המשפחה אומר "כל חמירא" לאחר הבדיקה - זאת למרות שהן אינן צריכות לומר את ה"כל חמירא" שלאחר הבדיקה, מפני שביטול זה נעשה רק לחמץ שלא מצאו בבדיקה וממילא רק בעה"ב צריך לאומרו).

את החמץ שמצא בבדיקה אינו מבטל, שהרי צריך לקיים בו מצוות ביעור למחרת.

♦ לפני אמירת "כל חמירא" יש לרכז את כל החמץ שהאדם השאיר לאכילת הלילה או לאכילת יום י"ד בבוקר, ולשים לב שלא יתפזר ובוודאי שלא יכנס למקום שכבר נבדק. אדה"ז כותב (תלד, ג) שהעולם אינו נזהר בזה, כ"א רק בחמץ שמצא בבדיקה שלא יתפזר, אך שאר החמץ מוליכים אנה ואנה בתוך החדרים הבדוקים, ויש להזהירם בזה ע"ש.

הלכות בבדיקת חמץ:

♦ חדר בבית שמניחים בו מוצרי פסח לפני ליל יד, חייב בדיקה בלילות שלפנ"ז. ולא יבדוק בליל יד, מפני שלאחר שהכניסו אליו את מוצרי הפסח, אין הבדיקה שם יפה ואמיתית (הוראת אדמו"ר הרשב"ב, אוצר מנהגי חב"ד ע' פז).

בדיקה זו תהיה לאור הנר אך בלא ברכה, מפני שמברכים רק על הבדיקה הנעשית מליל יד, ולא בלילות שלפני זה. כמו"כ בדיקה זו תהיה בלא עשרה פתיתים, מפני שכאשר יבדוק את שאר חדרי הבית בליל י"ד כבר יניח עשרה פתיתים.

♦ אדם שקשה לו לבדוק את כל ביתו בלילה אחד, יכול להתחיל לבדוק את ביתו בלילות שלפני"ז לאור הנר ובלא ברכה, וישאיר חדר אחד שיבדוק בליל י"ד ובברכה (תלג,ז).

♦ מרפסת (אכסדרה) וכן מקום עם חלונות גדולים שניקה אותם ושטפם היטב לפני ליל י"ד ולא הכניסו לשם חמץ לאחמ"כ, אינם צריכים בדיקה בליל י"ד לאור הנר, ומספיק מה שניקה אותם ביום לאור החמה (תלג,ה).

♦ בתי כנסת ובתי מדרש צריכים בדיקה בליל י"ד לאור הנר, ולדעת אדה"ז "יכולים לברך על בדיקה זו". אך אין צורך לבטל אחר הבדיקה "לפי שאין יכולים לבטל ולהפקיר חמץ שאינו שלהם" (תלג,לו).

אם עבר ולא בדק בתי כנסיות ומדרשות בליל יד, יכול לבדוקם לכתחילה ביום י"ד לאור היום, וא"צ לבדוק לאור הנר לפי שיש להם חלונות גדולים ודינם כאכסדרה (שם). להעיר שלגבי בתי כנסיות ומדרשות אדה"ז לא כותב - כמו שכתב לגבי אכסדרה והובא לעיל - שאם עבר ובדקם ביום י"ג אין צריך לבדוקם בליל יד. ויתכן לומר שזהו משום שמכניסים חמץ לבתי כנסיות עד הרגע האחרון - ליל יד, ולכן גם אם בדקם ביום י"ג צריך לחזור ובדוקם בליל י"ד).

♦ אדם שבדק את ביתו ביום - לפני ליל י"ד - לאור הנר, ואפילו בבית אפל, לא יצא.

♦ אם לא בדק בליל יד, יבדוק ביום י"ד לאור הנר ובברכה (תלה,א).

♦ אדם שלא בדק לאור הנר, לא יצא. אך אם בדק לאור חשמל יצא בדיעבד.

♦ נחלקו הפוסקים אם צריך לבדוק חמץ בחדרים שמוכר לגוי - כאשר מוכר את כל החדר (כיון שחיוב הבדיקה חל בליל י"ד ואז התחייב לבדוק את כל ביתו, אך המכירה לגוי נעשית רק ביום י"ד). דעת הצמח צדק (או"ח סי' מז) שאין צריך לבדוק בהם חמץ וכך נוהגים (ראה המ"מ בזה בפסק"ת תלג,ג).

♦ חדר מדרגות בבניין משותף צריך בדיקה. החובה מוטלת על כל הדיירים לדאוג שיבדקו שם (והרי דורשים מן הפסוק "תשביתו שאור מבתיכם" - ואפילו של שותפים). ויש להיזהר שלא להכניס לשם חמץ לאחר הבדיקה.

♦ מחסן או מקלט בבית משותף - שיש חשש שהכניסו אליו חמץ, צריך בדיקה. אפשר לסגור את המחסן ולמכרו לגוי ולא להיכנס אליו בפסח, ואז פטורים מבדיקת חמץ שם.

♦ משרד וכיו"ב, אם אינו מתכוון להיכנס לשם בפסח, ימכרו לגוי וא"צ בדיקה. אך אם מתכוון לבוא לשם בפסח, חייב לבדוק. אם אין לו זמן לבדוק בליל יד, יכול לבדוק בלילות שלפנ"ז לאור הנר ובלא ברכה, ויזהר שלא להכניס לשם חמץ אחרי הבדיקה.

בבדיקה זו א"צ עשרה פתיתים, משום שמספיק העשרה פתיתים שיניח בבדיקת ביתו הפרטי בליל י"ד.

♦ בתי ספר וכיו"ב צריכים בדיקה כדין, או שייסגרו ויימכרו לגוי.

♦ אלמנה חייבת בבדיקת חמץ בביתה, אך לכתחילה תמנה גבר לשליח שיבדוק עבורה את החמץ. אם אין לה מי שיבדוק עבורה, תבדוק בעצמה.

מכפלות, כיסים, ועוד:

♦ המכפלות והכיסים של הבגדים ובעיקר של הילדים, חייבים בדיקה מן הדין (תלג מב-מג), מפני שהם מקומות שמכניסים בהם חמץ. אפשר לנקותם על ידי שמוציאים את הכיסים לחוץ בזמן הכביסה במכונה. אם לא עשו כך, צריך לעבור עם מברשת ולנקות את כל הכיסים. גם המנג'טים שבמכנסים צריכים בדיקה וניקיון. אין צורך לבדוק מקומות אלו לאור הנר, ומספיק בדיקה לאור היום.

בגדים שלא הספיקו לבדוק ולנקות ואין כוונה להשתמש בהם בפסח, אפשר לרכז בארון ולמכור אותם לגוי. כמו"כ יש לשים לב לרכז במקום שמוכרים לגוי את הבגדים שלובשים בערב פסח עצמו בזמן ביעור החמץ, שאין זה הזמן להתעסק ולנקות את הכיסים שלהם.

♦ יש לנקות היטב את מכשירי הטלפון בבית, וכן את הטלפונים הניידים, ובכל אופן יש להיזהר שלא לגעת בטלפון בפסח בזמן האוכל, ולהימנע מלשים אותו על השולחן של פסח (כמו"כ יש להימנע מלשים ידיים בפה בפסח בכלל).

♦ סידורים שמשתמשים בהם בחמץ, וכן ברכונים יש לקנות במיוחד לפסח, מפני שא"א לנקותם היטב, ואין להשתמש באלו של כל השנה.

העוזב את ביתו לפני הפסח:

♦ משפחה העוזבת את ביתה בתוך ל' יום לפני הפסח ולא תהיה בביתה בפסח, בעה"ב חייב בבדק"ח של לפחות חדר אחד בבית (מפני ששלושים יום לפני החג חלה על האדם חובת בדיקה). ויבדוק בלילה שלפני יציאתם לדרך ובלא ברכה. ויבדוק לאור

הגר ובעשרה פתיתים, וישרוף אותם ביום י"ד בזמן הביעור במקום שיהיה בו (להעיר, שלדעות שהנחת עשרה פתיתים היא מחשש ברכה לבטלה - אם לא ימצא כלום בבדיקה, היוצא לדרך אינו צריך להניח עשרה פתיתים כיון שאינו מברך על הבדיקה. אך לדעת אדה"ז שאין זה מחשש ברכה לבטלה כ"א "כדי שבביטול היום יוכל לומר כל חמירא וחמיעא דחמיתיה" כמו שמבאר הרבי בהגדה וכו"ל, שוב טעם זה קיים גם ביוצא לדרך, וגם יוצא לדרך יצטרך להניח עשרה פתיתים כיון שזוהי בדיקת החמץ שלו). אחרי הבדיקה יאמר "כל חמירא" כרגיל. בבדיקה זו יוצא י"ח תקנת חכמים של בדיקת חמץ, ולא יצטרך לבדוק שוב בליל י"ד היכן שיתאכסן (אם לא יכניס לשם חמץ שלו).

- אם לא עשה כן ומתארח בבית אחר בליל י"ד, ישכור בקנין סודר (בעל הבית יגביה סודר של השוכר - האורח, ובזה ישכור האורח) את חדרו מן המארה, יכניס לשם חמץ שלו (עשרה פתיתים) ויבדוק כרגיל ובברכה (יש דעות שבמקרה זה ישמע הברכה מבעה"ב, ראה פסק"ת תלו,ב).

אם האורח הגיע לשם רק אחרי כניסת ליל יד, חלה חובת בדיקה על המשכיר, והמשכיר יבדוק את המקום, ולאחמ"כ יכניס השוכר חמץ שלו ויבדוק שם שוב כדי לצאת י"ח בדיקה בעצמו ג"כ - אם לא בדק בביתו חדר אחד כנ"ל.

♦ העוזב את ביתו ומשאירו לאחרים שיגורו בו, חיוב הבדיקה חל על מי שיהיה שם בליל יד, ואם האורחים יגיעו רק ביום יד, על בעה"ב לבדוק את הבית.

גם אם משאיר לאחרים רק חלק מן הבית לגור בו, צריך לבדוק חמץ בכל המקומות בבית שמשאיר לאחרים לגור ולהסתובב, ואת שאר החדרים יכול לנעול ולמכור לגוי.

♦ המתארחים בפסח בבתי מלון וכיו"ב, אם הגיעו לשם לפני ליל י"ד חיוב הבדיקה חל עליהם ולא על בעה"ב, וצריכים להכניס חמץ שלהם לחדר ולעשות בו בדיקת חמץ כדין.

ואם הגיעו אל חדרם רק ביום י"ד או בתוך הפסח ובעל המלון לא בדק חמץ בחדרם, חייבים הם לבדוק את חדרם ובברכה כאשר הגיעו להתאכסן בו, ואסור להם לשהות בחדר לפני שבדקו בו את החמץ.

♦ האחרונים דנו לגבי בחורים הישנים בפנימיית הישיבה במהלך השנה, האם הם נחשבים כשוכרים את חדרם מהנהלת הישיבה בשכר הלימוד שהם משלמים, וממילא חיוב הבדיקה בחדרם חל עליהם. או שהם אינם נחשבים כשוכרים את חדרם אלא הם נחשבים כגרים בחדרים השייכים להנהלת הישיבה, וממילא חיוב הבדיקה במקום חל על הנהלת הישיבה (ראה המ"מ בפסק"ת תלז,ג).

כיון שהם אינם נמצאים בחדרם בפנימייה בליל י"ד שהוא זמן הבדיקה, דעת אבי מורי הרב ע"ה שבליל י"ד ישמעו את הברכה של בדיקת חמץ מאביהם, ויבדקו את החמץ בחדר שהם ישנים בו בבית - שמסתמא הכניסו אליו חמץ שלהם במשך השנה (דבשעת האכילה נחשב החמץ שלהם ולא של אביהם, אף שהם סמוכים על שולחנו). בדיקת חמץ זו שנעשית בחדרם בבית, נחשבת גם בשליחותו של בעל הבית - להוציא משם את החמץ של בעל הבית. והבדיקה היא גם מחמת עצמם - להוציא משם את החמץ שלהם ולקיים בעצמם את מצוות הבדיקה.

ניקיון ובדיקת הרכב:

♦ צריך לנקות היטב את הרכב בכל פינותיו. מקומות שא"א להגיע אליהם, יש לשפוך כלור ולפסול מאכילה את החמץ הנמצא שם. את הרכב אפשר לנקות לאור היום וא"צ בדיקה בלילה לאור הנר, משום שיש לו חלונות גדולים ודינו כאכסדרה. אפשר לנקות את הרכב גם לפני ערב פסח, ויש להקפיד שאחרי הניקיון לא יכניסו לתוכו חמץ. ניקיון זה יש לעשות גם ברכב שאדם שכר מחברת השכרה לפני פסח.

♦ השוכר רכב בתוך הפסח ואינו יודע אם בדקו בו חמץ, חייב לבדוק, ולא יסמוך על אישה או קטן - כמו שאפשר לסמוך עליהם בבדיקת חמץ לפני זמן האיסור. כיון שאם יש חמץ ברכב בתוך הפסח, יש בו חובת ביעור מן התורה שהרי לא נכלל בביטול, ובתוך הפסח א"א לבטל חמץ, ואישה או קטן אינם נאמנים לעניין חיוב בדיקת חמץ שמדאורייתא.

הבדיקה תיעשה בלא ברכה. ואם מצא חמץ בבדיקתו בתוך הפסח יש לשורפו מיד, ואין להכניסו לארון החמץ, מפני שחמץ זה לא נכלל במכירה שהייתה לפני פסח שהרי הרכב לא היה אז ברשותו.

להעיר, שעל בדיקת חמץ הנעשית בבגדים או ברהיטים או ברכב - לא מברכים, גם אם בדיקתם נעשית בליל י"ד, משום שנאמר "תשביתו שאור מבתיהם" - בית דווקא (ראה המצויין בפסק"ת תלג, ז).

מכירת חמץ

♦ כל אחד מן הציבור ממנה את הרב למורשה ושליח שימכור עבורו את החמץ לגוי, אך רבותינו נשיאנו מכרו את החמץ שלהם לרב.

♦ תקנת אדה"ז למכור חמץ בערב קבלן, היינו שהערב מתחייב לשלם לרב את יתרת דמי החמץ שהגוי לא שילם (הגוי נתן דמי קדימה בלבד), והגוי מתחייב לשלם לערב. ונמצא שהרב סיים את עסקיו עם הגוי למרות שהגוי לא שילם עבור (כל) החמץ, וגם אם הערב לא ישלם לרב את דמי החמץ עדיין יישאר החמץ שייך לגוי והרב לא יוכל לבוא אל הגוי בתביעה כלשהי, כיון שהגוי אינו חייב לשלם לרב. באופן כזה המכירה היא מכירה גמורה ומותר למכור גם חמץ גמור (אך בלי ערב קבלן סובר אדה"ז שלא חל הקנין כסף, כיון שהגוי לא שילם את כל הכסף אלא רק זקף במלוה).

מנהגינו למכור בדווקא חמץ גמור, כדי לבטא שהמכירה היא מכירה גמורה.

מובן, שהגוי יכול לבוא ולקחת את החמץ בפסח, אלא שאחרי הפסח הוא יצטרך לשלם לערב קבלן על כל מה שלקח.

(לגבי קניית חמץ לאחר הפסח, בדיעבד ניתן לקנות חמץ לאחר הפסח גם ממי שמכר את החמץ לגוי בלי ערב קבלן).

♦ אנחנו גם משכירים לגוי את מקום החמץ, ולא רק מוכרים לו את החמץ עצמו (איננו מוכרים לגוי את מקום החמץ אלא אנו רק משכירים לו את מקום החמץ, וזהו משום שלהשכיר די בכסף. וכן משום שמכירה כזו נראית הערמה כיון שאדם אינו מתכוון באמת למכור את ביתו לגוי. ובארץ ישראל יש בעיה נוספת שאסור למכור בית לנכרי בארץ ישראל. לכן אנחנו רק משכירים לגוי את מקום החמץ, ולא כמו אלו הטועים וחושבים שמוכרים לגוי את הבית שנמצא בו החמץ).

♦ יש לעשות היכר בארונות או בחדרים שמכר לגוי - שהם מכורים לגוי, כדי שלא יבוא להשתמש בהם ולהיכנס אליהם בפסח. ויעשה זאת על ידי נעילת המקום, או על ידי שידביק עליו ניר ויכתוב עליו "חמץ", או "מכור לגוי".

♦ בחורים שיש להם חמץ בישיבה וכיו"ב, ימכרו את החמץ שלהם לגוי.

בנות שיש להן חמץ בפנימייה וכיו"ב, יעשו את אביהן שליח למכרו. האבא יכול למכור את חמצן גם בלא ידיעתן, אך עליו לעדכן אותן על המכירה לפני זמן הביעור.

יש למכור גם חמץ הנמצא במקום העבודה של הבעל או של האישה.

זמן חלות המכירה:

✦ יש להזהיר ולהודיע שהמכירה לגוי חלה בשעה חמישית, ואין לבוא למכור את החמץ לאחר כניסת שעה שישית (אחר זמן ביעור חמץ), כיון שהחמץ באותה שעה כבר אסור בהנאה ואי אפשר למכרו וצריך לשרפו.

אין לדחות את מכירת החמץ לרגע האחרון ויש לבוא למכור בימים שלפני"ז. גם אם מתלבטים לגבי ארון מסוים אם ימכרוהו בחמץ או לאו, אין בזה בעיה, כיון שכותבים בשטר המכירה "במקומות המסומנים", וממילא אם יסמנו אותו הוא יהיה בכלל המכירה גם אם לא ציינו אותו בפירוש בשטר. ובפרט שכתוב בשטר שהמכירה כוללת את החמץ הנמצא "בכל מקום שהוא".

✦ כיון שזמן חלות המכירה הוא בערב פסח לקראת סוף שעה חמישית, חייבים עד אז להכניס את כל החמץ למקום שנמכר לגוי.

מכירה עבור אדם אחר:

✦ אפשר למכור חמץ של אדם אחר (- שבלעדיו לא ימכור חמץ -) בלא ידיעתו, משום שזכין לאדם שלא בפניו, ויש להודיע לו לפני זמן האיסור שמכרו את החמץ שלו (ראה המ"מ בפסק"ת תמח, כא).

ויש למכור חמץ גם עבור אנשים שיתכן והם יאכלו ממנו בפסח (שולחן מנחם ח"ב ע' רצב ע"ש), וכן חמץ של בעלי חנויות שיתכן ויסחרו וימכרו את החמץ בפסח ליהודים (ראה פסק"ת תמח, כ). כיון שאחרי המכירה לגוי הם יחשבו כגוזלים מן הגוי בלבד, והדבר לא יבטל את המכירה ולא יעברו בב"י וב"י. גם לדעות שהמכירה לגוי תבטל ברגע שייטלו מן החמץ, מ"מ עכ"פ עד שייטלו יינצלו מב"י וב"י (וע"ש עוד). ויש להשתדל לזכות יהודים בדבר חשוב זה.

מכירת הכלים:

✦ כלים שיש עליהם חמץ בעין יש למכרם לגוי (וא"צ להטבילם אחר הפסח משום שידוע מלכתחילה שמיד לאחר הפסח יחזרו לרשות הישראל, ואין זה שכיח כלל שהנכרי ישתמש בהם בפועל, והמכירה נעשית באופן שאין לנכרי אפשרות להשתמש

בכלים בפועל, וכמבואר בלקו"ש חי"ח ע' 364 ואילך ע"ש. ולהעיר, שלפי הדעות שצריך לטבול כלים שנמכרים לגוי, מקפידים לכתוב בשטר המכירה שמוכרים רק את החמץ הדבוק לכלי ולא את הכלי עצמו, ראה פסק"ת תמח, ח בזה. אך משמעות לשון אדה"ז בשטר המכירה הוא שמוכרים לגוי את הכלים עצמם שיש עליהם חמץ בעין, ובכל זאת א"צ לטבול אותם אחר הפסח - כביאור הרבי).

כלי חמץ נקיים שאין עליהם חמץ בעין, אין צריך למכרם אף שבלוע בהם חמץ, כיון שלא עוברים בב"י וב"י על חמץ הבלוע בכלי. אלא מספיק להצניע כלים אלו במקום סגור באופן שלא יבוא להשתמש בהם (תנא, א). כן הוא הלשון בשטר המכירה: "כלים מחומצים שיש עליהם חמץ בעין".

כניסה לחדר המכור לגוי:

♦ הרוצה להשתמש בפסח בחדר שבו מונח החמץ שנמכר, או שיודע שיצטרך להיכנס לשם בתוך הפסח כדי להוציא משהו (כגון כלי עבודה כלשהו וכיו"ב), צריך לעשות מחיצה של עשרה טפחים - העומדת ברוח מצויה ולא מספיק סדין - בפני החמץ, או שיכניס את החמץ לארון סגור. אין להיכנס בפסח למקום שיש בו חמץ גלוי לעיניים, מחשש שיבוא לאוכלו.

רק אם מדובר על דבר שאינו חמץ בעין, כגון כלי חמץ נקיים, או קטניות כשרות לפסח וכן שאר דברים הכשרים לפסח שלא אוכלים אותם בפסח בגלל חומרה, א"צ לעשות מחיצה בפניהם ויכול להיכנס לחדר המכור לגוי להוציא משם דבר הנצרך לו ולצאת מיד, אף שדברי אוכל אלו גלויים לעיניו. מפני שדברים אלו א"צ למכור לגוי כלל, וממילא אין חיסרון שיראה אותם בעיניו.

הדברים הנמכרים לגוי:

♦ צריך לכלול במכירה רק חמץ גמור העומד לאכילה, או דברים שיש בהם בוודאי תערובת חמץ גמור ועומדת לאכילה, כמו געפילטע פיש, וכן ויטמינים או תרופות טבעוניות המשמשות תוסף תזונה - שגם דרך בריאים לאוכלם ונחשבים ראויים לאכילה לכל אדם - ויש בהם תערובת חמץ, וממילא אסור לקיימם בפסח כיון שהם חמץ הראוי לאכילה.

אך אוכל שאין בו תערובת חמץ אך גם אינו כשר לפסח כמו שמן או קופסאות שימורים, אין צורך לכלול במכירה. גם קטניות א"צ לכלול במכירה. אותם צריך לסגור בארון מיוחד כדי שלא יבוא לאוכלם בפסח.

♦ חומרי ניקוי, סבונים, בשמים וכיו"ב שמעורב בהם חמץ ממש א"צ לכלול במכירה, מפני שאינם ראויים לאכילה ונפסדה צורת החמץ שבהם וממילא מותר לקיימם בפסח (תמב, כב). אף שבחלק מהם אין להשתמש בפסח כדלקמן).

♦ תרופות המיועדות לחולים שמעורב בהם חמץ גמור, כיון שאינם מאכל לבריאם אינם נחשבים כדבר הראוי לאכילה ומותר לקיימם בפסח וא"צ למוכרם, כיון שנפסדה צורת החמץ שבהם ואינם ראויים לאכילה (ורק, שכיון שמעורב בהם חמץ ה"ה אסורים באכילה כדלקמן).

♦ שואב אבק או מטאטא חמץ וכיו"ב מן הדברים המלאים בחמץ, יש לכוללם במכירה ולהכניסם למקום הנמכר לגוי.

שימוש במקום שנמכר לגוי:

♦ את כל החמץ הגמור הנמכר לגוי יש לרכז בארון מיוחד - ומסומן - במקום שאינו נגיש כל כך, ואינו במקומו הרגיל כל השנה.

אין להניח חמץ גמור הנמכר לגוי בארון או במקרר או במקפיא, כאשר כוונת האדם להשתמש בפסח בחלק אחר של אותו ארון או מקרר או מקפיא. זאת משום שחמץ שמוכר לגוי יש לעשות לו מחיצה כדי שלא יבוא לאוכלו, ואסור שהחמץ יהיה נגיש ומול העיניים בלא מחיצה.

לדעת אבי מורי הרב ע"ה אין להשאיר חמץ במקפיא כאשר משתמשים בחלק של המקרר. וכן אין להשאיר חמץ בארונות מתחת לשיש ולהשתמש בשיש שמעליהם. זאת משום שמשכירים את מקום החמץ לגוי, וממילא אין להשתמש במקום שיש בו חמץ או מעל מקום החמץ.

רק דבר שאינו חמץ ורק שאינו כשר לפסח, וכן כלי חמץ נקיים, ניתן להשאיר במקומות אלו. שהרי אינם חמץ גמור ואין בהם חשש כ"כ, וגם א"צ למוכרם לגוי כנ"ל. אך צריך שהארונות יהיו סגורים ומסומנים כדי שלא יבוא להשתמש בהם או לאוכלם.

♦ משחות, טיפות, ותרופות המיועדות לחולים וכיו"ב שאינם כשרים לפסח, מותר להניחם במקרר או בארון של פסח. כיון שאין בהם חשש שיבוא לאוכלם מפני שאינם ראויים לאכילה (לבריאים), וגם א"צ למוכרם לגוי כנ"ל.

בעלי חיים:

♦ אדם שיש לו בעלי חיים, מותר לו להניח לפניהם קודם הפסח אוכל שיספיק להם לכל ימי הפסח, וימכור את הבע"ח עם האוכל לגוי. אך אסור לישראל להאכילם בעצמו בפסח מן החמץ. מפני שאסור להאכיל חמץ לבע"ח גם אם החמץ אינו שלו, וכ"ש במקרה זה שדעתו לקנות את בעלי החיים בחזרה לאחר הפסח, שא"כ יש לו הנאה גמורה מן החמץ.

כמו"כ אסור להאכילם חמץ בפסח ע"י מכשיר אוטומטי אם לא מכר את הכול לגוי, שהרי הוא נהנה מן החמץ. אלא יאכילם מזון כשר לפסח.

מותר להאכילם קטניות, מפני שקטניות מותרות בהנאה ואסורות רק באכילה.

אחריות על חפצים:

♦ אסור לאדם לקבל אחריות על חמץ של גוי בפסח. ולכן מי שיש לו מחסנים לשמירה על חפצים, או שיש לו חנות עם תאים בכניסה לחנות ומי שנכנס לחנות משאיר את חפציו באותם תאים לצורך שמירה - אסור ליהודי לקבל שמירה עליהם בפסח אם יש בחפצים חשש חמץ. וצריך להודיע ללקוחות שלא יכניסו חמץ, ואם יכניסו הוא אינו מקבל אחריות עליו (ולהעיר שנחלקו הפוסקים אם מועילה מכירת חמץ על חפצים אלו שאינם שלו והם רק באחריותו).

מכירת חמץ של בית כנסת וכיו"ב:

♦ גבאי בתי הכנסת וארגוני צדקה וחסד וכיו"ב שנשאר להם חמץ, צריכים למכור את החמץ של בית הכנסת או הארגון לגוי.

אלא שיש לדעת, שהאיסור דרבנן על אכילה והנאה מחמץ שעבר עליו הפסח, קיים רק בחמץ שעברו עליו בתוך הפסח על איסור בל יראה ובל ימצא. ולכן כתבו הפוסקים שאם גבאי בית הכנסת או הנהלת ארגון הצדקה וכיו"ב שכחו למכור את החמץ של המוסד, אין עליו לאחר הפסח איסור של חמץ שעבר עליו הפסח ומותר לאוכלו וליהנות

ממנו לאחר הפסח, כיון שבתוך הפסח לא עברו עליו הגבאים באיסור ב"י וב"י מפני שאינו שלהם וגם אינם חייבים באחריותו (ראה פסק"ת תמח,א).

הנוסע לחו"ל:

♦ הנוסעים לחו"ל לפסח ומוכרים את החמץ בארץ, צריכים למכרו לשמונה ימים, כיון שיהיו במקום שהחג נמשך שמונה ימים, ומקום האדם הוא הקובע לעניין זה ולא מקום החמץ (ראה שלחן מנחם ח"ב ע' רצד-ה).

אדם שגר בחו"ל ויש לו חמץ בארץ, וכן אם נמצא בארץ וחוגג שמונה ימים, צריך למכור את חמצו לשמונה ימים.

מי שנמצא בארץ ויש לו משרד בחו"ל ועובדים בו אנשים הגרים בחו"ל, ימכור את החמץ של אותו משרד לשמונה ימים בגלל אותם עובדים.

הנמצא בארץ ויש לו חמץ בחו"ל, מוכרו לשבעה ימים כמו בארץ משום שהולכים אחר מקום הימצאות בעל החמץ.

לקנות חמץ כדי להשתמש בו אחרי הפסח:

♦ לשיטת אדה"ז שמכירת חמץ נעשית בערב קבלן והיא מכירה גמורה, מותר לאדם לקנות חמץ לפני פסח כדי שיהיה לו את החמץ לאחר הפסח, ולא נחשב ש"רוצה בקיומו" של החמץ בתוך הפסח (ראה המ"מ בפסק"ת תנז).

גם מכירה לחמץ וגם ביטול לחמץ - מדוע?

♦ אנחנו גם מוכרים חמץ וגם מבטלים-מפקירים את החמץ. בטעם הדבר ביאר אבי מורי הרב ע"ה, שמכירת החמץ לגוי נעשית בעיקרה על חמץ שיש לו מקח, היינו חמץ שיש לו שווי והאדם מעוניין שיחזור אליו לאחר הפסח. ואפילו אם אין בו כזית, כגון ממתק שלם סגור - שיש לו חשיבות ושווי אף שאין בו כזית. אך ביטול החמץ נעשה על חתיכות ושאריות של חמץ שאין לו שווי, ואם האדם היה מוצא אותם היה זורקם לאשפה. ואף שבשטר המכירה מזכירים גם חמץ שאין לו מקח ואין לו שום קונה ע"ש, יש לומר שהכוונה לחתיכות חמץ הנמצאות במקום שמכרו לגוי, היינו יחד עם החמץ שיש לו מקח. אך שאריות חמץ המסתתרות בספה או מאחורי הארון וכיו"ב אינן בכלל המכירה כלל, כיון שהאדם אינו מעוניין בהם ואתם הוא מבטל-מפקיר. וכן הוא לשון

אדה"ז בהל' מכירת חמץ, ש"חמץ הנמכר אינו בכלל ביטול והפקר, מאחר שדעתו לחזור ולזכות בו אחר הפסח".

יש בזה גם נפק"מ לדינא - אם מצא חמץ בתוך הפסח מה יעשה: אם מצא ממתק חדש סגור, או חבילה של ופלים וכיו"ב, יכניסם לארון המכור לגוי. דכיון שיש להם מקח ושווי הרי הם בכלל המכירה. אך אם מצא חתיכת לחם או עוגיה, ישרפם באש - ובברכה אם יש בו כזית. ואם מצאם ביו"ט יכפה עליהם כלי וישרפם בחוה"מ. משום שחמץ זה האדם לא התכוון למכור כלל, שהרי אין לו מקח ושווי והיה זורקו לאשפה (וע"ע פסק"ת תמו, א-ב הדעות בזה).

בזה מבואר דבר נוסף: יש דעות שצריך למכור את החמץ דווקא לפני הביטול, דלאחר הביטול המכירה מבטלת את הביטול מלמפרע, דמראה שלא התכוון באמת, והוי הערמה בדאורייתא. אך דעת אדה"ז היא שאדם יכול למכור חמץ גם אחרי הביטול, כיון שהחמץ שנמכר אינו בכלל הביטול, שהרי דעתו של האדם לזכות בו לאחר הפסח. שיטת אדה"ז מובנת היטב לפי חילוק הנ"ל, שחמץ שיש לו מקח נמכר וחמץ שאין לו מקח מתבטל, והביטול לא נעשה על החמץ שנמכר כלל.

בזה מיושבת הקושיא איך אפשר לקיים מצוות ביעור בעשרה פתיתים ולומר עליהם "כל חמירא", הרי חלות מכירת החמץ חלה עוד לפני ביעור החמץ. דמכירת החמץ נעשית במהלך - וקרוב לסוף שעה חמישית, אך ביעור החמץ נעשה בסוף שעה חמישית, ונמצא שכל החמץ שהיה לאדם כבר נמכר? אך הביאור הוא, שמכירת החמץ אינה מוכרת את כל החמץ של האדם, ויש דברים שמלכתחילה אינו מתכוון לכלול במכירה - למרות הלשון בשטר המכירה: "בכל מקום שהוא". וזה סתם חתיכות חמץ שאין להם מקח שאולי נמצאים בבית באיזה מקום, שאותם הוא מתכוון לבטל. וכן את העשרה פתיתים או את החמץ שמצא בבדיקה שבו האדם הולך לקיים מצוות תשביתו, שאותם הוא אינו מוכר אלא הוא מקיים בהם מצוות ביעור (וראה גם פסק"ת תמו, ז).

סוף זמן אכילת חמץ

♦ בסוף שעה רביעית - השנה (ה'תשע"ז) בשעה 10:32 באזור המרכז.

♦ אדמו"ר הרש"ב אמר לבנו הריי"ץ שראוי לסיים את אכילת החמץ שלושת רבעי שעה לפני הזמן המופיע בלוח (אוצר מנהגי חב"ד ע' צג).

♦ כל הכלים שהשאיר בהם חמץ לאכילת הלילה או הבוקר, ינקם היטב ויצניעם. כמו"כ ינער את כיסי הבגדים שלובש. ינקה את הציפורניים וירחץ את הידיים. יסתובב בחצר במקומות שהילדים אכלו שם בלילה או בבוקר, לוודא שלא השאירו שם חמץ.

♦ אדם שבדק רק חדר אחד בבית כדי לקיים מצוות בדיקה, ובכוונתו לנסוע מן הבית לכל הפסח, צריך לעזוב את הבית לפני סוף שעה רביעית - היינו לפני סוף זמן איסור אכילת חמץ. דכיון שמכר את כל הבית לגוי, מסתמא יש לו חמץ גלוי או עכ"פ שהחמץ נמצא במקום שהוא רגיל להימצא בו, וממילא יש חשש שיבוא לאוכלו, ובשעה זו כבר אסור לאכול חמץ. ואין זה דומה לאדם שבדק חמץ בכל הבית, שהחמץ מוצנע במקום מיוחד כבר בשעה זו.

לזרוק חמץ לפח האשפה שבחוץ:

♦ אם נשאר בבית חמץ שלא הספיקו לאוכלו, מותר לזרוקו לפח האשפה שבחוץ - רק אם משאית האשפה תפנה אותו לפני זמן הביעור. דאף שלפני זמן הביעור מותר לאדם להוציא את חמצו למקום הפקר, אך פח האשפה אינו נחשב למקום הפקר אלא הוא ג"כ רשות האדם, או רשות כל דיירי הבניין כשותפים, ונמצא שנשאר חמץ ברשותו בזמן האיסור. ולכן אם לא יפנו את החמץ מן הפח שלו לפני זמן הביעור, אין לזרוקו לפח אלא יש לשרפו, או לפוררו ולשפוך עליו כלור וכיו"ב (ואפשר בתוך פח האשפה) שיפסלנו מאכילת כלב ונחשב כביעור, או שיכניס את החמץ למקום מכירת החמץ (גם אם יש פח העומד במקום הפקר לא ישליכנו לשם בארץ ישראל, כיון שהפח שייך לעירייה ונמצא שגרם שיהיה ליהודים חמץ. רק בחו"ל שהעירייה היא בידי גויים מותר לזרוק לפח הנמצא במקום הפקר).

מי שגר בבניין משותף עם גויים או יהודים שאינם שומרים תומ"צ, והם זורקים חמץ בפסח לתוך פח האשפה המשותף לכל דיירי הבניין, יש לו להפקיר לפני פסח בפני שלושה את כל זכויותיו בפח האשפה ומקומו (וכן יכול להפקיר את זכויותיו במקלט וכיו"ב מן המקומות המשותפים שהשכנים יכולים לשים בהם חמץ). ומ"מ יכול להמשיך

ולזרוק בפסח את האשפה שלו בפח האשפה, כיון שהשכנים אינם מקפידים על כך (ראה פסק"ת תמוז, ז).

◆ ניקיון השיניים ופלטת שיניים:

יש לצחצח שיניים לפני סוף זמן אכילת חמץ.

◆ ניקוי שיניים תותבות ופלטה נשלפת:

אין לאכול חם 24 שעות לפני ההכשרה.

לאחר זמן זה יש לנקות את השיניים והפלטה היטב מפירורי אוכל הדבוקים בהם.

לאחמ"כ יש לשפוך עליהם מים רותחים בעירווי מכלי ראשון. וי"א שמספיקה הגעלה בכלי שני, כיון שהאוכל שבפה אינו חם יותר מכלי שני, אלא חומו ככלי שלישי.

כאשר מגעיל בעירווי מכלי ראשון, יהיה העירווי מכלי שאינו של חמץ, ואין להשתמש בפסח בכלי זה. או שישפוך מכלי חמץ שאינו בן יומו.

שיניים תותבות קבועות, וקוביות שעל השיניים:

אין לאכול חם 24 שעות לפני סוף זמן אכילת חמץ, ועכ"פ 24 שעות לפני כניסת החג.

יש לנקות את השיניים היטב לאחר סיום אכילת החמץ - לפני זמן איסור האכילה, ולאחמ"כ יש להדיח את הפה במים חמים מכלי שני - במידת חום שמסוגל לסבול.

וכתבו האחרונים, שנכון שאדם שיש לו סתימות, פלטות וכיו"ב, לא יאכל וישתה בפסח רותח שהיד סולדת בו (40-45 מעלות), ואז לא יהיה חשש כלל.

ביעור חמץ

♦ המנהג להלכה הוא שמקיימים מצוות ביעור חמץ על ידי שריפה (כדעת ר' יהודה). יש לשים לב שהחמץ שמקיים בו את מצוות תשביתו ומבערו בזמן שריפת חמץ, אכן יישרף בולו כראוי עד שיעשה פחמים ולא יהיה ראוי לאכילת כלב, ולא מספיק שהאש תלחך את החמץ מבחוץ וכשיחתכו את החלק השרוף יהיה החלק הפנימי ראוי לאכילת כלב.

♦ בשריפה שמקיים בה מצוות תשביתו בזמן הביעור, מספיק לשרוף כזית חמץ - והיינו את העשרה פתיתים, ולא כדאי לשרוף את כל החמץ שנשאר לו ולא הספיק לאוכלו, מפני שלוקח זמן עד שכמות חמץ זו תישרף, ויגיע זמן הביעור ולא יספיק להישרף. אלא ראוי לשרוף חמץ זה קודם לכן בשעות הבוקר, או לבערו ע"י שישפוך עליו כלור וכיו"ב, או שימכרנו לגוי.

♦ אין לזרוק חמץ לחצר או לאכול שם בערב פסח, ולסמוך שבעלי חיים יאכלו את החמץ שנשאר, מפני שלעיתים לא יספיקו לאוכלו.

♦ אדם אינו מצווה לבער את החמץ בסוף שעה חמישית - כדי שלא יהיה לו חמץ בתחילת שעה שישיית שהוא זמן איסור הנאה מדרבנן. אלא מתחילת שעה שישיית הוא שמצווה לבערו (תמה,א). אך יש לזכור, שכל זה הוא רק לגבי ביעור החמץ, אך את ביטול החמץ כבר אי אפשר לעשות בתחילת שעה שישיית, כיון שהחמץ כבר אסור בהנאה מדרבנן ואינו שלו. ולכן צריך להקדים את התהליך של ביטול וביעור החמץ ביום י"ד לעשותו עוד בשעה חמישית (להעיר, שיש דעות שאין לשרוף את החמץ לפני שעה חמישית - ראה פסק"ת תמה,ג).

♦ סוף זמן שריפת חמץ השנה (תשע"ז) הוא ב: 11:35 באזור המרכז.

♦ לכתחילה יש לשרוף את החמץ בעצמו ולא על ידי שליח, ולכן כל בעל בית יזרוק בעצמו את העשרה פתיתים אל האש, ולא ישלח שליח או אחד מבני הבית שיעשה זאת.

♦ זורקים את החמץ לאש ביד ימין. איטר יד יזרוק בימין שלו.

♦ אם שופכים נפט למדורה ששורפים בה את החמץ, יש לשפוך אותה על העצים - לפני זריקת החמץ לאש, כדי שהחמץ לא ייפסל מאכילה ע"י הנפט וייחשב "ביעור" לחמץ, ושוב לא יקיים את מצוות הביעור ע"י שריפה, והמנהג לקיימה בשריפה.

♦ אם שרף את החמץ רק בתחילת שעה שישיית יש לשרפו עד שיעשה פחמים, ולא מספיק שלא יהיה ראוי לאכילה (תמה,ד).

◆ נהגו לשרוף את הלולב בשריפת החמץ. דכיון שנעשתה בו מצווה אחת, ראוי שתיעשה בו עוד מצווה.

ביטול היום:

◆ לאחר שזורקים את החמץ לאש, אומרים "כל חמירא" ומבטלים את כל החמץ שהיה לאדם עסק איתו מעולם. הביטול שעושים ביום מתייחס גם לחמץ שזרק לאש - "דביערתיה". וא"כ בפשטות צריך לומר את נוסח הביטול לפני שהחמץ נשרף, ולאחר שנשרף ואינו בעולם אין שייך לבטל ולהפקיר חמץ זה. ולאידך, אין לבטל מיד כשזרק לאש דא"כ לא יקיים מצוות ביעור בחמץ זה, מפני שכאשר החמץ יישרף הוא כבר לא יהיה שלו כיון שביטלו והפקירו לפני שנשרף, ומצוות ביעור אפשר לקיים רק בחמץ שלו. אלא אמר אבי מורי הרב ע"ה שיש להמתין שהחמץ יישרף קצת, וקודם שייעשה פחמים יבטל (וראה אוצר מנהגי חב"ד ע' צה לגבי הנהגת הרבי).

עוד יתכן לומר, שבאמת יכול לומר "כל חמירא" גם משך זמן לאחר שזרק את החמץ לאש ונשרף, כיון שהכוונה היא לבטל את החמץ שזרק לאש ואולי לא נשרף, כגון שלא הייתה אש חזקה כל כך וחלק מן החמץ רק נחרך מבחוץ ולא נשרף מבפנים. והדבר מצוי.

◆ גם נשים ובני הבית אומרים את נוסח הביטול בשעת השריפה, וצריכים להבין עכ"פ את כללות העניין - שמפקירים את החמץ ואין רוצים בו. שהרי גם אישה חייבת בביעור חמץ וביטולו, כיון שאישה עוברת על לאו של ב"י וב"י כמו שחייבת בכל הלאוין, ולהרבה דעות אישה חייבת גם במ"ע של תשביתו, ולכן אישה ובנות שיש להן חמץ באיזה מקום כגון בעבודה או בבית, צריכות לבערו, למוכרו, או לבטלו (להעיר שבירושלמי נוסח הביטול הוא בלשון הקודש, אך הגאונים תיקנוהו בלשון ארמי כדי שגם עמי הארץ שלא הבינו באותו זמן לה"ק - יבינו. וא"כ כיום שנשים אינן מבינות ארמית, צריך לתרגם ולהסביר להן בלה"ק את תוכן הביטול. ראה תלד, ח).

◆ אלמנה חייבת בביעור וביטול חמץ.

◆ אדם שגר בחו"ל ומשפחתו נשארה בחו"ל והוא נמצא בארץ ישראל ביום י"ד, חייב לבטל ולבער את חמצו בערב פסח לפי הזמן של ארץ ישראל, כיון שחיוב תשביתו ובל יראה חלים עליו לפי המקום שנמצא בו. ולכן לפני זמן האיסור צריך להקנות למשפחתו בחו"ל את החמץ הנמצא בביתו בחו"ל - שמשפחתו תצטרך להשתמש בו לפני זמן האיסור שלהם.

♦ יש להחליף בגדים אחרי שריפת חמץ, ואת בגדי החמץ לשים בצד ולא להשתמש בהם כל ימי הפסח, ובוודאי לא לעבוד איתם במטבח להכין את צורכי הפסח, מחשש שיש בהם חמץ (ראה תלג, מב).

♦ הטס במטוס בתוך הפסח, צריך להיזהר שלא לקנות לטיסה אוכל שיש בו חשש חמץ, שהרי יזכה בו בתוך הפסח. אלא יזמין אוכל כשר לפסח, או שידגיש שאינו מזמין אוכל כלל.

♦ אדם שיש לו גוי בביתו, והגוי רוצה לאכול חמץ בפסח, צריך שיאכל את החמץ בחדר שלו, ויבשל בכלים שלו ובכיריים שלו ולא של בעה"ב. אם צריך לתת לגוי כסף עבור אוכל, ייתן לו קודם הפסח את הכסף עבור כל הפסח (ראה תנ, כ).

שימוש בתרופות בפסח, וכללי תערובת חמץ

הקדמה:

חמץ בפסח אסור באכילה אפילו במשהו. ולכן: אם יש חשש שיש בדבר פירור של חמץ בעין והאדם יאכל אותו בפסח, כגון כלים חד פעמיים מפלסטיק שיתכן שנארזו בידיים מלוכלכות מפירורי חמץ (ולעיתים מביאים אסירים או גויים שיעשו זאת כידוע), אסור להשתמש בהם בפסח (בלי הכשר טוב) מפני חשש שהאדם יאכל בפסח עצמו את הפירור של החמץ בעין שנמצא על גבם, וחמץ בפסח אסור באכילה אפילו במשהו.

אך אם יש בדבר רק תערובת חמץ, היינו שאין קצת פירור חמץ בעין בדבר כי אם רק תערובת, הכלל הוא שכאשר החמץ איננו משמש מרכיב בייצור הדבר אלא סתם נפל פירור חמץ לתוך תבשיל והתערבב, אם העירוב היה לפני הפסח ה"ה בטל בשישים (כיון שבשישים אין טעמו נרגש בתערובת) והדבר מותר באכילה בפסח (דא"ג: אסור לפני פסח לערבב חמץ בתוך תבשיל ולבטלו בשישים כדי שיהיה מותר לאוכלו בפסח. מפני שלמרות שבשעה שמערבבים אותו עדיין היתר הוא, מכל מקום "כיון שהוא עושה כן כדי לאכלו בשעת איסורו דהיינו בתוך הפסח, הרי זה כמבטל איסור" (תמב,ה). אך מותר לערבב חמץ בתבשיל לפני הפסח, כדי להשהותו עד לאחר הפסח ע"ש).

אך אם החמץ התערבב בפסח עצמו - מליל טו ואילך, כגון פירור חמץ שנפל בתוך הפסח לתוך תבשיל, הדין הוא שגם אם יש בתבשיל שישים כנגדו ואין טעמו נרגש בתערובת, התבשיל אסור באכילה ובהנאה (תמו,א).

הדין שאם התערבב לפני הפסח ה"ה בטל, זהו רק בתערובת גמורה כמו לח בלח. אך אם התערובת הייתה של יבש ביבש כגון חיטים מחומצים שהתערבו בחיטים שאינם מחומצים, התערובת אסורה באכילה למרות שהחמץ התערבב לפני הפסח. דכיון שאין כאן תערובת גמורה הרי "האיסור שהתבטל קודם הפסח חוזר וניעור בפסח כיון שלא נבלל בתוך ההיתר קודם הפסח" (תמב,יד). רק בתערובת גמורה כגון שהתערבב לח בלח, הדין הוא שאם התערבב לפני הפסח הרי הוא בטל בשישים והתערובת מותרת באכילה בפסח.

גם בתערובת גמורה כמו לח בלח שהתבאר שכאשר החמץ התערבב לפני הפסח ה"ה בטל - זהו רק אם החמץ איננו משמש חלק ממרכיבי הדבר, אלא הוא סתם נפל לתוך התבשיל והתערבב. אך אם החמץ משמש חלק ממרכיבי ייצור הדבר, אינו בטל אפילו באלף - גם אם התערבב לפני הפסח, ואפילו בתערובת גמורה. ולכן י"ש שנעשה מתבואה שהעמידה בשמרי שחר אסור באכילה וחיוב לבערו "לפי שכל דבר המעמיד

אפילו באלף לא בטל" (תמב,י). כמו"כ מוריים - שומן דגים - שדרך לייצרו על ידי ערבוב חמץ בתוכו, ה"ה אסור באכילה ואסור לקיימו בפסח אע"פ שיש בו שישים כנגד החמץ, ואסור בהנאה לאחר הפסח. ד"כיון שדרך תיקון המוריים הוא על ידי לחם, הרי הוא חשוב ואינו בטל במוריים אפילו באלף" (תמב,ו). עד"ז יהיה הדין בימינו לגבי חומצת לימון, גלוקוזה וכיו"ב שעשויים מעמילן חיטה ומערבבים אותם במוצרי מזון ומשקאות. שלמרות שחומצת הלימון כשלעצמה איננה ראויה לאכילת כלב, מכל מקום כיון שקלקול החמץ שבחומצה נעשה כדי להפיק ממנה תועלת לאכילה, אין בדבר זה היתר של נפסל מאכילת כלב ואסור לקיימה בפסח. וכן אסור לקיים בפסח את האוכל שחומצת הלימון מעורבת בו, מפני שהחמץ שמעורב בדבר הוא מרכיב בייצור הדבר.

ונמצא שישנם כמה תנאים להתיר תערובת חמץ באכילה בפסח, ולהתיר לקיימה בביתו בפסח:

א. התערובת נעשתה לפני הפסח.

ב. מדובר בתערובת גמורה כגון לח בלח.

ג. החמץ שהתערבב אינו משמש מרכיב בייצור הדבר.

כל הנ"ל מדובר בתערובת חמץ הנמצאת במוצרי מזון - מוצרים העומדים לאכילה לכל אדם.

תערובת חמץ שאינה ראויה לאכילה:

דבר שהחמץ משמש מרכיב בייצורו, אך המוצר הסופי אינו ראוי לאכילה כלל, או שאינו ראוי לאכילה לכל אדם כגון תרופות או מאכל של חולים - הכלל הוא כך:

אם החמץ שבדבר נועד בעצמו לריפוי, כגון מאכל שהיה פעם ונקרא בשם "התריאק"ה" שנועד לריפוי והיה מכיל חמץ והחמץ שבדבר היה בעצמו התרופה, הרי הוא אסור באכילה מטעם "אחשביה" כיון שהאדם נותן חשיבות לחמץ שבדבר, וממילא "החמץ אינו בטל בתוכו". אלא שאם המוצר נעשה לפני הפסח מותר לקיימו בביתו בפסח ואינו עובר עליו בב"י וב"א"צ למוכרו לגוי, כיון שהחמץ נפסל מאכילת כלב לפני זמן הביעור. וכמו"כ הדבר מותר בהנאה מפני ש"כל דבר שמותר לקיימו מותר ליהנות ממנו בפסח בכל מיני הנאות". אך לאכלו בפסח - אסור (תמב,כב).

אך תרופות רגילות בזמנינו שבדרך כלל מרכיב החמץ שבדבר אינו הדבר המרפא בעצמו, אלא החמץ משמש למטרות אחרות בייצור התרופה (כגון להקשות אותה), אין לאסור את הדבר באכילה מטעם "אחשביה" כיון שדעת האדם היא על הסמים המרפאים ולא

על מרכיב החמץ שבדבר. ומכל מקום נהגו ישראל להחמיר ולא לאכול בפסח דבר שיש בו תערובת חמץ המשמשת מרכיב בייצור הדבר - גם אם הדבר אינו ראוי לאכילה לכל אדם (ראה פסק"ת תמב,ה). חומרא זו היא רק לגבי אכילה, אך בהנאה מותר הדבר וכ"ש שא"צ למוכרו לגוי, כיון שהחמץ נפסל מאכילת כלב לפני זמן הביעור.

ובקיצור יש לזכור, שהיתר חמץ שמעורב בדבר שאינו ראוי לאכילת כל אדם או אפילו לאכילת כלב - הוא רק לעניין לקיימו וליהנות ממנו (שמותר להשאירו בבית וממילא מותר גם ליהנות ממנו כיון שכל דבר שמותר לקיימו מותר ליהנות ממנו). אך לגבי אכילה אין לאוכלו (ולהעיר מדין שכר בדיו שכתב אדה"ז (תמב,לד) שמותר לכתוב בפסח בדיו שמעורב בו שכר, כיון ש"אף אם ישכח ויתן קולמוסו לתוך פיו אין בכך כלום, כיון שאין מתכוין לאוכלו" ע"ש).

שימוש בתרופות וכיוצא בזה:

לפי זה:

תרופות שלא משתמשים בהם ע"י אכילה כלל, כמו משחות, נרות, זריקות, טיפות עיניים אוזניים ואף, משאפים, חומרי אינהלציה וכו' שיוצרו לפני הפסח - אינם צריכים הכשר ומותרים בשימוש בפסח אפילו אם מעורב בהם אלכוהול של חמץ וכיו"ב, כיון שהחמץ המעורב בהם נפסל מאכילה לפני הפסח והם אינם עומדים לאכילה.

תרופות שמשתמשים בהם ע"י אכילה צריכות הכשר לפסח, ואם הן לא מופיעות ברשימת התרופות הכשרות לפסח, יש לבקש מהרופא תרופה חלופית הכשרה לפסח.

כדורי מציצה, ויטמינים, ברזל, תרופות הומופאטיות בד"כ מורכבות מחמץ, ואסור לאוכלם בפסח.

תרופה שלוקחים **מחשש סכנה**, כגון תרופות ללב, לחץ דם, סוכרת וכיו"ב ואין להם חלופה הכשרה לפסח, מותר לקחת אותם בפסח משום פיקוח נפש (כיון שחכמים לא גזרו על תערובת חמץ כזו, במקום סכנה). אך אם ניתן יש לעטוף את התרופה בנייר דק וכך לבלוע אותה - ובפרט אם יש בה מתיקות העשויה בדרך כלל מחמץ.

תרופות אלו מותר להניח במקרר, משום שאין בהם חשש שמא אדם בריא יבוא לאוכלם, וגם אין צריך למכרם לגוי.

גם גדול בריא יכול לתת תרופה זו לחולה, כיון שאין חשש שמא הבריא יבוא לאוכלה (ולהעיר, שאם חולה צריך לאכול חמץ בפסח, עדיף שהחולה ייקח את החמץ בעצמו,

ולכל היותר שקטן יגיש לו את החמץ ולא גדול, מפני החשש שהגדול יבוא לאוכלו. רק אם אי אפשר, וכגון להאכיל תינוק, מותר גם לגדול להאכילו. סי' תנ סעי' כה).

(וכתבו האחרונים (ראה פסק"ת תסו,א), שחולה שיש בו סכנה שיודע עוד לפני הפסח שייאלץ לקחת בתוך הפסח תרופה שהיא חמץ גמור, ימכור אותה במכירת החמץ לגוי וייקח כל פעם תרופה בלי רשות של הגוי שאין זה מבטל את המכירה. אך תרופות רגילות שלנו שהם חמץ נוקשה וע"י תערובת בלבד, א"צ למכרם לגוי אלא דינם כנ"ל ע"ש).

יש לדעת, שבתוספי מזון יש לעיתים קרובות תרכובות חמץ. וכיון שהם מיועדים לאכילה לבריאים - לכל אדם - הרי הם אסורים באכילה לגמרי, וגם אסור לקיימם וצריך לבערם או למוכרם לגוי כנ"ל.

תרופות העשויות מקטניות, מותר לחולה - אפילו שאין בו סכנה - לקחת אותן אם הוא צריך להן.

קוסמטיקה ועוד:

מוצרי איפור שאינם באים במגע עם הפה, כמו מייק אפ, מסירי איפור, עיפרון לעיניים וכו' - אינם צריכים הכשר לפסח.

מוצרים הבאים במגע עם הפה צריך להקפיד שיהיו כשרים לפסח. לכן: אודם, תוחם לשפתיים, משחת שיניים ומי פה, צריכים הכשר לפסח.

גם חומרים ששמים על הידיים כמו קרמים או לק צריכים הכשר לפסח, מפני שהם באים במגע עם האוכל כאשר נוגעים בו בידיים.

גם סבון כלים, תבניות, מפיות נייר וכלים חד פעמיים מנייר צריכים הכשר לפסח, משום שהם באים במגע עם אוכל ויש חשש שעשויים מתרכובת חמץ (זאת, בנוסף לחשש שנארזו בידיים מלוכלכות מחמץ, שזהו חשש חמור הרבה יותר וכנ"ל).

יש מחמירים (ראה פסק"ת תמב,ב) שכל המוצרים המיועדים להנאה על ידי סיכה יהיו כשרים לפסח, כיון שיש דעות ש"סיכה כשתיה" לגבי כל האיסורים (ולא רק לגבי יום הכיפורים ותרומה). ולכן: בשמים, שמפו, סבונים, שמנים, קרם גוף, דאודורנט עם ריח, וממחטות לחות עם ריח - צריכים הכשר לפסח, משום שיכולה להיות בהם תרכובת חמץ, ו"סיכה כשתיה" לעניין שאם החמץ הוא חלק ממרכיבי ייצור הדבר ה"ה אסור בהנאה.

דיאודורנטים וממחטות לחות בלי ריח, חומרי ניקוי לרצפה, אבקות כביסה, סבון לייבוש פנים - אינם צריכים הכשר לפסח.

במענה לשאלת חברי "הצלה" מכפר חב"ד:

האם מותר להשתמש בפסח באלכוהול לחיטוי הידיים, לאחר הגשת עזרה רפואית?

תשובה:

סיכה לרפואה בדבר שהוא פגום לא אסרו. ולכן אם אין אלכוהול כשר לפסח, מותר להשתמש לצורך רפואה באלכוהול האדום של בתי הרפואה שהוא מיוחד לחיטוי, ואינו ראוי לאכילה גם ע"י תיקון ותערובת, ויזהרו שלא להכניס את הידיים לפה לאחר השימוש.

אך אלכוהול נקי כמו ספירט של חמץ, אף שנעשה לחיטוי וניקוי פצעים אסור להשתמש בו, ואסור גם לקיימו בפסח. מפני שכאשר הוא בעין לא נחשב שנפסל מאכילה, מפני שיש גויים ששותים אותו ע"י תערובת ותיקון קצת (וראה פסק"ת תמב, ד).

שימוש בקטניות בפסח

♦ כל מיני קטניות אסורים באכילה בפסח, והיא חומרת הגאונים שחששו שאם יראו שאוכלים בפסח תבשיל ממיני קטניות, יטעו להתיר גם תבשיל ממיני דגן, מפני שכל השנה הדרך היא לעשות תבשיל ממיני קטניות כמו שעושים ממיני דגן, וידמה בעיניהם שדינם שווה בפסח, ולכן אסרו הכל (תנג,ג), ואסרו גם מינים הדומים לקטניות.

לכן אסור לאכול בפסח: אורז, דוחן, פולים, עדשים, שומשום, שאר גרעינים, בטנים, חרדל, וכו' (אסור לאכול קינואה בפסח גם אם אינה נחשבת לקטניות, בגלל חשש גדול שמעורב בה גרגירים של חמשת מיני דגן).

♦ גם שמן העשוי מקטניות אסור באכילה.

♦ האיסור על קטניות הוא רק באכילה ולא בהנאה, ומותר להשתמש בהם בפסח למשל כאוכל לבעלי חיים שלו, זאת בתנאי שאין בהם גרעיני חמץ (אשר גם חשש כזה יש בקטניות). כמו"כ מותר להדליק בשמן קטניות.

♦ מותר להשאיר קטניות בבית וא"צ למכרם לגוי - אם יש להם הכשר טוב, שאז אין חשש שהתערבו בהם גרעיני חמץ.

♦ אסור לאכול קטניות מזמן איסור אכילת חמץ בערב פסח (מפני החשש שיתירו בזמן זה לאכול גם תבשיל מה' מיני דגן כנ"ל).

♦ קטניות שנפלו לתוך תבשיל בפסח, אם היה עליהם הכשר טוב שאז איסורם הוא רק מפני שהם דומים לדגן, הרי הם בטלים ברוב וא"צ שישים והתבשיל מותר. ואם הם בעין, יוציא אותם מן התבשיל והתבשיל יהיה מותר. אך אם הם עיקר התבשיל אסור לאוכלו. אך אם אין עליהם הכשר טוב שיתכן חשש שהתערב בהם גרגר של ה' מיני דגן, התבשיל אסור גם אם הקטניות הם מיעוט בלבד.

♦ שימוש בקטניות לתינוק, כגון באורז טחון:

אם התינוק רגיל לאוכלם באופן קבוע והוא זקוק להם, מותר לו לאוכלם בפסח. אך אם התינוק הגיע לגיל שרוצים לגמול אותו מהם, הרי פסח הוא הזמן המתאים ביותר לגמול את הילד מאכילת קטניות.

אין לתת לילדים ממתקים העשויים מקטניות או הדומה לקטניות, כמו במבה.

♦ יש לייחד מקום, כלים, כיור, וכלי ניקיון - בהם יכינו את האוכל וינקו את הכלים שהשתמשו בהם לקטניות עבור התינוק, וכן לייחד קומקום מיוחד לזה. אין להשתמש

הלכות פסח

לזה בקומקום של פסח. אם אין לו קומקום מיוחד, ניתן עכ"פ לא לשפוך את המים ישירות מן הקומקום לתוך הבקבוק, אלא לשפוך לתוך כוס חד פעמית ומהכוס לשפוך אל הבקבוק, ובכל שימוש כזה להחליף כוס.

צורכי תינוקות

♦ יש לקנות מוצצים ובקבוקים חדשים.

בשעת דחק גדול ניתן להגעיל את המוצץ בעירווי מכלי ראשון, או אפילו בכלי שני - משום שחום פה התינוק אינו יותר מכלי שני (אך ישתדל להימנע מזה, מפני שפעמים רבות יש במוצץ חמץ ממש ולא רק טעם חמץ הבלוע בו, ולא ניתן להכשירו).

♦ לדעת אבי מורי הרב ע"ה, במקום הצורך עדיף לתת לתינוק מצה שרויה מלתת לו מצת מכונה.

וז"ל הרבי (שלחן מנחם ע' רסו-ז): "מצות של מכונה אין ליתן אפילו לקטנים, כי מצה עניינה אמונה (מיכלא דמהימנותא) וצריכים לעבור על זה כבר מקטנות".

♦ כמו"כ לדעת אבי מורי הרב ע"ה עדיף להאכיל ילד קטניות מלהאכילו מצה שרויה, מפני שהאיסור בקטניות (בהכשר טוב שאין בהם חשש חמץ) הוא "חומרא בעלמא" (תננה), אך האיסור בשרויה הוא מחמת חשש חמץ (כדלקמן). גם משום חינוך יש להעדיף קטניות על שרויה, מפני שאת אכילת הקטניות הילד יפסיק כשיגדל, אך לגבי שרויה שקל לעבור על זה ונוח לאכול שרויה, יש חשש שימשיך. ויש להחדיר את איסור אכילת שרויה כבר מקטנות.

ונמצא שהסדר במקום הצורך הוא: קטניות, שרויה, מצת מכונה.

♦ בכל אופן שהילד נאלץ לאכול מצה שרויה, צריך לייחד כלים מיוחדים לכך.

הכנת האוכל בפסח וזהירות באכילה

שימוש במים חמים במטבח - חילוקים בין מטבח חמץ למטבח של פסח:

♦ אין להשתמש בפסח במים חמים מהברז, לשתייה, בישול, ושטיפת כלים. דין זה אמור גם לגבי מטבח של פסח. מפני שבמשך השנה קילוח המים החמים היוצא מהברז בכיור החמץ, יוצר חיבור בין החמץ לבין הכלי שממנו באים המים החמים - והיינו הבוילער. ובפסח לא משתמשים בכלי שעירה בו מים לתוך החמץ והיה חיבור של "ניצוק" ביניהם (תנא, גט).

ניתן להרתיח מים בקומקום של פסח, ולשטוף כלים בגיגית גדולה או באמבטיה. אך אין להשתמש במים חמים מברזי האמבטיה מסיבה הנ"ל.

♦ מי שיש לו מטבח לפסח, יכול להשתמש במים חמים מהברז בערב פסח עד הלילה (ליל טו), וכן יכול להשתמש במים חמים לשטיפת כלי הפסח במוצאי הפסח, כיון שחוששים לטעם הנ"ל של עירוי מהבוילער רק בשבעת ימי הפסח.

אך מי שמשתמש במטבח של חמץ, אין לו להשתמש עבור דברי הפסח במים חמים מהברז כלל, לא בערב פסח, ולא במוצאי הפסח לשטיפת הכלים, וזה בגלל חשש שהמים החמים יפליטו חמץ מכיור החמץ והוא יעבור אל דברי הפסח, וחשש זה של אכילת חמץ קיים כבר מזמן איסור אכילת חמץ.

חילוק נוסף בין מטבח של פסח לשל חמץ:

האם מותר בתוך הפסח לשפוך אל הכיור מים רותחים שרתחו בסיר על הגז או בקומקום חשמלי וכיו"ב (-ולא באו מהברז): במטבח של חמץ אסור, מחשש לחיבור של קילוח מים חמים בין כיור החמץ לבין דברי הפסח. אך במטבח של פסח הדבר מותר, כיון שאין בעיה בחיבור בין הכיור לבין דברי הפסח שהרי הכיור הוא של פסח. וכמו"כ במקרה שהמים לא באו מהברז אין את הבעיה הנ"ל של חיבור ב"ניצוק" אל הבוילער.

חילוק נוסף:

האם מותר להשרות כלים במים קרים בתוך כיוור הפסח: בכיוור פסח הנמצא בתוך כיוור חמץ אין להשרות, מחשש לחיבור ע"י מים בין כלי הפסח לבין כיוור החמץ, ומחמירים בכבוש בצונן אפילו לזמן קצר. אך בכיוור של פסח במטבח פסח הדבר מותר.

דברי האריז"ל על הנזהר מאכילת משהו חמץ בפסח:

הבאר היטב (תמב סק"א) הביא את דברי האריז"ל, שהנזהר מאכילה אפילו של משהו חמץ בפסח, מובטח לו שלא יחטא כל השנה. ובהגדה (ד"ה ביעור חמץ") כתב הרבי על הבטחת האריז"ל, ש"אולי הכוונה שלא יאונה לו כל און בשוגג, שהרי בוודאי בעל בחירה הוא גם אז" (וידועה הקושיא על סיפור הגמ' שר' ישמעאל קרא בשבת לאור הנר - והיטה את הנר בשוגג, והא ר' ישמעאל בוודאי נזהר ממהו חמץ בפסח, וא"כ איך חטא בשוגג הרי האריז"ל הבטיח שהנזהר כו' לא יחטא בשוגג? וביאר הרבי שהבטחת האריז"ל מתחילה בסיום חג הפסח ונמשכת עד תחילת חג הפסח בשנה שלאחמ"כ, אך בתוך שבעת ימי הפסח עצמם אין את הבטחת האריז"ל, ור' ישמעאל קרא והיטה בחוה"מ פסח).

וכתב אדה"ז (שו"ת סי' ו) שההבטחה ניתנה רק לזה שמחמיר בכל החומרות הנהוגות בפסח ע"ש, וכוונתו לחומרות שיש להן מקור או מסורת (וע"ע פסק"ת תמוז, אופנים נוספים למי ניתנה הבטחת האריז"ל). ובספר דבש לפי להחיד"א (אות ח סקי"ח) כתב רמז לדברי האריז"ל שהנזהר ממהו חמץ מובטח לו שלא יחטא, ממה שאחז"ל במכילתא עה"פ ושמרתם את המצות, אלא תקרי את המצות אלא את המצוות. כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצוות. שאם תזהרו שלא להחמיץ את המצה ותשמרו עליה שמירה מעולה כהלכות הפסח, אז תהיו בטוחים שיהיה ושמרתם את המצוות לבלתי תחטאו ע"ש.

♦ לגבי דברי האריז"ל שיש להחמיר בפסח בכל החומרות, כתבו הפוסקים שאין בזה משום יוהרא.

שלא לאכול דברים מתועשים בפסח, תבלינים, קילוף פירות וירקות:

♦ אין לאכול בפסח דברים מתועשים אפילו עם הכשר טוב, משום שחמץ בפסח אסור במשהו וצריך סייעתא דשמיא מיוחדת שלא להיכשל בזה, ואחת הדרכים היא לנהוג בתמימות ולאכול רק את מה שמכנים בבית הפרטי - שפחות אנשים נגעו בזה, ונגעו באוכל רק אנשים שמוכרחים לנגוע בו ולהכינו וכו'. יש לזכור שהקב"ה נוהג בעולם

באופן של מידה כנגד מידה, וכאשר יהודי עושה כל שביכולתו להישמר מאיסור חמץ, יקבל אי"ה סיוע לזה מלמעלה.

♦ משתדלים ביותר לאכול בפסח רק דברים שמקובל אצלנו שאבותינו אכלו, וזהו ג"כ מחמת כללות סיבה הנ"ל לנהוג בתמימות כו'.

♦ דין הנ"ל שאפי' משהו חמץ שהתערב בתבשיל בפסח אינו בטל, מתחיל רק מליל טו, ולכן עד אז אפשר לאכול דברים מתועשים ותבלינים וכן פירות וירקות עם קליפתם, ומותר גם לבשלם בכלי הפסח על מנת לאוכלם לפני ליל טו, ומותר להמשיך להשתמש בכלים אלו לאחר מכן בתוך הפסח.

אך אין לבשל לפני פסח אוכל עם תבלינים או דברים מתועשים כדי לאוכלם בתוך הפסח.

♦ הנוהגים שלא לאכול פירות וירקות עם קליפתם בפסח, יכולים לבשל את הפירות והירקות עם קליפתם לפני ליל ט"ו, ויהיו מותרים באכילה גם בתוך הפסח. החילוק בין זה לבין דברים מתועשים שאין לבשלם לפני פסח ולאוכלם בפסח, הוא מצד שהחשש באכילת דברים מתועשים גדול יותר מן החשש באכילת פירות וירקות בקליפתם.

♦ אם יש הכרח לטבל את המרק, יטבל - לפני ליל ט"ו - בירק חי כמו פטרוזיליה הנמכר טבעי, ולא בתבלינים מתועשים הנטחנים בבתי חרושת.

♦ מי שהקפיד שלא להשתמש בדברים מתועשים ורוצה לשנות את מנהגו, עליו לעשות התרת נדרים.

♦ לא אוכלים פירות יבשים בפסח, מפני שרגילים לייבשם במקום שיש בו חשש חמץ (בדרך כלל מפזרים קמח על פירות יבשים, ומצוי קמח במקום שמייבשים אותם). ואם יש עליהם הכשר טוב - מותר (תסז, יז). אך אסרו לאכול תאנים יבשים בפסח.

♦ לא אוכלים כורכום או ציפורן, ואפילו אם נזהר שלא יתערב חמץ בכורכום - אסור, משום מראית עין (תסז, כב).

♦ יש לשטוף את הביצים היטב לפני השימוש בהם בתוך הפסח, ואין (צורך) לשוטפם לפני הפסח (ראה אוצר מנהגי חב"ד ע' סד).

♦ יש לייחד כלי לבישול הביצים.

♦ את הסוכר אפשר לבשל עד כניסת החג. לאחר הבישול מסננים אותו ע"י בד.

יש לייחד כלי לבישול הסוכר, ואין משתמשים בו בפסח לדברים אחרים.

◆ לא אוכלים שום בפסח (מקור דין זה מהפרמ"ג).

◆ הצ"צ אסר לאכול צנון "בלי שום טעם".

◆ למנהגינו לא שותים "משקה" הכשר לפסח (כגון מתפו"א). ידועה בזה גזירת הרעק"א שלא לשתות יי"ש בפסח, ויש על כך קבלה מהצ"צ. מסופר (שמועות וסיפורים ח"ג, רמה) שכך נהג המגיד ממזריטש, ופעם כיבדוהו במסיבה לשתות יי"ש וסירב לשתות, והסביר שכתוב בזוהר שמצה נקראת מיכלא דאסוותא, והכל יודעים שכאשר לוקחים רפואה לא שותים יי"ש.

◆ מקלפים את הפירות והירקות לפני האכילה.

◆ כלי שנפל על הארץ אפי' כשהוא קר, המנהג שאין משתמשים בו באותה שנה.

◆ אוכל שנפל על הארץ, אם אפשר לקלפו - כגון פרי וירק, יעשה כן ויהיה מותר באכילה. אך אוכל שא"א לקלפו, כגון מצה שנפלה על הארץ, לא יאכלנה.

◆ המנהג שלא לאכול איש אצל רעהו בפסח. אדה"ז אמר, שבפסח אדם אינו מכבד את חברו באכילה ושתיה, אבל לקחת בעצמו מותר.

◆ המנהג שלא לשאול ולא להשאיל כלים בפסח.

◆ הבעש"ט הכין מים לפני הפסח. אדם שהיה רגיל להכין מים שאל את אדמו"ר הרש"ב האם יכול להפסיק מנהג זה? וענה לו שזהו מנהג הבעש"ט ולא יפסיק. זאת, למרות שאדמו"ר הרש"ב עצמו לא נהג כן.

◆ בפסח לא שמים פרחים על שולחן האוכל.

מצה שרויה

♦ ה'עולם' מפורר מצה ועושה קניידלאך ואינו חושש לשריית המצה במים, משום שלאחר האפייה כבר אין חימוץ. אך אדה"ז כותב (שו"ת סי' ו) שאיסור שרויה איננו חומרא בלי טעם, כי טעמא רבה איכא במילתא להיזהר מחשש איסור דאורייתא שמא העיסה לא נילושה יפה ונשאר מעט קמח במצה, ויבוא לידי חימוץ בשריה או בבישול. לכן אנו נוזהרים ביותר משריית המצה או קמח מצה במים.

לכן יש להיזהר לאכול את המצות בנפרד מן התבשילים, ולנקות את המפה מפירורי המצה לפני שמביאים את האוכל אל השולחן. כמו"כ המצות שעל השולחן יהיו מכוסות שמא יפלו עליהם מים, ולפני ששופכים מים לכלי או לקערה יש לבדוק שאין בכלי פירורי מצה (ראה שלחן מנחם ח"ב ע' רסו).

♦ מנהג חסידים, שאם נפלה חתיכת מצה לתוך כלי לח, לא משתמשים בכלי זה בפסח.

♦ לא טובלים את המצה אפילו ביין ביתי שאין בו מים כלל, בגלל שטיפת הכלי אח"כ במים.

♦ תכלית הזהירות ממצה שרויה צ"ל גם בנוגע לקטנים (שלחן מנחם ח"ב ע' רסו).

♦ מותר למרוח לילדים אבוקדו על המצה בתנאי שהוא יהיה יבש לגמרי. וכן מותר לאכול מצה עם ביצה חיה, או למרוח דבש שהוא כשר לפסח ושמור מעירוב של מים.

תענית בכורות

- ◆ תענית בכורות - זכר לנס מכת בכורות בה ניצלו בכורי ישראל (ראה פסק"ת תע,א בביאור זה שתקנו תענית זכר לנס ההצלה, ולא תקנו דבר של שמחה).
- ◆ כל בן ראשון נחשב בכור לעניין תענית בכורות, בין בכור לאביו בלבד, ובין לאמו בלבד.
- ◆ בין בכור כהן בין בכור לוי ובין בכור ישראל - צריכים לצום.
- ◆ נולד לאחר הפלה של עובר, אם הוא בכור לאביו חייב לצום.
- ◆ לגבי נולד בניתוח קיסרי (שאינו נחשב בכור לפדיון הבן ולירושה) יש ספק אם צריך להתענות, וישמעע סיום. וכן לגבי גר בכור.
- ◆ בכור שהוא קטן מגיל מצוות, אביו צריך לצום עבורו. ואם הקטן סיים מסכת, הרי זה פוטר את אביו מלצום.
- ◆ אפשר לטעום מסעודה שנערכה בעת סיום מסכת ונפטרים מן התענית, אך צריך לשמוע את הסיום (אם השתתף בסעודה ולא שמע את הסיום, נחלקו הפוסקים האחרונים אם נפטר מן התענית).
- ◆ אם שמע סיום ולא טעם, יצא בדיעבד ויאכל בביתו. דנחשב לו כיום טוב מצד עצם שמיעת הסיום.
- ◆ לכתחילה יסיים מסכת גמרא, או סדר שלם מששה סדרי משנה. ובשעת הדחק יכול לסמוך על סיום מסכת משניות עם הרע"ב.
- ◆ אָבֵל בכור, יעשו לו סיום בביתו, ואסור לו לצאת מביתו לשמוע סיום.
- ◆ סיום מסכת שעושה ילד קטן נחשב ג"כ לסעודת מצוה, והדבר פוטר גם גדולים המשתתפים בסיום.
- ◆ המשתתף בסעודת מצוה כמו ברית, פדיון הבן וכיו"ב, פטור מן התענית. בעלי ברית וסנדק שהם בכורים, מותרים לאכול גם קודם המילה מפני שזהו יו"ט בשבילם.
- ◆ בחלק מן המדרשים משמע, שגם נשים בכורות מתו במצרים, ויש כאלו שאכן מחמירים שגם אישה בכורה תאכל מסיום. וראיתי אחרונים שמחלקים, שלאשה בכורה מספיק שתאכל מסיום, אך איש בכור צריך לשמוע את הסיום. אך בפועל ההלכה בזה

הלכות פסח

היא, שנשים ובנות בכורות פטורות מלצום, וגם הבעל/האב אינו צריך לצום עבורן. ואם רוצות לאכול מסעודה של סיום מסכת, תבוא עליהן הברכה.

◆ בכור ששכח ואכל, א"צ להשלים התענית. וכן באב הצם עבור בנו.

◆ חתן בכור בתוך שבעת ימי המשתה, פטור מתענית בכורות.

מנהגי ערב פסח

- ✦ ערב פסח אינו דומה לשאר ערב יום טוב, "כי הוא עצמו יום טוב" (תכט, יב).
- ✦ בערב פסח משכימים להתפלל שחרית, כדי לסיים את אכילת החמץ בזמן (תכט, טז).
- ✦ בערב פסח ובחול המועד פסח אין אומרים "מזמור לתודה" (תכט, יג).
- ✦ למנהגינו אין אוכלים מבוקר ערב פסח "מכל המינים הנכנסים בהרוסת ומרור" (הגדת הרבי ד"ה "שלחן עורך"), והיינו: תפוחים, אגסים, אגוזים, חסה וחריין. וכן לא שותים יין או מיץ ענבים.
- מותר לאכול תפוח אדמה או בצל, למרות שמשתמשים בהם לכרפס.
- ✦ מעלות השחר יש איסור חמור לאכול מצות. האיסור הוא מן הדין ואינו רק מנהג, וזה כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב לשם מצווה.
- ✦ בנים קטנים או בנות קטנות המבינים את סיפור יצי"מ, אפילו אין בהם דעת לשאול אלא רק מבינים את הסיפור, אין לתת להם לאכול מצה וחסה מהבוקר. זאת משום שמצווה לספר להם סיפור יצי"מ על "מצה ומרור המונחים לפניך", ולאחר שהתינוק מילא כריסו במצה, כבר אי אפשר לומר לו "בעבור זה".
- ✦ לגבי אכילת מצת חמץ בערב פסח בבוקר, יש מחמירים שלא לאוכלה מחשש שייפגם טעם המצה של מצוה בלילה.
- ✦ אסור לאכול בערב פסח מצה כפולה או נפוחה, ואפילו פחות מכזית.
- ✦ גם מצה שלא נילושה לשם מצוה - שאין יוצאים בה י"ח אכילת מצה בלילה, אסורה באכילה בערב פסח, כיון שטעמה שווה למצה שיוצאים בה י"ח ואכילתה תפגום בתיאבון לאכילת מצת המצווה.
- ✦ מצה מקטניות אסורה באכילה בערב פסח, מסוף זמן איסור אכילת חמץ.
- ✦ מצה עשירה אסורה באכילה בערב פסח משעה עשירית (שלוש שעות זמניות לפני השקיעה).

♦ בקניות לפסח אסור לומר "בשר זה לפסח", מפני שנראה כמקדיש אותם לקרבן פסח, ואח"כ כשאוכל נראה כאוכל קדשים בחוץ. האיסור הוא על כל מיני בשר. ויאמר בשר זה ליו"ט, או לחג (תסט,א).

איסור עשיית מלאכה בערב פסח:

♦ בערב פסח אחרי חצות היום אסור לעשות מלאכה גמורה (כגון תפירת בגדים חדשים) אפילו לצורך המועד ואפילו בחינם, כי הוא זמן הקרבת הפסח. והעושה כן "אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. שמה שהוא משתכר במלאכה זו, יהיה לו הפסד כנגדה במקום אחר" (תסח,ג). מותר לעשות רק מה שמותר בחול המועד כגון דבר האבד.

♦ לא מסתפרים מחצות היום, כ"א רק ע"י גוי. ואם אין לו גוי שיכול לספרו ויש לו שערות ארוכות - יספר את עצמו. ולא יסתפר ע"י חברו ואפי' בחינם.

♦ אָבֵל על שאר קרובים והוא בתוך שלושים, יכול להסתפר בערב פסח לפני חצות.

אחרי חצות של ערב פסח, מותר לאבל תוך שבעה לנעול נעליים, לשבת על כיסא וכן להתרחץ, ויש עליו דיני אבלות רק בדברים שבצנעה.

♦ מי שמת לו מת בערב פסח, וקברוהו וחלה עליו מקצת אבלות, פקעה ממנו אבלות שבעה.

♦ לכתחילה צריך ליטול ציפורניים לפני חצות. בדיעבד אם שכח יכול ליטול אחרי חצות.

♦ מצווה לגזור ציפורניים בערב יום טוב. וטוב ליטול ציפורני רגליו לפני ערב יו"ט, כדי שלא יטול את ציפורני היד והרגל באותו יום (רס,ב). אך אם לא נטל, יטול את שניהם בערב יו"ט לכבוד היו"ט.

♦ מותר לצחצח נעליים אחרי חצות, ואף בחול המועד רבו המתירים לצחצח נעליים.

♦ כביסות וגיהוץ לצורך החג, מותרים. ועדיף לעשות זאת בערב החג ולא בחול המועד.

מותר להפעיל את מכונת הכביסה לפני חצות גם אם תמשיך לעבוד אחרי חצות.

♦ לצורך יו"ט, מותר לתקן בגדים שנקרעו קצת, ואפי' עבור אחרים, אך רק בחינם ולא כדי להרוויח.

הכנות לליל הסדר:

♦ נכון שישנו הילדים בערב פסח כדי שיהיו ערים בליל הסדר. הגמ' (פסחים קט,א) מספרת על רבי עקיבא שהקדים לבוא מבית המדרש רק שני פעמים במשך השנה - בערב פסח ובערב יום הכיפורים: בערב פסח כדי להשגיח שהתינוקות ילכו לישון (ביום) ולא יישנו בליל הסדר. ובערב יום הכיפורים כדי להשגיח שיאכלו ויוכלו לצום.

♦ גם אחרי שעה עשירית מותר לאכול פירות וירקות וכו', אך ייזהר שלא למלא כריסו מהם.

♦ צריך למיין את המצות ולהוציא מתוכם מצות "כפולות" או "נפוחות".

♦ בשנה שליל הסדר חל בשבת, יש דברים הקשורים לסימני הסדר שא"א להכניסם בלילה כלל, כמו טחינת החריין או בישול הביצה. ויש דברים שעכ"פ מסובך לעשותם בלילה, כמו הכנת החרוסת או המי מלח. ויעשה הכול מבעוד יום.

♦ לגבי עשיית מלאכות שיש בהם צורך אוכל נפש - בחג, יש כלל (תצה,ה) שכל דבר שלא יהיה הפסד או חיסרון בטעם אם יכינו את הדבר מבעוד יום, צריך לעשותו מבעוד יום ואין לדחותו ללילה. רק דבר שאם יעשנו מבעוד יום יהיה חיסרון בטעם של הדבר או שייגרם לאדם הפסד, ניתן לעשותו בלילה.

♦ אם לא ברר את המצות השלמות מבעוד יום, יברור סמוך לסדר רק את הכמות הדרושה לסדר, ובאופן של אוכל מתוך פסולת היינו מה שרוצה מתוך מה שאינו רוצה. ויזהר בזה גם ביו"ט ולא רק בשבת, מפני שמלאכה שהיה יכול לעשות בערב החג, אין לעשותה בחג.

אך יש אומרים שאין כל בעיה לברור את המצות, משום שהכל מין אחד הוא, והוא כמו ברירת חתיכות גדולות מקטנות שמתרת.

תשלום עבור המצות:

♦ אין יוצאים י"ח במצה גזולה, ואפילו גזל מנכרי, מפני שלומדים בגזירה שווה מחלה שהמצה צ"ל "שלו". גם האוכל מצת חברו שלא מדעתו לא יצא, לפי ששואל שלא מדעת גזלן הוא (תנד,ט).

אדם שלא שילם עבור המצות, או שנתן צ'ק בלי כיסוי, ומוכר המצות תובע ממנו את הכסף והוא אינו משלם לו או שדוחה אותו בלך ושוב, אינו יוצא ידי חובת אכילת מצה מן התורה. רק אם הגיע איתו להסדר תשלום יצא ידי חובתו.

לכן ראוי לשלם על המצות לפני הפסח כדי לא להיכנס לחשש זה. ועוד, שקניין כסף מהני מן התורה, אך הגבהה או משיכה מועילים רק מדרבנן, ומצה צ"ל שלו מן התורה ויש דעות שקניין דרבנן לא מהני למצווה דאורייתא. ועוד, שהכף החיים (תנד, סקל"ט) הביא שעפ"י הזוהר אין לקחת דבר מצוה בחינם ע"ש.

♦ במצה שאולה יוצאים י"ח ואפילו לכתחילה, שהרי התחייב להחזיר לו כסף, ו"שאלה" על מנת לאוכלה ולא על מנת להחזירה בעין, ונמצא שהמצה עצמה היא של השואל (וקנאה בהגבהה).

ודנו האחרונים לעניין אורח הסמוך על שולחן בעה"ב, או בנים גדולים הבאים לחג להוריהם ואוכלים ממצות בעה"ב בלי לעשות בהם קנין ובלי שבעה"ב התכוון להקנות להם את המצות. ולכאן המצה איננה "שלהם"? ויש שכתבו, שכיון שבמצה לא כתוב בפירוש "לכם" והדבר נלמד רק בגזירה שווה, מספיק זה שבעה"ב מסכים שיאכלו - אף שלא התכוון להקנות להם ממש. ועוד, שהאכילה והלעיסה כו' נחשבים קנין. אך יש שכתבו, שלכתחילה נכון שיקנו את המצות מבעה"ב עכ"פ בשוה פרוטה (ראה פסק"ת תנד, ב).

שטיפת החסה:

יש לתלוש ולהפריד את העלים מן הקלח, להשרות את החסה חמש דקות בכלי עם מים וסבון, כדי שהחרקים המפרישים חומר שמדביק אותם לחסה ייפרדו ממנה ע"י הסבון, ואז יש לשטוף אותה בזרם של מים מתחת לברז.

החתם סופר היה אומר בדרשת שבת הגדול, שיש לזכור שמרור בזמן הזה - דרבנן, אך על כל תולעת שאוכלים (-בחסה הנאכלת משום מצוות מרור-) יש חמשה לאוין, ויש לשטפה היטב!

הכנת החרוסת:

♦ החרוסת צ"ל עבה, זכר לטיט שהשתעבדו בו אבותינו במצרים, ומרככים אותה - בלילה לפני אכילת מרור (כדלקמן) ביין אדום זכר למכת דם (תעג, לב והגדת הרבי).

הלכות פסח

◆ למנהגינו יש בה: תפוחים, אגסים ואגוזים (עושים את החרוסת מפירות שנמשלה בהם כנסת ישראל. הגדת הרבי ד"ה "החרוסת").

◆ מכינים את החרוסת מבעוד יום, כדי שלא יתעכב בעריכת הסדר בלילה.

הפרשת חלה

♦ בכלל, לכתחילה מצוה להפריש חלה בעודה עיסה (תנו,ו). אך כיון שבמצה יש להיזהר שלא ללוש עיסה יותר משיעור חלה (תנו,א), מפני ששיערו חכמים שבשיעור כזה יוכל להתעסק ולשמור שלא יחמיץ ע"ש, לכן חיוב חלה במצה נוצר רק ע"י צירוף המצות בכלי לאחר האפיה.

♦ יש "חבורות" לאפיית מצות שנוהגות להפריש חלה מהמצות בבית ולא במאפייה, ויש לשים לב אם הופרשה חלה.

♦ בערב פסח יש מנהג מיוחד שכל אישה ובת מגיל 12 יפרישו חלה.

♦ במצות של פסח חיוב ההפרשה הוא מכל כמות של מצות, מפני שבמאפייה התחייבו כל המצות בהפרשה בהיותם יחד בעגלה אחת עם עוד מצות, והסל מצרפם. ואבי הרב ע"ה היה אומר, שיש צד לומר שמסיבה זו אפשר גם לברך על ההפרשה בכל כמות של מצות, כיון שכבר התחייבו בהפרשה במאפייה.

ומ"מ בפועל יברך רק מכמות של 1,670 ק"ג קמח.

♦ סוגים שונים של מצות שמקפידים שלא יתערבו זב"ז, כגון ריחים של יד ושל מכונה. מצות רגילות ומצות תנור ראשון. מצות רגילות ומצות קמח מלא. מצות כפולות או נפוחות, עם אחרות - אינם מצטרפים זל"ז להפרשת חלה, וממילא:

א. צריכים להפריש מכל סוג בנפרד, ולא מועיל להפריש מסוג אחד על זולתו.

ב. שני הסוגים אינם מצטרפים לחייב בברכה. ולכן אם בסוג אחד יש שיעור וחייב בברכה ובשני אין שיעור, יפריש ויברך קודם על זה שיש בו שיעור, ואח"כ יפריש מזה שאין בו שיעור.

סדר ההפרשה:

♦ פותחים את כל הארגזים של המצות שרוצים להפריש עליהם בהפרשה זו (כגון בהפרשה של בעלת הבית. ויש להשאיר ארגזים מחוץ לכיסוי, עבור ההפרשה של הבנות האחרות כו'), מצמידים אותם זל"ז ומכסים את כולם יחד בכיסוי אחד כדי שהכול ייחשב מוקף בהיקף אחד, ואז אפשר יהיה לצרף לשיעור חלה מכמה ארגזים יחד - אם אין שיעור חלה בכל ארגז בפנ"ע - ולברך על ההפרשה, ולהפריש מארגז אחד על ארגזים אחרים, וכך עשה הרבי.

♦ לא מעכב להוריד את הנייר המכסה את המצות בתוך הארגזים, ומספיק לפתוח את הארגז עצמו.

♦ האישה תניח את ידה על המצה שממנה היא רוצה לחתוך את החתיכה להפרשת החלה, או על חתיכה החתוכה כבר ונמצאת בארגז - ותברך "אשר קדשנו במצוותיו וציונו להפריש חלה".

לאחמ"כ תיקח את חתיכת המצה ותאמר "הרי זו חלה".

♦ גם אם הניחה את היד על מצה שלימה ואמרה "הרי זו חלה", יכולה לשבור את המצה ולקחת רק חתיכה ממנה, ואין כל המצה הופכת להיות חלה, מפני שדעתה הייתה על החתיכה שתשבור ולא על כל המצה שהחזיקה ביד בשעת האמירה.

♦ אין לומר קודם "הרי זו חלה" ואח"כ לחפש בארגז חתיכה שתהיה חלה. אלא בשעת האמירה "הרי זו חלה" צריך להניח את היד על החתיכה שתהיה חלה.

♦ אם האישה לא בירכה ושברה חתיכה ואמרה "הרי זו חלה", אינה יכולה לברך יותר. אך אם רק שברה חתיכה לשם הפרשה ולא אמרה "הרי זו חלה", יכולה לברך ואח"כ תאמר "הרי זו חלה".

♦ נוהגים שיהיה בחתיכה שנעשית חלה עכ"פ כזית. וכיון שבזה"ז שורפים את החלה, אין ליקח יותר מכזית (ויש שכתבו, שאם זורקה בשקית לפח יפריש פחות מכזית, כדי לצאת י"ח הדעות שבפחות משיעור כזית אין מצוות שריפת קדשים).

♦ הנוהגים לקחת חתיכת מצה מכל ארגז, א"צ שבכל חתיכה יהיה כזית. אך הרבי לא לקח חתיכה מכל ארגז.

♦ את החלה המופרשת יש לשרוף על הגז ולא בתנור.

שכח להפריש חלה מהמצות לפני כניסת החג:

אם נזכר בבין השמשות לפני צאת הכוכבים של ליל הסדר, ניתן להפריש אז.

אך אם נזכר לאחר צאת הכוכבים, הנה בחוץ לארץ אפשר לאכול גם קודם ההפרשה, כיון שחיוב חלה בחו"ל הוא מדרבנן ולא מן התורה, וממילא בחו"ל יאכל מן המצות לפני ההפרשה, אך ישאיר מצה אחת להפריש ממנה במוצאי יו"ט. אך בארץ ישראל אסור לאכול קודם ההפרשה, ולכן יעשה מאמץ להשיג מאחרים עבור היו"ט מצה שהופרשה ממנה חלה. ואם אינו יכול להשיג מצות מאחרים, התירו הפוסקים (ראה פסק"ת תנז, ח).

להפריש חלה ביו"ט ואפילו אם חל בשבת, מפני שמצוות אכילת מצה שהיא מן התורה דוחה את איסור ההפרשה שהוא מדרבנן.

ואבי מורי הרב ע"ה כתב, שאם שכח להפריש חלה ממצות ארץ ישראל והגיע צאת הכוכבים, ייקח ילד בין גיל 12 ל-13, או ילדה בין גיל 11 ל-12, והם יפרישו חלה בלא ברכה ויאמרו "הרי זו חלה", ואחר כך יפריש בעל הבית פעם נוספת בלא ברכה (אך בשבת לא ניתן לעשות כן משום מתקן מנא).

הגרש"ז אויערבאך ופוסקים אחרונים הציעו (הובא בפסק"ת שם ובנטע"ג פל"ה), שהמרא דאתרא של כל מקום יפריש בערב יו"ט סמוך לכניסת החג חלה מהמצות שלו, ויכוון שההפרשה תועיל עבור המצות של כל אלו ששכחו להפריש חלה, וזכין לאדם שלא בפניו וההפרשה תועיל לתקן את המצות של אלו ששכחו להפריש, דההפרשה מן המוקף אינה לעיכובא. לפי זה, אדם ששכח להפריש חלה ישאל אצל המרא דאתרא אם כיוון בהפרשתו עבור אנשי העיר.

מצות בא"י שבאו מחו"ל, יש מחלוקת אם דינם כחלת חו"ל או כחלת א"י לעניין חיוב חלה - אם חיובם בהפרשה הוא מה"ת או מדרבנן. ולכן אם הגיע צה"כ ונזכר שלא הפריש חלה מהם, יכול לסמוך על הפוסקים שדינם כחלת חו"ל, ויכול לאכול מן המצות ולשייר מעט ולהפריש לאחר היו"ט.

בהתקדש חג הפסח

הדלקת נרות:

♦ מברכים "להדליק נר של יו"ט", ו"שהחיינו".

בשנה שיום א' דפסח חל בשבת, נוסח הברכה הוא: "להדליק נר של שבת ויום טוב" (ואין אומרים "של שבת קודש", כדי לא לעשות הפסק בין שבת ליו"ט). ומברכים שהחיינו.

♦ זוגות ההולכים לאכול אצל ההורים בליל הסדר וחוזרים לישון בביתם, אף שלהלכה (ראה שו"ע אדה"ז רסג, טו) עדיף שהאישה תדליק בביתה קודם צאתה (ותהנה מהנרות אחרי ההדלקה לאחר שיחשיך קצת. או שיהיו נרות גדולים שיישאר דולקים כשתחזור לביתה ותספיק ליהנות מהם) - מ"מ המנהג שמדליקה במקום האכילה. ולכאן זהו רק ביו"ט שחל בחול שיכולים להדליק בלילה במקום האכילה. אך בשבת שתהיה טרחה רבה לבוא מבעוד יום לבית ההורים, תדליק בביתה, ותהנה מהנרות באופנים הנ"ל, ואח"כ תצא.

אמירת סדר קרבן פסח:

♦ אחרי מנחה אומרים סדר קרבן פסח. הרבי מדייק (לקו"ש חלק לב ע' 36) בלשון אדה"ז בסידור, שכאשר אומרים את סדר קרבן פסח בזמן - לפני השקיעה, נחשב לאדם כאילו הקריב את הקרבן ממש.

אם לא אמר סדר קרבן פסח ביום יאמר בלילה, כי גם אז הוא זמן הקטרת האימורים של הקרבן.

♦ הרבי סיפר שאדמו"ר הרש"ב ואדמו"ר הרי"ץ היו לומדים את סדר קרבן פסח (ראה אוצר מנהגי חב"ד ע' קג).

תפילת ערבית:

♦ אחרי שמונה עשרה של ערבית אומרים הלל שלם.

♦ אמירת הלל בליל פסח היא חובה (תעב,ה). גם נשים אומרות הלל בליל הסדר.

◆ גם בנים ובנות שלפני גיל מצוות יאמרו הלל.

◆ כשחל יו"ט בשבת אומרים "ויכולו" אחרי שמונה עשרה, ואין אומרים ברכה מעין שבע (מפני שאמירת ברכה מעין שבע היא כדי שהמאחרים יסיימו את תפילתם וייצאו יחד עם כל הציבור ולא יבואו לידי סכנה, אך ליל פסח הוא ליל שימורים ואין בו חשש סכנה). לאחמ"כ אומרים הלל שלם, קדיש שלם, מזמור לדוד וכו'.

◆ למנהגינו, כשחל בשבת אומרים "שלום עליכם" וכו' בלחש (ספר המנהגים ע' 28).

כלים נאים על השולחן:

◆ אע"פ שכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן, מ"מ בליל פסח מצוה להרבות בכלים נאים כפי כוחו. ואפי' הכלים שאינם צריך לסעודה, יסדרם יפה על השולחן לשמוח בהם זכר לחירות (תעב, ו). מובן שלא יניח על השולחן כלי חמץ.

◆ אדמו"ר הרי"ץ סיפר, שעל שולחן הסדר בבית אביו אדמו"ר הרש"ב הייתה מונחת הכוס שרבינו הזקן קידש עליה בכפר פיענא בשבת האחרונה לחייו בעלמא דין, והיו בו שיירים מיין שנקרש. כמו כן היו מעמידים על שולחן הסדר את קערת הכסף של רבינו הזקן שחסידיים קנו לו במתנה בשנות נשיאותו (הגדת הרבי ד"ה "יסדר על שולחנו").

◆ אצל אדמו"ר הזקן, אדמו"ר הצמח צדק ואדמו"ר המהר"ש נהגו להניח על שולחן הסדר את כלי הכסף והזהב, זכר לרכוש גדול שהיה ביציאת מצרים. אך בשנים שהרבי ערך את הסדר בדירת אדמו"ר הרי"ץ עמדה על השולחן רק קערת הכסף של אדמו"ר הזקן, והגישו בה מרק והרבי נטל ממנה שלוש כפות לצלחתו. גם היין היה בתוך קנקני כסף. אך לא היו שמים על השולחן כלי כסף לנוי בעלמא, וגם לא היו שמים סתם "כלים נאים" שאינם לצורך הסעודה (ראה אוצר מנהגי חב"ד ע' קיג-קיד).

ליל הסדר - הקדמה

♦ אדמו"ר הרי"ץ סיפר: "פעם אמר לי אאמו"ר: יוסף יצחק, מ'דארף טראכטן - (במשך הסדר) - אף זיין א מענטש, וועט דער אויבערשטער העלפן. בפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות, בעט רוחניות" (הגדת הרבי ד"ה "סדר הגדה").

עוד מביא הרבי שם את דברי המהרי"ל, אשר "יהא כל אדם חרד באימה לקיים מאמר חכמים שתקנו מצוות הסדר והגדה, ולא יהא הדבר קל בעיניו. אף אם כמה דברים יש בסדר שנראה בעיני האדם שאין הקפדה בהם, ישכיל בדעתו לקיים, שאין שום דבר ריק בהן".

אדמו"ר הרי"ץ סיפר (לקוטי דיבורים ליקוט כג אות מד. ע' 601 בהוצאה בלה"ק): בשנת תר"נ עשו לי לחג הפסח בגד ונעליים חדשים. הסדר בליובאוויטש בבדיקת חמץ בערב פסח היה לבדוק ולחפש בחצר, בלול התרנגולות ובאורות הסוסים, והמשרת ר' מענדל היה עסוק בזה כמה שעות בלילה, וחוזר ובודק ביום. אחרי שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקווה, לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ולאחר מכן עוסקים בשאר ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה גם להסיר החותמות מעל בקבוקי היין, ובפרט אותן שהיו בהן אותיות, ולהסיר המגופה במקצתה, והיו נזהרים שלא יגע ברזל המחלץ ביין. הייתי עושה זאת בחדר כ"ק אאמו"ר ונזהרתי שלא ללכלך את בגדיי, ובעיקר שלא לקלקל את ברק הנעלים החדשות. הוד כ"ק אאמו"ר הכיר במהלך מחשבותיי, ואמר לי: בד"ה "עבדים היינו" שבסידור, מסביר משל משר היושב ליד שולחנו הערוך בכל מיני מעדנים, ותחת השולחן עומד הכלב ומכרסם עצמות. היתכן שהשר ירד מכיסאו ומשולחנו וילך אל מתחת לשולחן לכרסם עצמות? הדברים השפיעו עלי, והתביישתי להסתכל על בגדיי החדשים. זה נקרא חינוך".

♦ ישנן חמש מצוות בליל הסדר, שתיים מן התורה ושלוש מדרבנן. מן התורה: אכילת מצה, וסיפור יציאת מצרים. מדרבנן: אכילת מרור (כיון שבזמן הזה שאין קרבן פסח, אכילת המרור היא מדרבנן). שתיית ארבע כוסות, וחרוסת (שהן מלכתחילה תקנות חכמים).

מלבד זה יש מנהגים ותקנות נוספות שתיקנו חכמים, כמו עשיית זכר לקרבן פסח - בזרוע. זכר לקרבן חגיגה - בביצה. זכר לחירות - בהסיכה. להתמיה את התינוקות - באכילת הכרפס. אכילה זכר לקרבן פסח - באפיקומן. אמירת הלל.

♦ אין חילוק בין גברים לנשים בליל הסדר לגבי מצה ולגבי שאר מצוות הסדר: לגבי מצה הדין הוא שכל מי שאסור באכילת חמץ חייב לאכול מצה (כל מי שישנו בבל תאכל

הלכות פסח

חמץ, ישנו בקום אכול מצה). ולגבי שאר מצוות הסדר הדין הוא שכיון שהיו באותו הנס - חייבות.

רק לגבי הסיבה יש חילוק ביניהם, שנשים ובנות פטורות מהסיבה (ראה הטעם לקמן).

◆ מהוראות הרבי, שלכל ילד תהיה הגדה של פסח משלו.

ההכנות לסדר ועריכת ה"קערה"

- ✦ מנהג בית הרב בקבלה מדור לדור, להתחיל את הסדר (בלילה הראשון) תיכף אחר תפילת ערבית, ולא להאריך בו כדי להספיק לאכול את האפיקומן לפני חצות הלילה.
- ✦ "מצווה למהר להתחיל (את) הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו, והתורה אמרה והגדת לבנך ביום ההוא" (תעב,א).
- ✦ מצווה לחלק לתינוקות אגוזים וכיו"ב בליל פסח לפני עשיית ה"סדר", כדי שיראו שינוי - שמחלקים להם אגוזים - וישאלו במה נשתנה הלילה הזה שמחלקים להם. ומתוך זה ישאלו "מה נשתנה" על שאר השינויים בליל הסדר כמו אכילת מצה ומרור וכו', ויענו להם "עבדים היינו" (תעב,לא).
- ✦ למנהגינו מכינים את קערת הסדר רק בלילה כשבאים מבית הכנסת, ולפני קידוש (הגדת הרבי).

מצות:

- ✦ מצה שאדם יוצא בה י"ח בפסח, צריכה להיות מחמשת מיני דגן שהם מינים שיכולים לבוא לידי חימוץ. במצה מקטניות, אורז או תפוח אדמה לא יצא.
- ✦ ומצווה מן המובחר לכתחילה לקחת מצה דווקא מחיטים (משום הידור מצווה, או משום ששעורים שיפון ושיכולת שועל ממהרים להחמיץ).
- ✦ ואם אין לו קמח חיטים, יקח מן המין (מה' מיני דגן) החביב עליו יותר - כדי שיאכלנה לתיאבון (תנג,א-ב).
- ✦ חולי ציליאק וכיו"ב יכולים לאכול מין אחר מה' מיני דגן ולא חיטים.
- ✦ גם לשאר ימי הפסח נוהגים לקחת מצה דווקא מחיטים, מפני ששאר מיני דגן באים בקלות יותר לידי חימוץ.
- ✦ הזקוק להשתמש במצה ממינים אחרים, צריך להקפיד עוד יותר לקנות מצות ממאפיות עם הכשר מהודר, ושרגילים לאפות בקמח כזה ומכירים את טבעו מתי הוא מחמיץ וכו'.
- ✦ אפשר לטחון את המצה למי שאינו יכול לאוכלה, ולאכול כזית פירורים. ואם קשה לו לבלוע כך, ילגום מים במהלך האכילה, אך לא ישרה את המצה עצמה במים.

אין לטבול ולרכך את המצה ביין, ואפי' ביין שאין בו מים כלל - שאין בו חשש שרויה, משום שהיין מבטל את טעם המצה ולא ייצא י"ח מצה (תסא,יב).

◆ שכח למיין כפולות ונפוחות, יכול להסיר את הכפל גם בשבת (תסא,כד-כו).

◆ מותר ביו"ט לחרוך קצוות של מצה שנשברה, כדי שתראה מצה שלימה. אך כשחל בשבת אסור לעשות כן.

◆ בבית הרב מסדרים המסובים את המצות במפית ולא בקערה, ומפסיקים במפה בין מצה למצה, "מלבד האדמו"ר המסדר המצות על טס של כסף" (הגדת הרבי ד"ה "קערה" וד"ה "הישראל"). ולהעיר, שבהע' לספר המנהגים כתב הרבי שאולי רק על שולחן האדמו"ר יש לנהוג כן שלמסובים לא תהיה קערה, אך במקומות אחרים כן צ"ל קערה ע"ש. וראה אוצר מנהג"ח ע' קכו-קכז).

◆ מנהגינו לקחת מצות כפופות שיש להם בית קיבול, כמו כלי.

◆ יש להשתדל שהמצה האמצעית תהיה גדולה, מפני שצריך לאכול ממנה ב' כזיתים: מצה ואפיקומן (תנח,י. וראה לקמן בזה).

◆ למנהגינו מסדרים את ג' המצות מלמטה למעלה - הישראל, ועליו הלוי, ועליו הכהן (הגדת הרבי ד"ה "יסדר").

סידור הקערה:

◆ הרבי סידר את הקערה - בעמידה.

◆ בשעת סידור הקערה אמר הרבי בפיו לפני עשיית כל דבר, את הכתוב על זה בסידור (כגון: "לימין - הזרוע"). וכן אמר בפיו: "קדש", "ורחץ" וכו'.

◆ את המינים מניחים על המצות המכוסות, ולא בתוך קערה לעצמן (ראה אוצר מנהגי חב"ד ע' קכט).

זרוע:

◆ זכר לקרבן פסח.

♦ לוקחים חלק מצוואר עוף, ומסירים ממנו "כמעט כל הבשר" כדי שלא יהיה דומה לקרבן פסח (הגדת הרבי ד"ה "זרוע"). אך משאירים עליו מעט בשר כדי שיהיה לזה שם תבשיל (תעג,כב). ומדקדקים שלא לאכול את הזרוע כדי שלא יהא דמיון לקרבן פסח (הגדת הרבי).

♦ הזרוע צלויה (אבי מורי הרב ע"ה העיר, שהרבי אינו מזכיר בהגדה פרט זה שהזרוע צ"ל צלויה).

♦ אסור לצלות את הזרוע בחג מפני שאין זה צורך אוכל נפש, שהרי לא אוכלים את הזרוע (תעג,כא). אם לא צלה את הזרוע לפני החג, ישים בקערה זרוע מבושלת.

ביצה:

♦ זכר לקרבן חגיגה.

♦ מבושלת עד שתתקשה.

♦ אם לא בישל את הביצה מבעוד יום, יכול לבשלה בחג, מפני שאוכלים אותה וזהו צורך אוכל נפש. אך כאשר ליל הסדר חל בשבת א"א לבשלה בלילה כמובן.

♦ הביצה מונחת בקערה - עם קליפתה.

♦ גם כשחל ערב פסח בשבת לוקחים ביצה זכר לחגיגה, אף שלא קרבה חגיגה אז (תעג,כג).

מרור:

♦ למנהגינו לוקחים גם חסה וגם חריין (הגדת הרבי).

♦ מנהג הרבי לסחוט את החריין בידו (והמים נשפכו לארץ), ועשהו בצורת כדור קרוב לגודל ביצה, אח"כ עטף את החריין מכל צדדיו בעלי חסה. לאחר מכן חתך בסכין שתי חתיכות מ"ראש" החריין שלא היה טחון, ושם אחת על המרור ואחת על החזרת (ראה אוצר מנהג"ח ע' קלה).

♦ הנוהגים לסחוט את המרור לפני הנחתו בקערה, יכולים לסחוט אותו בחג, כיון שזהו צורך אכילה כדי שלא יהיה מר כל כך, וא"א לסחוט בערב החג כיון שהמרור יאבד את

חריפותו. ביו"ט מותר לסחוט את המרור גם לתוך כלי. אך כאשר ליל הסדר חל בשבת, יש לסחוט את המרור לארץ ולא לקערה.

◆ שכח לטחון את החריין:

כשחל בשבת לכל הדעות אסור לטחון את החריין במגרדת ואפילו בשינוי, ואם שכח לטחון בע"ש ניתן רק לחתוך את החריין לחתיכות ולאוכלו כך.

אך גם ביו"ט דעת אדה"ז (תקד,ד) שאסור לטחון את החריין במגרדת אפילו בשינוי, כיון שדרך לטחון הרבה ביחד "והרי זה דומה לעובדין דחול והוא זלזול ליום טוב" ע"ש (ודלא כדעת המשנ"ב שם סקי"ט שמותר ביו"ט לטחון את החריין במגרדת בשינוי). וא"כ גם ביו"ט ניתן רק לחתוך את החריין לחתיכות ולאוכלו כך.

◆ מרור שאכילתו בלתי נסבלת מפני חריפותו, אין יוצאים בו י"ח מרור (המלך במסיכו ח"ב ע' צט).

◆ אם לא שטף את החסה מבעוד יום: חסה המוחזקת בלי חרקים, יכול לשטוף גם בחג ובשבת. דאף שייטכן שימותו חרקים, אך זהו רק ספק פסיק רישא, כיון שהיא מוחזקת בלי חרקים. אם ראה חרק אסור לנגוע בו, ויש להסיר עמו עוד חתיכת חסה שהתולעת מונחת עליו.

החול שמוריד בשטיפה במים, או העלים העליונים שמוריד, אינם נחשבים בורר, כיון שזוהי דרך האכילה, ודינו כמו מקלף קליפה של פרי. אך יש לעשות זאת סמוך לסעודה.

חרוסת:

◆ אם לא הכין את החרוסת בערב יו"ט, יכין אותה ביו"ט. ויכול לחתוך את הפירות דק בלי שינוי. ומותר גם לשים את היין בחרוסת ביו"ט (בחול"ל יכין חרוסת רק לאותו יום ולא ליו"ט שני, משום שאין יו"ט מכין לחברו).

אך כשחל בשבת לא יחתוך את הפירות דק דק כ"א חתיכות גדולות קצת מהרגיל. ויחתוך בסכין ולא בכלי המיוחד לכך. ויעשה זאת רק סמוך לסעודה. וכן ייתן את החרוסת ביין ע"י שינוי, כגון שישפוך את החרוסת ליין ולא את היין לחרוסת. ויערב באצבע ולא בכף.

ואם כבר שם קצת יין בחרוסת מבעוד יום, ואין בה גרגרים יבשים, מותר להוסיף לה יין בשבת ולערבבה כדרכו.

♦ ריכוך החרוסת ביין נעשה רק לפני שטובלים בה את המרור (הגדת הרבי ד"ה "ויטבול בחרוסת"), וגם אז מרככים רק מעט חרוסת - ע"י ששמים אותה בצלחת של כוס היין כדלקמן. אך החרוסת שעל ה"קערה" צריכה להיות יבשה, הן כדי שלא יחלחל יין למצה שתחת החרוסת. והן בגלל שהטיבול של הכורך צריך להיות בחרוסת יבשה מחשש שרויה כדלקמן.

כרפס:

- ♦ נוטריקון ס' פרך - כלומר: ס' רבוא עבדו עבודת פרך.
- ♦ למנהגינו לוקחים בצל (או תפוח אדמה), ולא מין הנקרא כרפס (הגדת הרבי).
- ♦ הרבי הניח בקערה חתיכת בצל גדולה עם קליפתה, וכשהגיעו לכרפס חתך בסכין מהחלק הפנימי שבמרכז הבצל ואותו היה טובל ואוכל (אוצר מנהגי חב"ד ע' קלד).

חזרת:

- ♦ עבור המרור של הכורך.
- ♦ למנהגינו לוקחים גם חסה וגם חריין, הן למרור והן לחזרת (הגדת הרבי ד"ה "ותחת המרור").
- ♦ אופן העשייה וההנחה בקערה הוא כדלעיל במרור.

מי מלח:

יש להכין את המי מלח לכרפס מבעוד יום. אם לא הכין מבעוד יום: אם חל בשבת יעשה רק מעט מזעיר - כמה שצריך לטיבול הכרפס (תעג, יט בסוגריים), וכן ישים לב שהמלח יהיה פחות משני שליש במים. וביו"ט, משמע מסתימת דברי אדה"ז (שם) ושאר פוסקים שיכול לעשות מי מלח. אך יש שכתבו לעשות בשינוי היינו שייתן קודם את המים ואח"כ את המלח (ראה פסק"ת תעג, יד).

הסיבה

♦ יש לשים לב שהסיבה היא הסיבת הגוף - ראשו ורובו, אך הסיבת הראש לבד אינה כלום. כמו"כ בהסיבה צריך להישען על משהו, אך המטה עצמו באוויר לא נחשב לו להסיבה. ההטיה תהיה באופן שאם יינטל הדבר שמיסב עליו, האדם ייפול.

♦ הרבי ישב על כסאו הרגיל, ולשמאלו ניצב כיסא נוסף ועליו היו מונחים כרים להסיבה.

♦ בשעת הדחק שאין לאדם על מה להסב, יכול להסב על ירך או כתף חברו, אך לא על ירך עצמו מפני שנראה כדואג ואין זו דרך חירות.

♦ הסיבה - על צד שמאל. לא על גבו או על פניו, לפי שאין זו דרך חירות, ואפילו בדיעבד אין זו הסיבה.

גם הסיבה לצד ימין אינה הסיבה, מפני שדרך לאחוז את המאכל בימין וההסיבה מקשה על האכילה ואין זה דרך חירות. ועוד: שמא יקדים קנה לוושט כו' (תעב,ט).

גם איטר מיסב על צד שמאל של כל אדם - כמו אדם שאיננו איטר, מפני הטעם דשמא יקדים קנה לוושט (הקנה והוושט אצל איטר נמצאים באותו מקום כמו אדם שאיננו איטר).

♦ אישה פטורה מהסיבה, ואפילו היא אישה חשובה - שבגמ' כתוב שחייבת בהסיבה, מ"מ בימינו היא פטורה. משום שסומכים על דעת ראבי"ה שבזמן הזה אין להסב, מפני שבזמנינו אין דרך המלכים לשבת בהסיבה (בימינו שיושבים על כיסא ולא על הארץ, אין זה נוח להסב) ואין בזה ביטוי של חירות (תעב,י). רק בעה"ב צריך להסב, "זכר" לתקנת חכמים להסב - שתיקנו זאת כאשר הסיבה הייתה מנהג המלכים ודרך חירות.

בבית אבי מורי הרב ע"ה לא חניכו בנים קטנים להסיבה, ורק מגיל בר מצוה החלו בזה (וי"ל הטעם משום שבזמן הזה שהסיבה היא רק זכר לתקנת חכמים של הסיבה כנ"ל, הנה בעניין של "זכר" כזה מספיק שבעה"ב והבנים הגדולים יעשו את ה"זכר" וא"צ שהקטנים ג"כ יעשו זאת, ואין בזה עניין של חינוך - ועל דרך שאין לפני הקטנים "קערה" עם סימני ליל הסדר ואינם עושים "זכר" לקרבן פסח בזרוע, ו"זכר" לקרבן חגיגה בביצה).

♦ למנהגינו מסבים רק באכילת מצה, כורך, אפיקומן וד' כוסות, "שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות" (תעב,יד), ואין מסבים בשאר הסעודה (הגדת הרבי ד"ה "שלחן עורך"). זאת למרות דברי השו"ע (תעב,יד) ש"מצוה מן המובחר" להסב בכל הסעודה. וי"ל הטעם בזה עפיהנ"ל, משום שבזמנינו הסיבה איננה דרך חירות אלא היא רק "זכר"

לתקנת חכמים של הסיבה כנ"ל, וממילא מספיק שעושה זאת בזמן של עיקר תקנת הסיבה שהוא באכילת מצה ושתיית ד' כוסות בלבד.

♦ אם שתה כוס שנייה בלי הסיבה, חוזר ושותה את הכוס ובהסיבה. אך אם שתה את שאר הכוסות בלי הסיבה, אינו חוזר ושותה אותן בהסיבה (כדי שלא ייראה כמוסיף על הכוסות וכו' כמבואר בסי' תעב,טו), וסומכים על הדעות שבזמן הזה אין צריך הסיבה כלל.

♦ אבל על אביו ואמו תוך יב חודש, או תוך ל' על שאר קרובים, חייב בהסיבה. אך ישנה קצת מן הרגיל, כגון במיעוט כרים. אך אם מת לו מת ולא הספיק לנהוג אבלות לפני פסח כלל, לא ייסב.

ארבע כוסות

סוג היין:

♦ מצווה לחזור אחר יין אדום (תעב,כו). זכר לדם התינוקות של בני"י שהיה פרעה שוחט). ניתן לערבב קצת יין אדום ביין לבן כדי לעשותו אדום, אך יש לשפוך את היין הלבן לתוך האדום ולא להיפך, משום שיש דעות שיש איסור צביעה באוכלין במקרה זה (ראה פסק"ת סי' תעב,י. וסי' תקד הע' 8).

♦ יש עדיפות ליין שאינו מבושל, אם הוא טוב כמו המבושל (בכל סוגי יינות שפרינגר כפר חב"ד יש מבושלים ויש שאינם מבושלים. המיץ ענבים מפוסטר בלבד ואינו מבושל).

אלו שבביתם עובדים זרים או אלו המארחים יהודים מחללי שבת, ייקחו יין מבושל.

♦ יש המהדרים לקחת יין נקי שאין בו תערובת סוכר וחומרים אחרים, כדי לצאת י"ח לשיטת הרמב"ם (שבת פכ"ט הי"ד) שאין מקדשים אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח (ביינות שפרינגר כפר חב"ד יש תערובת סוכר רק ביינות המתוקים, ולא ביינות היבשים וגם לא במיץ ענבים).

♦ חייב אדם לדחוק את עצמו לשתות ארבע כוסות (תעב,כא. רבי יהודה בר עילאי היה שותה ארבע כוסות בפסח, למרות שלאחר מכן היה צריך לחגור צדעיו עד עצרת). מי שקשה לו לשתות יין ישתה מיץ ענבים, והעיקר שימצא את סוג היין המתאים לו.

♦ מי שיכול לשתות יין לד' כוסות לא ישתה מיץ ענבים, משום שמיץ ענבים אינו "משמח לבב אנוש" ושתיינו איננה שתיה של "חירות", ובליל הסדר יש מצווה לשתות יין המשמח כדי שהשתייה תהיה דרך חירות.

אך מי ששתיית היין תגרום שראשו יכבד עליו מאד ולא יוכל לספר כראוי את סיפור יציאת מצרים ולאכול מצה ומרור כו', לא ישתה יין כזה. ואין זה רק כדי שיוכל לספר סיפור יצי"מ וכו', אלא זהו מצד מצוות ד' כוסות גופא ג"כ. ד"מצווה מן המובחר" לשתותם דרך חירות, ואם היין חזק מדי עבורו אין זה דרך חירות (תעב,ז).

♦ ניתן למזוג (לערבב) שליש יין עם שני שליש מיץ ענבים, ונחשב כשתיית כוס יין. אך זה בתנאי שהיין והמיץ ענבים הם "חיים", היינו בלי מים (ביינות שפרינגר כפר חב"ד יש תערובת של מים רק ביין "המתוק הפשוט". אך ביין "המתוק המיוחד", וכן בכל היינות היבשים ובמיץ ענבים, אין תערובת מים כלל. ויש לדעת שזהו רק לעניין מזיגת היין

במים אך לא לעניין שרויה, משום שייטכן שיש ביין כמות מזערית של מים משטיפת הצינורות והכלים, ויש להיזהר ביותר משריית המצה ביין).

הכוס:

- ◆ יש לקחת כוס בלי פגימה, להדיחה מבפנים גם אם הכוס נקיה, וכן להקפיד על שאר דיני כוס של ברכה.
- ◆ הכוס תכיל לפחות רביעית שהיא 86 סמ"ק, וכך יעשו נשים וקטנים. ראוי שגברים גדולים יקחו כוס של 120 סמ"ק - כמ"ש החת"ס וכך מנהג הרבי.
- ◆ עדיף לקחת כוס קטנה ולשתות את כולה, מלקחת כוס גדולה ולשתות רק את חלקה או את רובה (תעב,יט).

נשים וקטנים:

- ◆ גם נשים חייבות בארבע כוסות, שאף הן היו באותו הנס של יציאת מצרים.
- ◆ בנים קטנים ובנות קטנות המבינים את הדברים שאומרים על הכוסות, צריך לחנכם לשתית הכוסות: אם מבינים עניין קדושת יו"ט, מחנכים אותם בכוס קידוש. אם מבינים מה שמספרים להם על יציאת מצרים באמירת ההגדה, מחנכים אותם לכוס ב'. וכן לעניין כוס בהמ"ז והלל (תעב,כה). בדרך כלל מגיל 6 לערך כבר מבינים הכל ויש לחנכם לשתית ארבע כוסות.
- ◆ קטנים וקטנות יכולים לשתות מיץ ענבים. ויקחו כוס שיש בה רביעית וישתו עכ"פ רוב רביעית. ואם רק הגיעו לחינוך מספיק שישתו שיעור מלא לוגמיו - שלהם.
- ונוהגים לתת כוס - עכ"פ קטנה - גם לפני קטנים שלא הגיעו לחינוך, ואין צורך שיהיה בה שיעור רביעית.
- ◆ יש להתארגן בהתאם, כדי שהקטנים יספיקו לשתות ארבע כוסות לפני שיירדמו.
- ◆ חז"ל תיקנו לומר על כל כוס אמירה מיוחדת: קידוש, הגדה, בהמ"ז, הלל. אם אדם שתה ארבע כוסות אחת אחרי השנייה בלי לומר על כל כוס את עניינה המיוחד, נחשב לו ששתה כוס אחת בלבד (תעב,טז). וכן אם אמר קידוש על כוס א', ואח"כ שתה עוד שלוש כוסות בזה אחר זה, נחשב לו ששתה רק שתי כוסות (מפני שכוס א' קיבלה

הלכות פסח

חשיבות בפנ"ע ע"י אמירת הקידוש עליה. והכוסות האחרים הם שתייה נוספת, אך היא נחשבת שתייה אחת מתמשכת).

סימני הסדר

קדוש:

◆ קידוש בליל פסח צ"ל בלילה דווקא. מפני שלגבי פסח כתוב "ואכלו את הבשר בלילה", ולומדים מהיקש שגם מצה ומרור צריך לאכול דווקא בלילה, וחכמים למדו מזה גם לגבי ד' כוסות שהם תיקנו, שצריך לשתותם בלילה דווקא.

◆ בליל פסח לא חוששים לקדש בין עשרים לשש לעשרים לשבע, מפני שהחשש תמיד הוא משליטת מזל מאדים, וליל פסח הוא ליל שימורים מן המזיקים.

◆ למנהגינו כל אחד מוזג את הכוס לעצמו דווקא, ודלא כמ"ש בשו"ע (תעג,א) ש"טוב שלא ימוזג הבעל הבית בעצמו אלא אחר ימוזג לו וכו' דרך חירות" (הרבי הסביר שזה שכתב בהגדה בלשון "אין מדקדקים שימוזג אחר" ולא כתב שכ"א ימוזג לעצמו, זהו משום שפעם אחת מזגו לאדמו"ר הריי"ץ).

◆ מנהג הרבי למלא את הכוס בכמה שפיכות (אולי בשלוש), ומתמלאת על גדותיה ונשפך לצלחת.

◆ כשמתחיל את הקידוש מסתכל על הנרות. בברכת הקידוש מסתכל על הכוס (רמ"א רעא,י).

◆ סדר הגבהת הכוס ואחיתו: "לוקחו בימינו, מוסרו לשמאלו, מעמידו דרך הורדה מלמעלה למטה, על כף ידו הימנית, כשהיא כפופה קצת כעין בית קיבול, ד' אצבעותיו מוגבהות והגודל מושכב מן הצד. מקדש מעומד, והכוס מוגבהת למעלה משלושה טפחים מעל גבי השולחן" (הגדת הרבי ד"ה "קדש").

◆ בליל הסדר בעה"ב עושה קידוש, ובני הבית (הנשים והבנות וכן הילדים הקטנים שאינם יודעים לקדש) מחזיקים את הכוס שלהם בידיהם, מקשיבים ויוצאים י"ח מבעה"ב, ואז שותים את הכוס שלהם בלי לברך בורא פרי הגפן. בעל הבית אינו צריך לשלוח להם יין מכוסו.

(ביאור הדברים: נשים חייבות בקידוש - גם מצד קידוש (רעא,ה) וגם מצד ד' כוסות. אלא שלנשים יש בעיה לקדש בעצמן בליל הסדר כיון שלא יוכלו לומר שהחיינו, שהרי כבר אמרוהו בהדלקת נרות, ויש סברא שעדיף שיאמרו את ברכת שהחיינו בקידוש ולא בהדלקת נרות. לכן עדיף שישמעו מבעה"ב את הקידוש ולא יקדשו בעצמן. כיון

ששומעות את הקידוש מבעה"ב, גם לא יברכו בעצמן בורא פרי הגפן, אלא ייצאו מברכת בעל הבית.

ודעת אבי הרב ע"ה שיכולות לענות אמן על ברכת שהחיינו של בעל הבית, מפני שכאשר אצל המקדש היא ברכה הצריכה, לא נחשב הפסק גם אצל השומעים (וראה בפסק"ת תעגא, השקו"ט בזה).

ויש להוסיף בזה, שכאשר פסח חל בחול שנשים יכולות להדליק נרות בלילה, השאלה אם מותר להן לומר "אמן" על ברכת שהחיינו של הבעל - גדולה יותר. משום שכתוב באחרונים (כף החיים תעג,סק"ו ועוד) שברכת שהחיינו בליל פסח מתייחסת לא רק ל"יום", כי אם לכל מצוות הלילה, היינו מזה, מרור, ד' כוסות וכו'. וא"כ כאשר פסח חל בשבת שמדליקים נרות מבעוד יום, השהחיינו שהנשים מברכות בהדלקת נרות מתייחס רק ל"יום" שנכנס אצלם באותה שעה, ולא למצוות הלילה, כיון שבשעת ההדלקה עדיין לא הגיע הלילה ולא התחייבו במצוות אלו עדיין, וא"א לברך על כך שהחיינו. ושוב אפשר"ל שצריכות לענות אמן על ברכת שהחיינו של הבעל, כדי לצאת י"ח שהחיינו גם על מצוות הלילה. דב' פעמים שהחיינו אינן יכולות לומר בעצמן, אך לענות אמן על ברכת שהחיינו של הבעל ולכוון לצאת י"ח שפיר יכולות. והן זקוקות לזה מצד מצוות הלילה שלא בירכו עליהן שהחיינו. אך כאשר פסח חל בחול והנשים מדליקות נרות בלילה, ברכת שהחיינו שלהם שפיר יכולה להתייחס גם למצוות הלילה כיון שכבר התחייבו בהן, ושוב הן אינן זקוקות לברכת שהחיינו של הבעל ולעניית ה"אמן" עליו. זה שבכל זאת יכולות לענות אמן, זהו מצד טעמים הנ"ל שאמירת אמן אינה הפסק.

- אלא שיש להעיר, שאדה"ז לא הביא עניין זה שיש לכוון בשהחיינו שבקידוש על מצוות הלילה כמ"ש הפוסקים, והרבי בהגדה (ד"ה "מוציא מצה") מוכיח מזה שהשהחיינו שבקידוש אינו מתייחס למצוות מצה ע"ש. ואבי הרב ע"ה ביאר בזה, שד' כוסות נכללות בברכת שהחיינו שבקידוש, כיון שכוס הקידוש היא אחת מן הד' כוסות. ועל המצה ומרור מברכים ברכת "אשר גאלנו" ומוזכר בה "והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור", וכמו שמביא הרבי בהגדה (שם) ש"אין מברכין שהחיינו על מצוות מצה, כי די לו בברכתו והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור" ע"ש).

♦ בן בית שרוצה לברך בעצמו בורא פרי הגפן על כוס הקידוש, צריך לומר גם את ברכת הקידוש ואינו יכול לומר רק את ברכת בורא פרי הגפן (מפני שאם יברך רק את ברכת הגפן, ייצא שנוהג כדעת בית שמאי שברכת הגפן באה לאחר ברכת הקידוש, והלכה כדעת בית הלל שברכת הגפן באה לפני ברכת הקידוש).

♦ צריך לשתות את הכוס בבת אחת בלי להפסיק (תעב,כ). שותים את כל הכוס בבת אחת ובהסיבה.

♦ מי שקשה לו לשתות הרבה יין ישתה רוב כוס, ובדוחק מספיק רוב רביעית. אך בכוס האחרונה צריך לשתות רביעית שלימה, משום שמברכים עליה ברכה אחרונה (תעב, יט).

♦ בכור שהתענה במשך היום ורוצה לשתות מים לאחר הקידוש, וכן זקן וחלש שרוצים לשתות מים, יכולים לשתות. כן הוא גם אם המים לא היו לפני המקדש בשעת ברכת בורא פרי הגפן ולא נפטרו בברכה זו וצריך לברך עליהם "שהכל" (ראה תעג, יג ופסק"ת תעג, י).

ורחץ:

♦ נוטלים ידיים, מפני שהבא לאכול דבר שטיבולו במשקה, צריך נטילה בלא ברכה (תעג, יט).

♦ גם מי שאינו נזהר בזה כל השנה צריך ליטול ידיו בליל פסח, והוא אחד מן השינויים העושים בלילה זה כדי שישאלו התינוקות (ח"י סי' תעג סקכ"ח, הובא בהגדת הרבי ד"ה "ורחץ").

♦ הרבי קם ונטל ידיים בעצמו על יד הברז, ולא הביאו לו את המים למקומו.

♦ אופן הנטילה - כמו לסעודה: ג' פעמים על כל יד, עד פרק הזרוע.

♦ יש לשים לב שהידיים לא יהיו מלוכלכות מדי, כדי שלא תהיה חציצה.

♦ לאחר הנטילה אין להסיח את הדעת משמירת הידיים עד אכילת הכרפס.

♦ אם טעה ובירך על הנטילה של "ורחץ", דעת הרבי שיברך מיד "המוציא" ו"על אכילת מצה" ויאכל מצה, ולאחמ"כ יאכל כרפס, מגיד, מרור וכורך (שיחת אחש"פ תשי"ט אות ט. ולהעיר מכף החיים סי' תעג ס"ק קז, ופסק"ת סי' תעג הע' 121).

כרפס:

♦ אוכלים כרפס כדי להתמיה את התינוקות (תעג, יד).

♦ אוכלים פחות מכזית - היינו פחות מ19 גרם, ומספיק בשיעור זה כדי להתמיה התינוקות (תעב, טו).

♦ באכילת שיעור זה לא יתחייב בברכה אחרונה - ויפטור בברכת בורא פרי האדמה את המרור. אך גם אם אכל כזית מן הכרפס לא יברך על זה ברכה אחרונה (תעג, יז-יח).

♦ מנהג הרבי לטבול את הכרפס ג' פעמים במי מלח.

♦ טובלים לפני הברכה, כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לאכילה (ח"י סי' תעה סק"ה). זה שבסעודת כל השנה קודם מברכים ואח"כ טובלים במלח, זהו משום שצריך לברך על לחם משנה - שלם (הגדת הרבי ד"ה "ויטבול").

♦ יכוון בברכת בורא פרי האדמה להוציא גם את המרור, וגם את המרור של כורך. אך גם אם לא כיוון לא יברך בפה"א על המרור (ראה תעג, יח).

♦ אפילו אם בירך ברכה אחרונה על הכרפס לא יברך בפה"א על המרור, כ"א רק "על אכילת מרור" (תעג, יח).

♦ נוהגים לאוכלו שלא בהסיבה (הגדת הרבי).

♦ הכרפס שאוכלים הוא מהכרפס שב"קערה". לאחר אכילת הכרפס לא מחזירים את הנשאר אל ה"קערה", ומכאן ואילך יש ב"קערה" רק חמשה מינים (הגדת הרבי).

יחץ:

♦ חוצים את המצה האמצעית - כשהיא מכוסה בתוך המפה (הגדת הרבי ד"ה "יחץ").

♦ את החלק הגדול לוקחים לאפיקומן, מפני ש"אפיקומן היא מצוה חשובה שהוא לנו במקום הפסח". את החלק הקטן משאירים במפה ואומרים עליו את ההגדה, "לפי שצריך לומר ההגדה על מצה הראויה לצאת בה ידי חובתו", והיינו פרוסה שהיא לחם עוני - לחם של עני (תעג, לו).

♦ את החלק שמשאירים לאפיקומן שוברים לחמש חתיכות (פעם אירע אצל אדמו"ר הרשב"ב שנשבר לשש חתיכות, והניח אחת הצידה. הגדת הרבי).

♦ כורכים את האפיקומן במפית זכר ל"משארותם צרורות בשמלותם, ומניחים אותו בין הכרים כדי שלא יבוא לאוכלו בתוך הסעודה (ראה המ"מ בהגדת הרבי ד"ה "חלק").

♦ רבותינו נשיאנו היו אוספים את חתיכות האפיקומן מבני הבית ומהאורחים ומצניעים אותם יחד עם האפיקומן שלהם (ראה אוצר מנהגי חב"ד ע' קנב). וראה לקמן (ב"אפיקומן") הטעם לזה.

♦ למנהגינו הילדים לא גונבים את האפיקומן כדי שלא יטעמו טעם גניבה (הגדת הרבי ד"ה "אפיקומן").

גודל המצה:

♦ יש לשים לב שהחלק הקטן שאומרים עליו את ההגדה יהיה לפחות בשיעור כזית.

וייש לדעת: משקל מצה "רגילה" נע בין 55-65 גרם. ומשקל מצה של "חבורה" נע בין 65-80 גרם. ונמצא שבמצה ה"רגילה", כאשר חוצים את המצה האמצעית לשתיים ומשאירים את החלק הגדול - רוב המצה - לאפיקומן, ברוב המקרים לא יישאר בחלק הקטן של המצה שעליו אומרים את ההגדה שיעור כזית של 27 גרם, שהרי משקל המצה כולה הוא רק מעט יותר משני כזיתים, ואי אפשר "לצמצם" (רק אם נשער כזית במידת נפח יישאר שיעור כזית בחלק הקטן של המצה, כיון שלפי מידת נפח שיעור כזית הוא קטן יותר מ27 גרם).

ולכן נכון לקחת עכ"פ למצה האמצעית מצה של "חבורה", כיון שכאשר חוצים מצה כזו אפשר בהחלט להשאיר כזית בשיעור של 27 גרם בחלק הקטן של המצה שיאמר עליו את ההגדה, ולאידך חלק זה יהיה עדיין החלק הקטן, ואת החלק הגדול - רוב המצה - יניח לאפיקומן.

מגיד:

♦ מצוות עשה מן התורה לספר בליל פסח את סיפור יצי"מ. ומביא הרבי בהגדה (ד"ה "מצוה עלינו"), שאף שמצוה זו נוהגת כל השנה, מ"מ יש בלילה זה עניינים מיוחדים: א. כל השנה יוצא בזכירה בלב, אך בליל הסדר צ"ל אמירה בפה שנאמר "והגדת לבנך". ב. כל יום די להזכיר עניין יצי"מ, אך בליל הסדר צ"ל סיפור באריכות. ג. בליל הסדר המצווה לספר לבניו או לאחרים. ד. המצוה בליל הסדר נמשכת כל הלילה או עכ"פ עד חצות, אף שכבר סיפר בתחילת הלילה. אך כל השנה אם הזכיר פעם אחת א"צ להזכיר עוד.

♦ גם נשים חייבות בסיפור יצי"מ - אמירת ההגדה, מפני שהיו באותו הנס (בחלקו הראשונים אם חייבות מה"ת או מדרבנן, ומשמעות אדה"ז תעב, כה שחיוכם מדרבנן).

♦ מצוות "והגדת לבנך" - כוללת גם לספר לבנות (ראה תעב, כה). באמירת ההגדה מקיימים את המצווה, ונקראת "הגדה" על שם שמקיימים בה את מצוות "והגדת לבנך".

- ◆ החיוב לספר לקטנים וקטנות מתחיל מגיל בו הילד מבין את הפירוש שעם ישראל היה במצרים והקב"ה הוציא אותנו משם בניסים.
- ◆ מצד סיפור יצי"מ, הקטנים צ"ל ערים עד אחרי אכילת מצה ומרור, ולפחות עד אחרי עבדים היינו.
- ◆ אמירת ההגדה נעשית בניגון, "בקול רם ובשמחה רבה ובכוונה גדולה" (לקו"ש חכ"ב ע' 179 והע' 40). והרי "חייב האדם להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים" (תעב,ז), וא"כ מובן שצריך לומר את ההגדה בשמחה על היציאה לחירות.
- ◆ "לא יקרא ההלל וההגדה כשהוא מוטה על צדו, אלא יישב באימה ובריאה" (תעג,מח).

"מה נשתנה":

- ◆ באמירת הא לחמא עניא מנהג רבותינו נשיאנו לגלות מקצת המצות ולא להגביה הקערה (הגדת הרבי). הרבי הקפיד שכל שלושת המצות תהיינה מגולות במקצתן (אוצר מנהגי חב"ד ע' קנז).
- ◆ סיפור יצי"מ צריך להיאמר בדרך של שאלה ותשובה כלשון הפסוק "והיה כי ישאלך", ולכן אומרים "עבדים היינו" רק לאחר שאלת "מה נשתנה". וחייב האב ללמד את בנו לשאול מה נשתנה. ואם אין לו בן, אשתו תשאל אותו. ואם אין לו אישה הוא שואל את עצמו (ראה תעג,מ). למנהגינו גם אם יש בן השואל "מה נשתנה", כל אחד אומר בעצמו "מה נשתנה" לפני אמירת "עבדים היינו" (ראה הגדה ד"ה "הבן שואל". שלחן מנחם ח"ב ע' שכה).
- ◆ מנהג ישראל שהראשון לשאול את הקושיות הוא הקטן שבבנים (שיחת אחש"פ תשמ. תורת מנחם ע' 698). ואם אין לו בן, הבת שואלת (שיחת אחש"פ תשמ, תורת מנחם ח"ג ע' 1525). אצל אדמו"ר מהר"ש נהגו שכל אחד מן הבנים שאל, ולאחמ"כ גם הבנות שאלו (שיחת יא ניסן תשמג, תורת מנחם ח"ג ע' 1230).
- ◆ גם אם אין לו אב אומר בנוסח "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן וכו'", מפני שצריך לכבד את אביו גם לאחר מותו (אגרו"ק ח"ב ע' רמ).
- ◆ כדי לצאת י"ח המצוות עשה מן התורה של סיפור יצי"מ לא מספיק לומר את ההגדה, אלא צריך גם שהבנים והבנות יבינו מה שאומר ומספר. "ולפי דעתו של בן אביו מלמדו התשובה על שאלותיו" (תעג,מב).

♦ עיקר נוסח ההגדה שתיקנו חכמים חובה על הכל, הוא מ"עבדים היינו" עד "הרי זה משובח", ואחר כך מ"מתחילה עובדי עבודה זרה" עד "ואת ערום ועריה". ואחר כך מ"רבן גמליאל היה אומר" עד "ברוך אתה ה' גאל ישראל" (תעג,מג).

♦ כל פעם שמגביה את הכוס - כמו ב"והיא שעמדה" וב"לפיכך", יכסה לפני זה את המצה כדי שלא תתבייש (תעג,מד. הגדת הרבי ד"ה "צריך להגביה").

♦ כל פעם שהרבי הגביה את הכוס במהלך הסדר, היה לוקחה בימינו, מוסרה לשמאלו, ומעמידה דרך הורדה מלמעלה למטה על כף ידו הימנית - כנ"ל לגבי סדר נטילת הכוס לקידוש.

♦ ה"כוונות" שכתב אדה"ז בסידור בעת שפיכת היין לכלי שבור - שייכות לרבים (ראה הגדת הרבי).

♦ בפסקא "כמה מעלות טובות" אין מפסיקים באמצע ארבעה עשר חרוזי דיינו, אלא אומרים ברצף עד "לכפר על כל עוונותינו" (הגדת הרבי).

♦ בעת אמירת "מרור זה וכו'" מנהג בית הרב להניח ידיו גם על המרור וגם על הכורך, עד אחרי תיבת "וגאלם".

♦ מנהג בית הרב, שבאמירת הפסקא "לפיכך" מגביהים את הכוס ואוחזים אותו עד "ונאמר לפניו הללויה", ומניחים אותו, ולאחמ"כ מגביהים אותו שוב לברכת "אשר גאלנו". ודלא כמ"ש בסידור שאוחזים את הכוס ברצף מ"לפיכך" עד אחר ברכת "אשר גאלנו" (הגדת הרבי).

♦ בסיום ברכת "אשר גאלנו" שותים את הכוס השניה, ומברכים עליה בורא פרי הגפן וכן על כל כוס וכוס, מפני שכל כוס מארבעת הכוסות היא מצווה בפני עצמה. אך ברכה אחרונה אין מברכים על כל כוס בפנ"ע, משום שלעניין ברכה אחרונה אפילו היסח הדעת אינו מחייב לברך ברכה אחרונה מיד אחרי האכילה ושתייה, ויכול להמתין עד שיהא נמלך לאכול או לשתות שוב ויברך ברכה אחרונה אחת על הכל (תעד,ג. וראה גם תעג,י).

רחצה:

♦ למרות שנטל ידיו לכרפס צריך כעת ליטול ידיו שוב לסעודה ולברך על נטילת ידיים, "לפי שבשעת אמירת ההגדה וההלל הסיח דעתו משמירת ידיו ויש לחוש שמא נגע במקום הטינופת שהידיים עסקניות הן" (תעה,א).

♦ הרבי קם ונטל ידיים בעצמו על יד הברז, ולא הביאו לו את המים למקומו.

מוציא:

♦ החתם סופר (שו"ת ח"ה בהשמטות סי' קצו) מציין, שהמצוות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח, היא המצווה דאורייתא היחידה שנשארה לנו מכל מצוות האכילה שבתורה. אין לנו לא פסח, ולא קדשים, לא תרומות ולא מעשר שני, אלא רק מצוות מצה משנה לשנה.

♦ מצה שמורה היא מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסוותא. "אדמו"ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא - לילה הראשון, מיכלא דאסוותא - לילה השני. והסביר אדמו"ר האמצעי את החילוק: כשהרפואה מביאה לאמונה, הרי היה חולה אלא שאחר כך נתרפא ומודה לה' על רפואתו. הרפואה הבאה על ידי האמונה היינו שמלכתחילה אינו בא לידי חולי (הגדת הרבי ד"ה "מצה").

♦ קודם מברך "המוציא" ולאחמ"כ "על אכילת מצה", הטעם: א. תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם. ב. קודם מברכים את הקב"ה על עצם זה שיש לחם, ולאחמ"כ מברכים אותו על המצווה שנעשית בלחם (הגדת הרבי ד"ה "מוציא מצה").

בשעת ברכת "המוציא" מחזיק בידיו את כל ג' המצות. והטעם: אחיזת שתי השלימות - העליונה והתחתונה - היא כדי שיהיו לו שתי מצות שלימות ללחם משנה. אחיזת הפרוסה - האמצעית - היא משום שיש דעה שברכת המוציא נאמרת על הפרוסה (ראה סי' תעה סעי' ג וסעי' ה, והגדת הרבי ד"ה "ויאחזם").

♦ אחיזת המצות בשעת הברכה היא משום שכל דבר שמברך עליו לאכלו, צריך לאחזו בימינו בשעת הברכה (רו"ד).

מצה:

♦ לפני ברכת "על אכילת מצה" שומט את המצה השלישית מידי - למרות שאדה"ז כותב בסידור שצריך לכוון בברכה זו לפטור גם את אכילת הכורך הבאה מן המצה השלישית. והטעם:

א. ברכת "על אכילת מצה" נאמרת בעיקר על המצה שמקיים בה את מצוות אכילת מצה. ואת מצוות אכילת מצה אינו מקיים בזמן הזה במצה התחתונה אפילו לדעת הלל (כיון שאת המצה התחתונה כורך יחד עם מרור, ומצה בזה"ז דאורייתא אך מרור

דרבנן, והמרור דרבנן מבטל את טעם המצה דאורייתא וממילא בזה"ז אינו יכול לצאת י"ח מצה במצה שאוכל עם המרור. רק בזמן שיש פסח שאז גם מצוות אכילת מרור היא מדאורייתא, יוצאים ידי חובת אכילת מצה ומרור לדעת הלל רק כאשר אוכלים אותם יחד - עם הפסח, ראה תעה, יז), ולכן שומט את המצה התחתונה קודם ברכה זו. וראה לשון הרבי בהגדה (ד"ה "יניח המצה"), שזה ששומט את המצה השלישית הוא: "כדי להראות שבכל זאת עיקר שייכות ברכה זו היא למצה א' וב', ואפילו לדעת הלל".

ב. "ויותר נראה לומר, שהוא כדי שלא יטעה ויבצע גם ממצה הג', וכמו שמצינו שמצניע האפיקומן מפני טעם זה" (הגדת הרבי שם).

♦ יש מחלוקת אם ברכת "על אכילת מצה" נאמרת על המצה האמצעית - הפרוסה, או על העליונה - השלימה, לכן בשעת ברכת "על אכילת מצה" צריך להחזיק את שתי המצות הללו, ובוצע ואוכל כזית מכל אחת מהן (תעה, ה).

♦ בשעת הברכה "על אכילת מצה" יכוון לפטור גם את אכילת הכורך מהמצה השלישית, וגם את אכילת האפיקומן (סידור).

♦ שיעור כזית במצה (שהיא מצווה דאורייתא) הוא 27 גרם.

♦ שיעור אכילת מצה - שהוא ב' כזיתים לזה שיש לו קערה (כזית ממצה הא' וכזית ממצה הב' כנ"ל) - הוא שני פעמים 27 גרם.

אך בן בית שאין לו קערה, יאכל רק כזית אחד.

♦ צריך להכניס לפיו בבת אחת את שני הכזיתים, כדי "שלא יהא הפסק בין הברכה דאכילת מצה לאכילת כזית השייך לה שהוא ממצה הא' או ממצה הב'" (לשון הרבי בהגדה ד"ה "ביחד" משו"ע סי' תעה, ו). אך אין צריך לבלוע את שני הכזיתים יחד (תעה, ו).

♦ צריך לאכול את ב' הכזיתים לכתחילה בשיעור אחד של כדי אכילת פרס, שהוא תוך 4 דקות.

♦ חולה שאינו יכול לאכול כמה כזיתים של מצה, או אדם שיש לו רק כזית אחד ממצה שמורה, יאכל כזית אחד של מצה באפיקומן, ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה (תפב, ג). ויטול ידיו בלי לברך על נטילת ידיים, מפני שברכת על נטילת ידיים מברכים רק משיעור כביצה (קנח, ב).

♦ השיעור המינימלי של כזית לפי מידת נפח לגר"ח נאה, שניתן לסמוך על זה עכ"פ לחולה שאינו יכול בשום אופן לאכול מצה - הוא 9 גרם מצה, ויש להוסיף לזה עוד כמה גרם מצה שנשאר בין השיניים או נופל בזמן האכילה (ראה פסק"ת סי' תפו).

♦ אין טובלים את מצת המצווה במלח, "מפני חיבוב מצה לצאת ידי חובתו במצה שאין עמה תערובת טעם אחר כלל" (תעה, י).

♦ אכילת מצה - בהסיבה. שכח להסב יאכל שוב כזית מצה ובהסיבה.

♦ אין מפסיקים בדיבור - "שלא מעין הסעודה" (הגדת הרבי ד"ה "ויכוין לפטור") - מברכת על אכילת מצה עד אחרי אכילת הכורך. מפני שלדעת הלל שיוצאים י"ח מרור רק במרור הנאכל יחד עם המצה, הרי ברכת המצה מתייחסת גם למצה של הכורך, וכן ברכת בורא פרי האדמה של המרור מתייחסת גם למרור של הכורך (תעה, יח).

♦ על אלו שיש להם עובדים זרים להיזהר שלא לתת פרוסת מצה של מצוה או אפיקומן - לגוי, כי יש בזה משום ביזוי מצוה (וראה בכף החיים סי' קסז ס"ק קמ מעשה נורא בזה).

♦ אדם שהקיא את המצה/מרור/ד' כוסות יצא ידי חובתו וא"צ לאכול שוב, מפני שגרוננו נהנה מהם (ראה תעה, כה). ואם הקיא את המצה לפני שבירך ברכת המזון, נכון שיאכל כזית מצה כדי שיוכל לברך ברכת המזון (ראה המצויין בפסק"ת תעה, ח).

בני הבית באכילת המצה:

♦ ישנם אופנים שונים איך ינהגו בני הבית בעניין לחם משנה ואכילת מצה (ראה פסק"ת תעה, ב). לדעת אבי מורי הרב ע"ה, נשים ובני בית שאין להם "קערה" עם ג' מצות, יחזיקו בידיהם שתי מצות ללחם משנה בשעה שבעל הבית מברך "המוציא" ו"על אכילת מצה", וייצאו ממנו י"ח הברכות הללו, ואז יאכלו מן המצות שלפניהם בלי לברך ובלי לטעום ממצות בעה"ב. ויאכלו כזית אחד בפרק זמן הנ"ל (מבעל הבית הם יוצאים ידי חובת בציעה מ"פרוסה ושלימה". ואת הבציעה מ"לחם משנה" הם מקיימים בעצמם בבציעה מן המצות שבידיהם. אך ראה שו"ע אדה"ז (תעג, כד) ש"כיון שהם יוצאים בברכת המוציא של בעל הבית, הם יוצאים גם כן בלחם משנה של בעל הבית" ואכמ"ל).

♦ חיוב נשים באכילת מצה בליל הסדר הוא מן התורה.

♦ לגבי גיל חינוך קטנים לאכילת מצה כתב הרמב"ם (הל' חו"מ פ"ו ה"י) ש"קטן שיכול לאכול פת וכו' מאכילין אותו כזית מצה", ופירשו שכוונתו "שיכול לאכול פת" היא

שיכול לאכול כזית מצה בכדי אכילת פרס (וכדעה המקילה ששיעורה 9 דקות), וראה פסק"ת תעב, יג.

מרור:

- ◆ אכילת המרור צריכה להיות "מיד" אחרי אכילת המצה (תעה, יא).
- ◆ לוקחים את המרור שהיה בקערת הסדר, מפני שעליו אמרו "מרור זה שאנו אוכלין" (ולכן טוב לצרף למרור של המסובים מן המרור שהיה בקערת בעל הבית).
- ◆ צריך לאכול גם מרור מר (חריין) כדי להרגיש את המרירות, וגם חסה. ואם אינו מסוגל לאכול מרור מר, לדעת אדה"ז (תעגל) יאכל רק כזית חסה. דאף שאין מרירות בחסה, "מ"מ כשהיא שוהה בקרקע מתקשה הקלח שלה ונעשה מר מאד ומפני כך היא נקראת מרור, ומצוה לחזור אחריה אף כשהיא מתוקה, לפי שמצות מרור היא זכר למה שמררו המצרים את חיי אבותינו וכו' בתחילה בפה רך על ידי פיוסים וכו' ולבסוף מררו חייהם בעבודה קשה וכו'" ע"ש.
- ◆ יש בעלי שיניים תותבות שמחמירים שלא לאכול חם בפסח, מפני שהאוכל החם מפליט את הבלוע בשיניים כו'. לנוהגים בחומרא זו יש בעיה באכילת מרור חריף המפליט גם הוא את הבלוע בשיניים. ויש להם לאכול את המרור בבליעה בלי ללעוס, או לאכול רק חסה.
- ◆ צריך להרגיש טעם מרור או חסה, ואין לערב בזה דבר אחר.
- ◆ שיעור כזית מרור (שהיא מצוה דרבנן) הוא 19 גרם - מן המרור והחסה יחד.
- ◆ יש להכניס לפה את כל הכזית מרור בבת אחת.
- ◆ יש לסיים את אכילת המרור בפרק זמן של כדי אכילת פרס שהוא 4 דקות.
- ◆ נשים חייבות באכילת מרור (תעב, כה).
- ◆ ניתן להקל לחולה שיאכל את המרור בשיעור אכילת פרס הגדול ביותר שהוא 9 דקות, וכמות המרור תהיה בשיעור הקטן שהוא 17 גרם.
- ◆ לפני טבילת המרור בחרוסת מרככים את החרוסת ביין (תעג, לב-לד).
- ◆ היין שמרככים בו יהיה משיירי היין של הארבע כוסות. ולכן נותנים מעט חרוסת יבשה לתוך הצלחת שעליה מונחת הכוס - שוודאי נשפך לתוכה יין כשהכוס התמלאה על

גדותיה, וכך מתרככת החרוסת. לאחמ"כ טובלים את המרור בתוך החרוסת הנמצאת באותה צלחת (תורת מנחם תשמו ח"ג ע' 181. וראה אוצר מנהגי חב"ד ע' קעט לגבי האופן שהרבי טבל את המרור בחרוסת).

♦ טובלים את המרור בחרוסת, מנערים את החרוסת כדי שלא יתבטל טעם המרור ורק לאחר מכן מברכים על המרור, וזה כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לבין עשיית המצווה - אכילת המרור (תעה, יב).

♦ לא מברכים אשר קדשנו כו' על מצוות טיבול המרור בחרוסת, משום שמצוות הטיבול בחרוסת טפלה למצוות אכילת המרור (הגדת הרבי ד"ה "ברכה זו").

♦ בברכת "על אכילת מרור" יכוון לפטור גם המרור שבכורך (הגדה ד"ה "ויברך").

♦ אכילת מרור בלי הסיבה (מפני שנעשית זכר לשעבוד ולא זכר לחירות).

כורך:

♦ כזית מצה וכזית מרור.

♦ אכילת הכורך באה כדי לצאת ידי חובת אכילת מרור, לדעת הלל שסובר שרק כאשר אוכל את המרור יחד עם מצה יוצא ידי חובת אכילת מרור בזמן הזה - זכר למקדש. אך ידי חובת אכילת מצה שמדאורייתא, יצא ידי חובה גם לדעת הלל דווקא בכזית מצה שאכל בתחילה בפני עצמה בלא מרור, כיון שבכורך טעם המרור דרבנן מבטל את טעם המצה דאורייתא (תעה-טז, יח. וראה הגדת הרבי ד"ה "כן עשה" שכן הוא לדעת אדה"ז, אך לדעת הפרמ"ג גם לדעת הלל בזמן הזה יוצא י"ח מרור במרור שאוכל בפני עצמו, ואכילת הכורך היא רק "זכר" למה שעשה הלל).

♦ בגלל הזהירות ממצה שרויה אין לטבול את המרור של הכורך בחרוסת (מפני החשש שיגע במצה ותהיה "שרויה"), אלא נותנים מעט חרוסת יבשה על המרור ומנערים אותה אח"כ ממנו (הגדת הרבי ד"ה "ויטבול בחרוסת").

♦ צריך לאכול את ב' הכזיתים לכתחילה בתוך 4 דקות (ולכתחילה צריך לבלוע את ב' הכזיתים בבת אחת, תעה, כא).

♦ אוכלים את הכורך בהסיבה, כיון שכן עשה הלל שהיה מיסב בזמן אכילת הכריכה. והיינו שלמרות שאכילת כורך בזמן הזה באה בשביל לצאת ידי חובת מרור בלבד לדעת הלל, ומרור אין צריך הסיבה שהרי הוא בא זכר למרירות ולא זכר לחירות. מ"מ בכורך צריך להסב, משום שכורך אוכלים מפני ש"כן עשה הלל", והלל היה מיסב בזמן אכילת

הכורך - משום שבזמן המקדש היה הלל יוצא גם י"ח מצה באכילת הכורך של פסח מצה ומרור יחד, ולא היה יוצא בכורך רק י"ח מרור. ראה תעה, כ).

שכח ולא הסב בכורך, אינו חוזר ואוכל. לפי"ז, רק בכוס ב' ובאכילת 'מצה' חוזר אם לא היסב.

♦ לאחר אכילת הכורך לא נזהרו בבית הרב משיחה בעניינים שאינם "מעין הסעודה". זאת למרות שאדה"ז כתב בסידור שיש לכוון בברכת "על אכילת מצה" גם על אכילת האפיקומן, ועדיין לא אכל את האפיקומן.

והטעם, משום שהכוונה לפטור את האפיקומן בברכת על אכילת מצה היא "חומרא יתירה" ואינה מן הדין (הגדת הרבי ד"ה "לפטור כו' אכילת האפיקומן" משו"ע תעה, יח).

שולחן עורך:

♦ מתחילים את הסעודה באכילת הביצה מה"קערה". אכילת הביצה בסעודה זו, היא זכר לאבלות על חורבן בית המקדש שגרם שלא יקריבו קרבן פסח (תעו, ו).

בלשון הרבי בהגדה (ד"ה "שולחן עורך") משמע, שגם טיבול הביצה במי מלח הוא זכר לחורבן, ולא רק עצם אכילת הביצה.

♦ הרבי טבל את הביצה ג' פעמים במי מלח (ולא חשש לזה שלכאורה יש כאן טיבול שלישי - מלבד טיבול הכרפס והמרור. וראה דעות בזה בפסק"ת תעו, ב).

♦ במשך הסעודה טבל הרבי חתיכת מצה ג' פעמים במלח ואכלה (אוצר מנהגי חב"ד ע' קפה).

♦ אין אוכלים בשר צלי בליל הסדר - משום גזירה שמא יאמרו קרבן פסח הוא - ואפילו בשר עוף. האיסור הוא בין בצלייה על האש, בין בתנור או גריל, ובין בקדרה.

♦ איסור צלי בליל הסדר הוא רק בדבר הטעון שחיטה כמו בשר בהמה או עוף, אך דגים צלויים מותר לאכול.

♦ יש דעות שבשר מטוגן בשמן דינו כבשר צלי ואין לאוכלו בליל הסדר (ראה המצויין בפסק"ת תעו, א).

♦ אדמו"ר הריי"ץ והרבי שתו יין במשך הסעודה, אך לא היו אומרים "לחיים" כדי לא לתת חשיבות לשתייה זו ולא יהיה נראה כמוסיף על ארבע הכוסות (המלך במסיבו ח"א ע' רפא. ח"ב ע' קכא).

♦ יש לאכול כראוי בשלחן עורך כדי שיאכל את האפיקומן "על השובע", כיון שהוא זכר לפסח שהיה נאכל על השובע. אך לאידך יש להיזהר שלא לאכול ולא לשנות בשולחן עורך יותר מדי, כדי שלא יאכל את האפיקומן **אכילה גסה** - היינו אכילה שאינו תאב לה שאז אכילת האפיקומן כבר לא תהיה "מצוה מן המובחר". ואם הוא שבע כל כך עד שנפשו קצה באכילת האפיקומן, לא ייצא ידי חובה כלל באכילת האפיקומן (תעו,ה).

צפון - אפיקומן:

♦ אפיקומן הוא זכר לקרבן פסח שהיה נאכל בחבורה, ולפיכך כתב אבי מורי הרב ע"ה שבעל הבית צריך לתת לכל אחד ואחד מבני הבית חתיכה ממצת האפיקומן שלו, וכך ייחשב שאוכלים יחד בחבורה. בני הבית ישלימו לשיעור כזית ממצה אחרת.

ובאוצר מנהגי חב"ד (ע' קנב) הביא הנהגת רבותינו נשיאנו בזה, שהיו אוספים את חתיכות האפיקומן מבני הבית ומהאורחים ומצניעים אותו יחד עם האפיקומן שלהם, ולאחמ"כ ב"צפון" היו מחזירים את שקיות האפיקומן לבני הבית, וביארו: "שהוא כמו תכוסו על השה, שיעשו קרבן פסח ביחד". ונמצא שזה שכל האפיקומן היה מרוכז בתחילה יחד, גורם שייחשב שנאכל בחבורה - למרות שכל אחד קיבל את האפיקומן שלו בלבד, ורבותינו בעלי הבית לא חילקו למסובים מן האפיקומן הפרטי שלהם.

♦ שיעור אפיקומן לכתחילה הוא שני כזיתים, משום שיש מחלוקת אם הוא נאכל זכר לפסח, או זכר למצה הנאכלת עם הפסח על השובע (תעז,ג).

♦ לכתחילה יאכל את שני הכזיתים בשיעור אכילת פרס אחד - 4 דקות.

♦ מי שקשה לו לאכול ב' כזיתים, יאכל כזית אחד ויתנה שהוא "זכר" על פי הדעה שהלכה כמותה (הגדת הרבי ד"ה "צפון").

♦ נשים אוכלות כזית אחד.

♦ אוכלו בהסיבה, ואם שכח להסב אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה (תעז,ד).

♦ יש לשבת במקום אחד בשעת אכילת האפיקומן, ואין לעבור משולחן לשולחן בזמן אכילתו (תעז,ב).

♦ אכילת האפיקומן צ"ל לפני חצות הלילה, כמו קרבן הפסח שהיה נאכל עד חצות (תעז,ו).

♦ אין אוכלים כלום אחרי אכילת האפיקומן, כמו שלא היו אוכלים כלום אחר אכילת הפסח (תעז,ג).

♦ למנהגינו לא שותים אחרי אפיקומן אפילו מים. יסוד איסור השתיה הוא כדי שטעם המצה יישאר בפיו ולא יתבטל. וישתה בשולחן עורך באופן שלא יהיה צמא לאחר אכילת אפיקומן (הגדת הרבי ד"ה "ויזהר שלא ישתה". וראה תעז,א. תפא,א).

♦ איסור אכילה ושתיה לאחר אפיקומן הוא עד עלות השחר.

(במקרה שנרדם והתעורר לפני עלות השחר - האם יהיה מותר לו לאכול ולשתות - ראה תפא,א, ובהמצויין בפסק"ת תעז,א).

כוס של אליהו:

♦ מנהג הרבי למזוג כוס של אליהו לפני ברכת המזון, ודלא כהנהגת אדמו"ר הריי"ץ שבדרך כלל מזג כוס זו אחר ברכת המזון. וביאר הרבי (תורת מנחם תשד"מ ח"ג ע' 2037), שהרי חלקו הראשון של הסדר - עם שתי הכוסות הראשונים - קשור עם גאולת מצרים, וחלקו השני של הסדר - עם שתי הכוסות האחרונות - קשור עם הגאולה העתידה. ברכת המזון שייכת לגאולה העתידה שהרי מבקשים בה "על מלכות בית דוד משיחך". וכיון שכוס של אליהו מבשר הגאולה ג"כ שייכת לגאולה העתידה לכן יש למזוגה לקראת ברכת המזון.

- הדבר תואם להמובא לקמן (ב"הלל") בטעם זה שמחלקים את אמירת ההלל בליל הסדר לשתיים, שזהו ג"כ מטעם זה שהחצי הראשון של ההלל שייך לגאולת מצרים, והחצי השני של ההלל שייך לגאולה בכלל ולגאולה העתידה. ואכן את החצי הראשון של ההלל אומרים על כוס הב' שהיא שייכת לגאולת מצרים. ואת החצי השני של ההלל אומרים על כוס הד' הבאה אחר ברכת המזון, השייכת לגאולה העתידה.

♦ הרבי השתמש בכוס זכוכית לכוס של אליהו, וקודם שמזג את היין לתוכה בדק היטב אם הכוס חלקה בשוליה ללא פגם.

♦ מנהג בית הרב שהרבי מוזג בעצמו את הכוס של אליהו (הגדת הרבי ד"ה "כוסו של אליהו").

♦ הרבי הקדים את מזיגת כוס של אליהו למזיגת כוס ברכת המזון שלו.

♦ הרבי מביא בהגדה בשם הר"מ חאגיז ש"טעם כוס זה, כי אליהו הוא המעיד שישראל מקיימים מצוות מילה - המערכת בפסח כמ"ש 'וכל ערל לא יאכל בו'. ויש להמתיק זה עפ"מ ש"כ שבלילה זה מלו ישראל עצמם" ע"ש. אכן, מהמבואר לעיל במנהג הרבי למזוג כוס של אליהו לפני בהמ"ז, נמצא עניין נוסף ועיקרי בכוס של אליהו - מצד שהוא מבשר הגאולה העתידה, וממילא כאשר מתחילים לעסוק בבהמ"ז בגאולה העתידה, מקדימים לכך את אליהו מבשר הגאולה. אך עדות אליהו שישראל מקיימים מצוות מילה היא גם בזמן הגלות כמובן ואינה שייכת לגאולה.

והנה הרבי (בהגדה שם) מקשה על טעם הר"מ חאגיז: "דלטעם זה היה צריך למזוג כוס זה בתחילת הסדר, ועכ"פ לפני אכילת האפיקומן שהוא זכר לפסח" - כיון שהעדות שנימולו שייכת לקרבן פסח ע"ש. אך לביאור שכוס של אליהו שייך לגאולה העתידה, מובן שפיר מדוע מוזגים כוס של אליהו לפני בהמ"ז ולא בתחילת הסדר או לפני אכילת האפיקומן, דזהו משום שהחלק של הגאולה העתידה בליל הסדר מתחיל בכללות רק בברכת המזון.

ברכת המזון:

♦ לפני מזיגת כוס בהמ"ז נתן הרבי שישטפו את כוסו, ובפשטות ניתן לומר שזהו משום שהיה שותה יין מכוסו בתוך הסעודה כנ"ל, וכן נהג לשתות מים (אוצר מנהגי חב"ד ע' קפד). אך עפ"י הזוהר כוס בהמ"ז צריכה שטיפה מיוחדת גם אם לא השתמש בה בסעודה (ראה שם ע' קפח).

לאחר השטיפה ניגב הרבי את הכוס במפית נייר מבפנים ומבחוץ, כדרכו כל השנה.

♦ בשבעת ימי הפסח אין מעבירים את הידיים על השפתיים למים אחרונים, מחשש שרויה (הגדת הרבי ד"ה "שלחן עורך").

♦ בליל הסדר בעל הבית המקריא את ההגדה הוא זה שעושה את הזימון - "מברך ברכת המזון" - גם אם יש אורח, ולא כמו בכל השנה ש"אורח מברך" (ראד, ד). הטעם לזה משום שנאמר "טוב עין הוא יב(ו)רך", ובליל הסדר בעל הבית הוא ה"טוב עין", מפני שמזמין אורחים לסדר באמירתו "כל דכפין ייתי ויכול" (תעט, ט).

♦ כל המסובים אוחזים את כוסותיהם בעת ברכת המזון, ולא רק בעה"ב המברך.

♦ אוחזים את הכוס עד ברכת "בונה ברחמינו ירושלים", ונוטלים אותה שוב לברכת בורא פרי הגפן לאחר סיום בהמ"ז.

שפוך חמתך:

- ♦ מוזגים כוס רביעי ופותחים את הדלת לאמירת "שפוך חמתך".
- ♦ "פותחין הדלת כדי לזכור שהוא ליל שימורים, ואין מתייראין משום דבר, ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך הקב"ה את חמתו על הגוים" (תפ,ד).
- ♦ פותחין את הדלת כדי שיכנס אליהו (ראה הגדת הרבי ד"ה "פותחין הדלת").
- ♦ מנהג בית הרב: כשחל בחול, לוקחים מנורת נרות דולקים והולכים לפתוח את כל הדלתות שבין החדר שבו עורכים את הסדר עד רשות הרבים או החצר, ואומרים שפוך חמתך (הגדת הרבי ד"ה "ופותחין").
- ♦ אין צריך לעמוד בזמן אמירת שפוך חמתך (ספר המנהגים).
- ♦ בשנה שחל בשבת - פותחים את הדלת בלי להחזיק את הנרות.
- ♦ אדמו"ר הרי"ף סיפר: "פעם אמר לי אאמו"ר: יוסף יצחק, מ'דארף טראכטן - (במשך הסדר) - אף זיין א מענטש, וועט דער אויבערשטער העלפן. בפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות, בעט רוחניות" (הגדת הרבי ד"ה "סדר הגדה").

הלל:

- ♦ אין מדקדקים בבית הרב לגמור את ההלל לפני חצות (הגדת הרבי ד"ה "קודם חצות").
- ♦ בליל הסדר אומרים את ההלל בישיבה אע"פ שמצוות קריאת הלל היא מעומד - לפי שכל מעשה לילה זה דרך חירות ולכן אין מטריחים אותו לעמוד (תעג,מח).
- ♦ בליל הסדר אין מברכים על אמירת ההלל, מפני שאין אומרים אותו ברצף אחד כי אם בב' חלקים (תעג,מז).
- ♦ את החצי הראשון של ההלל אומרים במהלך סיפור יציאת מצרים ב"מגיד", ואת החצי השני אומרים אחרי ברכת המזון. בטעם הדבר כתב הרבי בהגדה (ד"ה "הללויה" וכן"ל) שמחלקים בין החלק של ההלל השייך לעבר, לבין החלק של ההלל השייך לעתיד:

הפרקים הללויה ובצאת ישראל המדברים ביציאת מצרים, קריעת ים סוף ומתן תורה - השייכים לעבר, מפסיקים בהם, ותקנו אחריהם ברכת הגאולה ואכילת המצה שכל זה זכר ליצי"מ. והפרקים שלאחריהם המדברים בלעתיד לבוא באים אחרי הסעודה, כי הם עניין בפני עצמו ע"ש (וראה פרמ"ג א"א סוס"י תפו בשם הלבוש).

♦ מצווה לומר את ההלל בשלושה כדי שגדול הבית יקריא ויאמר "הודו לה' וכו'", "יאמר נא ישראל וכו'", "יאמרו נא בית אהרן וכו'", "יאמרו נא יראי ה' וכו'", ושנים יענו לו על כל פסוק "הודו לה' וכו'". וכן ב"אנא ה' הושיעה נא" וב"אנא ה' הצליחה נא" שבב' הפעמים הגדול מקריא והמסובים עונים אחריו (תעטו, והגדת הרבי).

ואם אין לו שני גברים שיאכלו עמו, מספיק שאשתו ובניו שהגיעו לחינוך יענו אחריו (תעטו, ו).

♦ בחלק של "מגיד" היה הרבי אומר את ההגדה באופן שקולו לא נשמע ורק קול המקריא נשמע. אך חלק זה של ההלל אמר הרבי בקול, במתיקות ובדביקות, ומפעם לפעם היו הדמעות זולגות מעיניו. והיה גובר והולך באמירת "הלל הגדול" ו"נשמת".

♦ בבית הרב אין נוהגים לומר פזמונים בסיום ההגדה (הגדת הרבי בסופה).

♦ מנהג בית הרב: אחרי אמירת 'לשנה הבאה בירושלים' האדמו"ר שופך את היין מכוסו של אליהו בחזרה לבקבוק, וכל המסובים מנגנים בשעה זו הניגון א-לי אתה ואודך - מעשרת הניגונים של רבינו הזקן (הגדת הרבי בסופה).

♦ אדמו"ר הרש"ב היה מוסיף יין לכוסו של אליהו לפני ששפכו בחזרה לבקבוק - כדי לתקנו, ואמר שהיין בוודאי "פגום"!

♦ למנהגינו אין שותים מכוסו של אליהו כי אם רק מסתכלים עליו (ספר השיחות תשמ"ט ח"א ע' 391. וראה המצויין באוצר מנהגי חב"ד ע' רג. ולא כמנהג העולם ששותים ממנו).

קריאת שמע שעל המיטה

♦ בליל הסדר אומרים רק פרשה ראשונה של שמע וברכת המפיל, כי הוא לילה המשומר מן המזיקים (תפא, ב).

ביו"ט שני בחו"ל אומרים קשעהמ"ט כרגיל בשבת ויו"ט (ספר המנהגים).

♦ "בקצת מקומות נוהגים שלא לנעול החדרים שישנים שם בליל פסח, כי הוא ליל שימורים לכל בני ישראל לדורותם להוציאם מגלות הזה. ואם יבוא אליהו ימצא פתח פתוח ונצא לקראתו במהרה. ואנו מאמינים בזה, ויש באמונה זו שכר גדול. ובמקומות שמצויים גנבים אין לסמוך על הנס" (תפ, ה).

חול המועד

- ◆ במוצ"ש חול המועד פסח משתמשים לבשמים בעלי הדס ולא בציפורן.
- ◆ לשיטת אדה"ז אין מצווה באכילת מצה כל שבעת ימי החג, אלא המצווה היא רק בלילה הראשון (ראה אגרו"ק חי"ט ע' רלד).

שביעי של פסח

- ◆ בשביעי של פסח אין מברכים שהחיינו בהדלקת נרות ובקידוש.
- ◆ ביו"ט מותר רק להגדיל את האש בגז, אך אסור להקטין אותה.
להבה של כיריים או תנור חשמלי, אסור להגדיל.
- ◆ מאכלים שאפשר להכינם מערב יו"ט ולא ייפגע טעמם ואיכותם, יש להכינם בערב יום טוב.
- ◆ מותר ביו"ט לטלטל מרה"ר לרה"י, וכן להיפך, אך גם ביו"ט אסור לצאת מחוץ לתחום בלי עירוב תחומין שהכינו מערב יו"ט.
- ◆ הטסים לחוץ לארץ לימים ראשונים של פסח וחוזרים לארץ בחול המועד, אסורים בעשיית מלאכה באחרון של פסח, וגם אסור להם לאכול חמץ. אך עליהם להניח תפילין ולהתפלל תפילות רגילות.

"מצווה
על כל אחד
ואחד שילמד
הלכות הרגל קודם
הרגל, עד שיהיה
בקי בהם וידע את
המעשה אשר יעשה"

(שו"ע אדה"ז)

בחסות:

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **יעקב** ב"ר **מאיר צבי** ע"ה

סטמבלר

נלב"ע י"א בניסן ה'תש"ע

ת.נ.צ.ב.ה

נדפס ע"י משפחתו שיחיו